

Didactica Pro...

REVISTĂ DE TEORIE ȘI PRACTICĂ EDUCAȚIONALĂ

Statutul profesorului universitar

Democratizarea învățămîntului

Standardele școlii democratice

Libertate și libertinaj în educație

EDUCAȚIE PENTRU DEMOCRATIE

COLEGIUL INVIZIBIL MOLDOVA

COLEGIUL INVIZIBIL MOLDOVA

Adresa
Str. Pușkin, nr. 163,
mun. Chișinău
tel.: 2225073, 2225064, 2225080
e-mail: office@ic.soros.md
www.ic.soros.md

Revistă de teorie și practică educațională
a Centrului Educațional
"PRO DIDACTICA"
Nr.2 (18), 2003

Colegiul de redacție:

Silvia **BARBAROV**
Svetlana **BELEAEVA**
Nina **BERNAZ**
Viorica **BOLOCAN**
Olga **COSOVAN**
Nadia **CRISTEA**
Otilia **DANDARA**
Viorica **GORAȘ-POSTICĂ**
Liliana **NICOLAESCU-ONOFREI**
Vlad **PÂSLARU**
Carolina **PLATON**
Igor **POVAR**
Nicolae **PRODAN**

Echipa redacțională:

Redactor-șef:
Nadia **Cristea**

Secretar general de redacție:
Victor **Koroli**

Redactor stilizator:
Mariana **Vatamanu-Ciocanu**

Redactori:
Svetlana **Korolevski**
Dan **Bogdea**

Culegere și corectare:
Maria **Balan**

Tehnoredactare computerizată:
Sergiu **Puiu**

Design grafic:
Nicolae **Susanu**

Prepress: Centrul Educațional PRO DIDACTICA
Tipar: Combinatul Poligrafic, Chișinău

Revista apare cu sprijinul
Fundației SOROS-Moldova

Adresa redacției:

str. Armenească, 16/2, Chișinău 2012,
Republica Moldova
tel: 542976
fax: 544199
E-mail: didacticapro@cepd.soros.md
www.cepd.soros.md/DidacticaPro/
www.proeducation.md

RUBRICA REDACTORULUI

Nadia Cristea
Argument 2

CURRICULUM VITAE

Colegiul Invizibil Moldova 3

QUO VADIS?

Vlad Pâslaru
De ce nu avem o politică națională a educației? 6
Aurelia Felea
Statutul profesorului universitar: o comparație Est-Vest 8
Gabriel Palade
Democratizarea învățământului – componentă a reformei educaționale 14

EX CATHEDRA

Gabriel Albu
Libertate și libertinaj în educație 18
Oleg Boșcanean
Standardele școlii democratice: dificultăți și perspective 22
Gheorghe Șalaru
Democratizarea: proces sau produs 26

EVENIMENTE CEPD

Conferințele PRO DIDACTICA „Educația: Quo vadis?” 29
**Clubul Paideia – o nouă inițiativă
a Centrului Educațional PRO DIDACTICA** 30

DOSCENDO DISCIMUS

Pavel Cerbușcă
Cultura civică a cetățeanului și valorile democrației 31
Tatiana Socolov
Transparența în comunitate 34
Mariana Lupu
Educația economică – un deziderat al timpului 37
Alin Pop
Pro istoria 41

RUBRICA EDUCATORULUI

Diana Cristofor
**Strategii de aplicare a aprobărilor și dezaprobărilor
în cadrul educației familiale** 42

DEZVOLTAREA GÎNDIRII CRITICE

Dezvoltarea Gîndirii Critice: întrebări și răspunsuri 47
Silvia Lozovanu
**Dezvoltarea gîndirii critice la orele de chimie prin intermediul tehnicii
Diagrama Venn** 49
Eliza Dulamă
Modelul Știu – Vreau să știu – Am învățat 51
Lia Scelifos
Scrierea unui eseu la istorie 55
Ludmila Ursu, Liuba Paiu
Analiza trăsăturilor semantice. Aplicații pentru instruirea matematică primară 57

DIȚIONAR

Sorin Cristea
Educația pentru democrație 63

EX LIBRIS

Rubrică realizată de Svetlana Korolevski **coperta VI**

Nadia CRISTEA

Argument

Libertate, democrație – idealuri dorite în a doua jumătate a sec. al XX-lea, deziderate și aspirații imposibil de atins în realitățile date.

Schimbările revoluționare care au dus la prăbușirea regimurilor comuniste din spațiul est-european, începând cu 1989, au impulsivat procesul de edificare a democrațiilor în aceste țări, noul „val” ilustrând tendința irezistibilă de libertate – principiu definitoriu și totodată o însușire inerentă condiției umane.

Democrația (din gr. *demokratia*) – putere a poporului, exercitată de reprezentanții săi, rămîne totuși conceptul cel mai dificil de definit. Ea reprezintă, de fapt, nu doar o guvernare de către popor, dar, de asemenea, conform formulei lui Lincoln, „o guvernare pentru popor”, adică o guvernare în concordanță cu preferințele poporului.

Dar, odată cîștigată, este cazul să ne întrebăm ce facem cu ea? O promovăm cu perseverență și consecvență, impunînd-o ca normă a realității noastre, avînd exemplul negrilor americani, sau cădem în patima libertății, asemeni lui Vasile Porojan? Rezolvarea acestei dileme trebuie căutată în noi înșine, în societate. Această formă de guvernămînt are nevoie de susținere, dirijare, implicare, stabilitate, într-un cuvînt, condiții de funcționare reale și nu doar declarate.

Departate de gîndul că democrația este o formă ideală de guvernare, ea nu poate corespunde întotdeauna perfect voinței tuturor cetățenilor, dar acesta este idealul la care trebuie să aspirăm.

În lume există mai multe modele democratice de guvernare care se bucură de admirația umanității. Sîntem conștienți însă și de faptul că ele nu pot fi implantate artificial în solul nostru, dar, cu siguranță, pot servi drept exemplu și ne-ar scuti (a cîta oară!) de efortul de a reinventa roata.

Este suficient să înțelegem că statul și societatea civilă sînt entități care se susțin reciproc, fiind fațete ale aceleiași medalii, în care problemele generale – binele comun – țin de resortul puterii publice, iar exercitarea drepturilor și libertăților individuale aparțin societății civile. Democrația solicită manifestarea activă a individului în calitate sa de cetățean investit cu drepturi și îndatoriri, cu libertăți și responsabilități. Ea presupune instrucție, educație și cultură politică. Acestea din urmă au la bază substratul antic (Platon considera educația drept fundamentală pentru cele trei grupuri ale cetății ideale). Învățămîntul ne va permite să realizăm o integrare în profunzime, ne va oferi posibilitatea deschiderii și regăsirii ca dimensiune națională.

Avînd atîtea principii și strategii în fața noastră, nu ne rămîne decît să aderăm la preceptele convenției culturale europene (*Consiliul Europei. 800 milioane de europeni*, Chișinău 2001).

Consiliul Europei consideră că educația pentru drepturile omului și calitatea de cetățean activ și responsabil sînt de o însemnătate crucială pentru dezvoltarea democrațiilor. Totodată el este responsabil de coordonarea activităților în domeniul educației pentru cetățenie democratică în cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est.

Sprijinul acordat de Consiliul Europei nu ne absolvă de obligațiunile de bază: de a infuziona valorile democrației la toate treptele de învățămînt, în relațiile profesor-părinte-elev-manager-inspector-minister, dar și în întreaga societate civilă.

Se impune întrebarea: cînd vom ajunge să trăim în adevărata democrație? Depinde de noi. Avem răbdare să așteptăm încă 200 de ani ca să realizăm o democrație de tip american (e drept, nu sîntem la nivelul Texasului sec. al XVIII-lea) sau încercăm să depunem efortul balticilor care ne sînt mai aproape ca dimensiune a timpului și realității? Deciziile și repercusiunile ne aparțin.

COLEGIUL INVIZIBIL MOLDOVA

Colegiul Invizibil a fost fondat în anul 1996 la inițiativa Institutului pentru o Societate Deschisă din Budapesta, lansată în parteneriat cu Fundația Soros-Moldova, în scopul restabilirii tradiției educației de calitate în domeniul științelor sociale și umanistice. În 1998 Colegiul își schimbă statutul și devine instituție interuniversitară, înregistrată de către Ministerul Justiției în calitate de organizație neguvernamentală. Importanța

activității Colegiului Invizibil pentru Moldova derivă și din necesitatea obiectivă de a asigura schimbarea firească a generațiilor și creării premiselor apariției pe scena politică și în societatea civilă a unor noi lideri și factori de decizie cu o gândire modernă și constructivă.

Cultivarea spiritului de gândire critică și independență intelectuală, formarea aptitudinilor de utilizare eficientă a cunoștințelor în domeniul filozofiei,

sociologiei, psihologiei și științelor politice rămân sarcini principale ale Colegiului Invizibil în calitatea sa de Centru de Excelență. Studiarea aprofundată și conștiincioasă a științelor sociale și umanistice, aplicarea creativă a noțiunilor și principiilor de bază ale acestor discipline în condițiile concrete ale Moldovei constituie un suport teoretic și metodologic esențial în procesul transformărilor sociale și culturale post-totalitare, oferă șansa de a trasa o cale realistă întru depășirea deficiențelor procesului de modernizare care se desfășoară anevoios.

Promovarea valorilor maturității și responsabilității civice, a patriotismului reprezintă un alt scop principal al Colegiului. Implicarea activă a tinerilor în viața societății și realizarea în practică a principiilor democrației participative prin acceptarea și exersarea drepturilor și responsabilităților civice va spori cu timpul potențialul democratic din Republica Moldova. Pregătirea tinerilor pentru o viață activă în condițiile pluralismului și ale diversității culturale, tendințe ce se manifestă tot mai pregnant în cadrul societăților democratice și deschise, rămân repere importante în programul de activități realizate de Colegiul Invizibil. Toleranța, căile civilizate de soluționare a diferendelor și conflictelor, morala creștină vor ajuta tînăra generație să surmonteze dificultățile inevitabile ale vieții, să consolideze solidaritatea socială, coeziunea societății.

Educația noii elite intelectuale este decisivă în cadrul schimbărilor socioculturale și economice ale țărilor aflate în tranziție. În Europa de Sud-Est aceste procese au un rol deosebit și chiar crucial, în măsura în care stabilitatea internă, armonia interetnică, pacea și democrația la nivel local și regional sînt interdependente.

Misiunea de bază a Colegiului constă în educarea și formarea unei noi generații a elitei universitare, academice și intelectuale în domeniul științelor sociale și umanistice, ai cărei reprezentanți vor activa în cadrul instituțiilor de învățămînt, de cercetare științifică, în structurile guvernamentale și asociațiile neguvernamentale, fiind capabili să înfrunte în mod conștient și responsabil sfidările inerente edificării unei societăți deschise și cu adevărat democratice, să asigure revenirea societății moldave pe făgașul dezvoltării europene.

Programul Colegiului constă din cîteva compartimente axate pe următoarele *obiective*:

- extinderea și aprofundarea cunoștințelor în domeniile de specializare prin intermediul unui ciclu extracurricular de prelegeri susținut pe parcursul anului academic de către profesori notorii din țară și de peste hotare;
- crearea condițiilor pentru schimb de idei și cunoștințe avansate în domeniul științelor socioumanistice, pentru cooperare academică

între centrele universitare din arealul Europei Centrale și de Sud-Est prin stimularea mobilității, participarea la seminarii și conferințe internaționale, școli de vară, training-uri, publicarea materialelor științifice etc.;

- studierea aprofundată în mod obligatoriu a limbii engleze în scopul facilitării accesului studenților la surse internaționale de date și informații din domeniul științelor socioumanistice (ediții periodice, manuale, Internet etc.);
- pregătirea studenților pentru studii postuniversitare la prestigioase centre din străinătate;
- formarea abilităților de utilizare a computerului pentru aplicarea eficientă a tehnologiilor informaționale moderne (Internet, E-mail etc.) în documentare, cercetare științifică, comunicare.

Grupul-țintă al Colegiului constă din circa 50 dintre cei mai buni studenți de la universitățile din Chișinău, selectați în baza unor probe riguroase la începutul fiecărui an universitar. Durata studiilor este de doi ani. Activitățile educative și formative se desfășoară în cadrul laboratoarelor, al căror profil corespunde domeniilor prioritare ale activității instituției: *Științe politice, Sociologie, Psihologie și Filozofie (Culturologie și Antropologie)*. Studenții își aprofundează cunoștințele în baza programelor extracurriculare, care le oferă posibilitatea de a îmbina diverse forme de activități academice, formative și de cercetare.

PROGRAME INDIVIDUALE TUTORIALE

Fiecare dintre studenții Colegiului realizează, pe parcursul celor doi ani de studii, o cercetare științifică sub conducerea unui profesor-tutore. Scopul acestei activități este de a dezvolta capacități analitice, a forma un spirit de gândire independent, a educa abilitatea de a realiza cercetări științifice de calitate în domeniul ales. Subiectele cercetărilor sînt axate pe studierea diferitelor probleme specifice perioadei de tranziție. Profesorii-tutore sînt selectați din rîndul cadrelor didactice universitare și al colaboratorilor științifici de la instituțiile academice.

PROFESORI ȘI EXPERTI INVITAȚI

Colegiul Invizibil Moldova invită profesori și experți în domeniul științelor socioumanistice din țară și de peste hotare (SUA, Canada, Europa Centrală și de Vest), pentru a ține prelegeri pe teme de interes special. Această practică este extrem de importantă pentru familiarizarea studenților cu noile teorii și concepte în domeniul respectiv de studii, cu tehnici de cercetare, orientate spre cultivarea spiritului de gândire critic și independent, achiziționarea noilor cunoștințe și experiențe, dezvoltarea abilităților de comunicare.

STUDIAREA LIMBII ENGLEZE

Limba engleză, în calitate de mijloc indispensabil pentru comunicarea internațională și pentru accesul la informația de ultimă oră, prezintă un interes aparte pentru studenții Colegiului. Spre finele celor doi ani de studii ei sînt pregătiți pentru a susține examenul TOEFL.

STUDIAREA COMPUTERULUI

Programa academică a Colegiului Invizibil prevede studierea obligatorie a computerului. Scopul acestor cursuri constă în formarea deprinderilor de utilizare a computerului în documentare, cercetare științifică, comunicare prin aplicarea diferitelor programe, poștei electronice, Internet-ului. Accesul studenților la Internet este gratuit. În cadrul Colegiului funcționează două clase de computere.

BIBLIOTECA DE CARTE ȘTIINȚIFICĂ

Colegiul dispune de o bibliotecă de cărți și reviste în domeniile științelor sociale și umanistice apărute la cele mai prestigioase case editoriale: Palgrave Press, SAGE Publications, Hoover Institution Press, Polirom, Humanitas etc. Cărțile, în număr de circa 5000, în limbile română, engleză, franceză, germană și rusă, sînt accesibile atît studenților Colegiului, cît și studenților și profesorilor de la alte instituții de învățămînt superior din republică.

ACTIVITĂȚI EXTRACURRICULARE

Studenții sînt încurajați să participe la conferințe internaționale, seminarii, ateliere și școli de vară desfășurate de Colegiu sau de alte instituții din țară și de peste hotare. Studenții participă, de asemenea, și la organizarea de conferințe, întruniri științifice etc., fapt ce contribuie la formarea abilităților organizatorice

utile. Colegiul asigură vizite de studiu la instituții de învățămînt superior din alte țări, practică extrem de importantă pentru a lărgi aria de colaborare a studenților și profesorilor, pentru a lua cunoștință de curriculumul universitar în domeniul științelor socioumanistice, de cursul reformelor în educație etc.

PUBLICAȚII

Studenții și profesorii Colegiului împărtășesc cunoștințele și rezultatele cercetărilor prin articole publicate în presa locală și internațională, prin prezentări la conferințe, simpozioane etc. La finele fiecărui an academic, Colegiul Invizibil scoate de sub tipar o culegere a rezumatelor lucrărilor științifice realizate de studenți pe parcursul celor doi ani de studii.

BURSE

Colegiul Invizibil oferă studenților burse lunare echivalente a 40 de dolari SUA. Astfel, suportul financiar le permite să acorde suficient timp studiilor, fiind eliberați de necesitatea de a munci, pentru a-și acoperi cheltuielile curente.

PROCEDURA DE ADMITERE

Studenții Colegiului Invizibil Moldova sînt selectați, la începutul fiecărui an academic, în baza unui concurs anunțat în prealabil în mediul universitar. Sînt eligibili studenții de la specialitățile socioumanistice, de la anii trei și patru (sau doi și trei după BAC) cu o înaltă reușită la învățătură. Abilitățile candidaților, potențialul și performanțele lor sînt apreciate printr-o serie de probe scrise și orale. Decizia finală privind admiterea studenților la Colegiu este bazată pe indicele sumar al probelor.

Vlad PĂSLARU

Institutul de Științe ale Educației

De ce nu avem o politică națională a educației?

Diminuarea identității sociale, statale, etnice, individuale, **calitatea populației de parte a întregului și nu de întreg**, nu permit nici învățământului din Republica Moldova să se constituie ca întreg identitar.

Din aceeași cauză nici *doctrina politică a educației*, ca sistem de principii politice imuabile pe parcursul a cel puțin unei generații de elevi (13 ani), n-a fost nici măcar schițată de comisia parlamentară și Ministerul Educației, așa încât educația rămîne și în continuare un domeniu neprotejat politic, legislația în domeniu fiind arbitrară și conformistă doctrinei politice a partidului de guvernămînt.

Astfel, cele două premise social-politice inerente educației și firești pentru oricare alt popor, în Republica Moldova au fost abandonate la stadiul declarațiilor de intenție.

Învățământul din Republica Moldova nu este favorizat nici geografic, axiologic, lingvistic, cultural etc. Geografic, este separat de UE și de spațiul cultural care a creat matricea națiunii române, fiind declarată oficial intenția pentru crearea unui spațiu educațional unic în altă zonă a lumii decît cea a comunității europene – în CSI; axiologic, lingvistic și cultural – de valorile culturii universale și ale celei naționale românești, în aceeași situație fiind și minoritățile naționale.

Învățământul din Republica Moldova totuși nu se află în criză educațională. Învățământul din Republica Moldova se află în criză politică.

La începutul perioadei de democratizare socială a țărilor central și est-europene, perioadă identificabilă cu anii '90 ai secolului trecut, învățământul din Republica Moldova și-a declarat ferm orientarea pentru desolidarizarea de conceptul educațional sovietic și edificarea unui învățămînt național democratic. Drept repere pentru un învățămînt național democratic au fost declarate cultura națională și limba maternă (1). De la apariția, în 1989, a primei variante de concepție a unui învățămînt național de factură democratică

Funcția socială a educației, recunoscută ca una esențială alături de cea formativă, impune actorilor educației proiectarea acesteia și în conformitate cu opțiunea majorității sociale pentru tipul și calitatea organizării sociale. Pentru a realiza o educație de calitate sînt necesare deci două premise cu acțiune permanentă: o societate constituită în corespundere cu demersul majorității și o doctrină politică a educației.

Calitatea de *societate a majorității*, în Republica Moldova, este discutată și discutabilă, în condițiile în care circa un milion din cetățenii ei, fiind la munci peste hotare, nu-și exercită dreptul de vot, însă contribuie semnificativ la formarea bugetului. Pe de altă parte, capacitatea electoratului de a crea o majoritate socială este esențial diminuată de lipsa aproape totală a tradiției statalității, aceasta fiind reprezentată de doar cîteva luni de existență a Republicii Democratice Moldovenești și de 22 de ani de identificare oficială a populației românești majoritare din Basarabia cu națiunea și statul național românesc. Populația din acest teritoriu a fost separată, prin anexarea Basarabiei la Rusia în 1812, și de procesul firesc de desăvîrșire a națiunii române prin crearea statului național român, menținîndu-și și pînă astăzi, sub aspect etnic, calitatea de parte a întregului. Acest fapt a provocat diminuarea identității și a proprietății populației și a indivizilor care o formează.

și pînă în prezentul care finisează elaborarea noilor manuale și a unui nou concept de evaluare școlară, în Republica Moldova s-a constituit un învățămînt principal nou față de cel sovietic, un învățămînt care răspunde pozitiv conceptului educațional modern și principiilor de integrare europeană. Conceptul educațional modern se întemeiază pe *principiul pozitiv în educație* și pe *principiul libertății educației*. Principiile de integrare europeană prevăd valorificarea universalității prin menținerea și consolidarea identității națiunilor și indivizilor. Primele promoții de absolvenți ai învățămîntului reconceptualizat și esențialmente democratizat demonstrează performanțe semnificative, inclusiv în formarea social-politică a tinerilor studioși (Cf.: 2).

Criza politică a învățămîntului din Republica Moldova este o consecință directă a *crizei de identitate* și a *crizei de proprietate* a populației țării; acestea, la rîndul lor, au fost (și mai continuă să fie!) provocate de caracterul incert al apartenenței etnice, statale, sociale, istorice, culturale, lingvistice, toate împreună reprezentînd experiențele istorice nefavorabile, nocive chiar, ale basarabenilor.

S-a creat, s-ar zice, un cerc vicios: pe de o parte, pentru o educație de calitate sînt necesare premise social-politice definitorii, experiențe și valori democratice; pe de alta, existența unor premise social-politice este determinată, nu în ultimul rînd, de o educație de calitate.

„Cercul vicios” este însă doar în aparență vicios, răspunsul la întrebarea cum trebuie și/sau cum este posibil să se facă educația într-o țară ai cărei cetățeni nu constituie o națiune ci doar părți din diverse națiuni ce-și au țările lor – răspunsul la această întrebare se găsește în metaeducație, adică în sferile definitorii ale educației.

Prima teză, care reprezintă și un prim reper pentru o posibilă doctrină a politicii educaționale în Republica Moldova, este că dacă un lucru a fost diminuat prin educație (înțeleasă în sens larg, ca schimbare a ființei umane), acest lucru își poate re-obține identitatea deplină tot prin educație, ceea ce înseamnă că diminuarea identității și proprietății populației majoritare și a indivizilor poate fi recuperată prin educație.

Educația însă, ca să poată răspunde acestui demers, trebuie să se întemeieze pe principiul pozitiv al educației – schimbarea ființei umane în pozitiv, și pe principiul libertății în educație – formarea/dezvoltarea individului uman în conformitate cu premisele propriei identități și în condițiile accesului nestingherit la toate valorile produse de omenire, naționale și universale.

O a treia condiție este ca premisele identității individului, grupului social, poporului să nu fie stabilite de altcineva decît de înșiși indivizii, grupul social, poporul. Ceilalți subiecți ai educației – educatorii, învățătorii, profesorii, precum și factorii din sfera metaeducației (politici, administrativi, publici), trebuind doar să-i ajute

pe subiecții educați să-și definitiveze identitatea prin educație. În acest context, chestiunea identității etnice, de exemplu, ca și cele derivate din aceasta – denumirea limbii materne și a etniei, curriculumul de bază (ce istorie și ce limbi străine să se studieze) – chestiuni esențiale pentru educația în Republica Moldova și pentru o societate care se vrea democratică! – nu pot fi decît apanajul educaților și al celor care îi reprezintă, ultimii fiind și principalii contribuabili la buget.

Însă în condițiile în care populația țării nu este în stare să se autodefinească și să se autoidentifice corect, nici politicienii guvernanți, nici cei din opoziție – arată experiența istorică – nu sînt în stare să elaboreze doctrina politică a educației, ei reprezentînd calitatea electoratului, dar și tentația de a parveni prin politică.

În acest caz, unicul factor capabil să elaboreze doctrina politică a educației îl reprezintă intelectualitatea științifică și cea pedagogică neangajată în structurile politice. Însă structurile politice (contopite cu cele economice), fiind singurele care dețin realmente puterea în stat, resping necondiționat orice demers politic educațional venit din altă parte decît din propriile structuri, considerîndu-l o subminare a puterii politice, autorii inițiativelor fiind chiar eliminați din profesie.

Mai mult. Indeterminismul identitar și politic al populației îi face receptivi pe cei de la guvernare la tentația de a se produce în togă de „părinți ai națiunii”, arogîndu-și dreptul exclusiv de a decide atît în chestiunea identității poporului cît și în cele aferente.

Domeniul educației nu reprezintă o excepție în acest sens, ci chiar unul prioritar. Aplicîndu-i-se de către puterea politică un „concept de curte” cu evidente însemne de paternitate străină, învățămîntul poate deveni din nou unul din cele mai puternice instrumente de manipulare a omului de rînd.

Problema fundamentală a învățămîntului din Republica Moldova deci nu este criza domeniului, căci în învățămînt s-au realizat cele mai valoroase reforme, devenite între timp ireversibile datorită întemeierii lui pe cultura națională și limba maternă și re-integrării în conceptul educațional european, care este unul congenital pentru noi.

Problema fundamentală a învățămîntului din Republica Moldova o reprezintă opoziția dintre valorile promovate de conceptul și practica educațională moderne deja stabilite și politica realizată în domeniu de structurile puterii.

Această politică:

- este refractară la ideea națională (re-obținerea conștiinței identității); îngreudește accesul populației majoritare la cultura sa națională (nesemnarea acordului cu România privind acordarea de burse tinerilor basarabeni); impune învățămîntului valori nesolicitate de actorii săi (limba rusă, istoria trunchiată a Moldovei);

- respinge ideea integrării europene și impune reconstruirea spațiului educațional euro-asiatic, CSI-ist);
- se opune democratizării sistemului de învățământ impunând o tot mai rigidă centralizare a acestuia;
- nu promovează integrarea în societatea moldovenească a minorităților naționale; încurajează separarea societății pe principii etnice; a creat două sisteme paralele de învățământ: cu predare în limba română (cărui nu i se recunoaște identitatea românească și care este rusificat și obstrucționat continuu) și cu predare în limba rusă, pentru toate minoritățile naționale;
- este arogantă în raport cu concepții și actorii reformei învățământului – intelectualitatea pedagogică, științifică și artistică, pe care îi obstrucționează și-i elimină metodic din învățământ și din științele educației; este vitregă față de cel mai prețios tezaur intelectual autohton – tineretul studios format în universitățile din Occident, pe care-l respinge etichetându-l drept „agent de influență străină” (2);
- este iresponsabilă față de bunurile materiale ale învățământului, lăsând ca acestea să fie jefuite,

distruse sau privatizate în mod ilicit (vezi căminul IȘE de pe str. Doina, 104);

- în fine, este incapabilă să ofere soluții politice realiste pentru dezvoltarea învățământului, reprezentând în esență o frână a acestuia și a întregii societăți etc.

Or, criza politicii educației în Republica Moldova nu poate fi depășită altfel decât printr-o guvernare democratică. Aceasta însă ne lipsește. Deocamdată. Elaborarea unei doctrine politice naționale a educației este posibilă totuși, știindu-se potențialul uman din domeniu, însă aceasta n-ar avea nici o șansă să fie adoptată. La moment, unica politică națională realistă în domeniul educației este să menținem și să perpetuăm conceptul educațional modern, capabil să formeze o mentalitate nouă, în stare să dezlocuiască indetermismul etnic și voluntarismul politic.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. *Concepția învățământului mediu de cultură generală în RSS Moldovenească // Învățământul public*, 17 mai 1989.
2. *Basarabeanul studios între Orient și Occident // Contrafort*, Anul IX, nr.11 (97), noiembrie 2002, p. 11-24.

Aurelia FELEA

Universitatea de Stat din Moldova

Înainte de a discuta problema statutului profesorului universitar în societatea noastră* ar trebui să medităm asupra a două idei fundamentale ale fenomenului universitar contemporan: *ideea de universitate* și aceea de *profesor universitar*, pornind de la modelul sau idealul instituit de universitățile europene. Teoreticianul universității moderne, Ștefan Bîrsănescu, vedea în Universitate „școala supremă”, „chipul cel mai apropiat de perfecțiune a unității de cultură și civilizație a unei societăți”, „centrul de unde pornesc impulsurile spre progres”, „vîrfurile piramidei sistemului de învățământ”. Dacă universitățile medievale aveau menirea să-i familiarizeze pe studenți cu anumite cunoștințe

Statutul profesorului universitar: o comparație Est-Vest

necesare pentru practicarea unei profesii și să le comunice o informație tradițională, oarecum verificată, secolul al XIX-lea a oferit, prin reformele inițiate de Wilhelm von Humboldt, un nou model, care a influențat profund universitățile europene moderne. Acest model preconiza realizarea unei sinteze organice dintre învățare și cercetarea științifică, formarea spiritului științific al discipolilor prin studiul realizat de ei înșiși sub îndrumarea profesorilor. Conform concepției humboldtiene, cunoașterea este ca un fluviu în perpetuă mișcare, adevărul în știință nu este deplin și imuabil descoperit, de aceea el trebuie mereu căutat, într-un neobosit efort critic și analitic, prin practicarea de către profesori și studenți a cercetărilor științifice concertate. Sarcina universităților a devenit, prin urmare, educarea în rîndul studenților a unui interes constant, durabil și activ pentru știință. „Cunoașterea este vie numai în mintea celor ce participă direct la producerea ei, la formularea, evaluarea și revizuirea conceptelor, ideilor, teoriilor” – subliniază, sintetizînd ideile despre universitatea modernă, Mircea

* Studiu realizat cu sprijinul Open Society Institute, Budapesta, în cadrul unei burse de postdoctorat pentru anul academic 2002-2003.

Flonta, unul din specialiștii contemporani preocupați de filozofia științei – „O generație de profesori care nu sînt în cea mai mare parte cercetători, nu numai că nu va forma cercetători, dar nici nu va fi în măsură să promoveze tineri cu aptitudini și interes pentru cercetare”.

Orientarea universității spre scopuri practice imediate este departe de a pregăti cadre bune, pentru că știința progresează mereu, unele cunoștințe își pierd actualitatea și devin inoperante. Prin urmare, antrenarea studenților în cercetare este calea sigură de a-i ajuta să facă față cerințelor viitorului: cultivîndu-le spiritul analitic, abilități de a pune probleme și de a găsi soluții, aducîndu-i implicit în fața ideii că trebuie să-și formuleze *atitudinea* față de propria instruire și față de viață. În ultimă instanță, studentul trebuie să poată să-și disciplineze gîndirea, să-și asume independența de a acționa în condiții de maximă libertate creatoare. Cercetarea impune responsabilitate, acuratețe, dorință de muncă, perseverență. Astfel, se formează nu numai capacitățile intelectuale, ci și caracterul, personalitatea, profilul moral al tinerilor. Universitatea este chemată să răspundă nevoilor culturale și științifice ale tinerei generații, dar înseamnă și un sistem educațional corespunzător organizat. Ancorată într-o realitate culturală, economică, socială, tehnologică concretă, această instituție are menirea să se implice în *viața cetății*, să manifeste solidaritate cu țara în care își desfășoară activitatea, să contribuie la evoluția ei culturală și științifică, să interfereze cu *spectacolul lumii*.

Fiecare universitate reflectă vremea și civilizația în care s-a născut, fiind și una dintre ferestrele pe care comunitatea le deschide spre lume: ea conduce la cunoașterea și înțelegerea altor culturi și altor realități, astfel contribuind la constituirea unei solidarități intelectuale internaționale. Universitatea este reprezentată de potențialul intelectual și de ținuta morală a corpului ei didactic. Implicit, se conturează imaginea unui *Homo Academicus*. Profesorul este omul caracterizat printr-o vastă cultură de specialitate, care manifestă constant interes pentru studiul, realizează cu acribie cercetări științifice, îi apropie pe studenți de laboratorul său de creație, oferindu-le un model de abordare științifică a problemelor, stimulîndu-le curiozitatea creatoare și îndemnîndu-i să înainteze prin demersuri independente. Spiritual, exigent, obiectiv, lipsit de aroganță și ostentație, disponibil, discret, sobru în ținută și în vestimentație, în gesturi și în limbaj, manifestînd interes pentru aspirațiile studenților, încurajînd preocupările lor serioase și amendînd tot ce este impostură și suburbanitate, el își construiește mesajul nu numai din cunoștințe, ci și prin stil, distincție, norme, valori morale și civice. Profesorul universitar nu este pe post de furnizor de informații, ci mai curînd de formator, el invită la reflecție, sugerează calea bună de urmat prin exemplu personal, transmite *spirit* și *metodă*. Demersul lui este atrăgător și credibil tocmai pentru faptul că invocă exemple din propria activitate

de cercetător. El își aduce contribuția la dialogul științific al universității și al țării sale cu lumea, la cristalizarea în societate a unei mentalități științifice, susținînd în mediul academic o atmosferă colegială și stimulînd libera, onestă și prolifică circulație a opiniilor tuturor protagoniștilor vieții universitare. Contactul cu un profesor adevărat este un eveniment memorabil care ne marchează profund pentru toată viața. Deși perfect conștient de propria valoare umană și profesională, marele dascăl este modest și înțelegător, explicit și convingător în afirmațiile sale, răbdător, tenace, optimist, punctual, solid documentat, oferind exemplu de muncă riguroasă, efectuată cu regularitate. Printre caracteristicile esențiale ale omului de știință se înscriu entuziasmul și pasiunea cu care își realizează activitățile de cercetare și cele didactice, uneori în pofida vicisitudinilor și a impedimentelor, deoarece eforturile de cunoaștere exprimă felul lui de a fi, sînt aerul care îi întreține suflarea: se consideră că „...interesul pentru nou, dorința de a afla adevărul stau la baza oricărei vocații științifice. Profesorul trebuie să transmită nu numai cunoștințe, ci și pasiunea”. Indiscutabil, reușita demersului didactic și calitatea învățămîntului sînt legate profund de prezența unei conștiințe clare asupra *misunii* profesionale și etice pe care profesorul și universitatea o au de îndeplinit în comunitatea din care fac parte.

Raportate la acest portret ideal al lui *Homo Academicus*, cadrele didactice universitare din Republica Moldova se prezintă neomogen, uneori vizibil diferit de acest model universal acceptat în practica modernă. Așezînd la bază formația cultural-științifică a cadrelor noastre universitare și disponibilitatea lor pentru receptarea valorilor universitare europene, am putea distinge următoarele categorii:

- a) profesori formați în stilul și tradițiile școlii sovietice, refractari la inovații, la realitățile posttotalitare, care ascund sub denumirile noilor cursuri (foarte moderne, de altfel), o mentalitate vetustă, reflectată cu deosebită pregnanță, de exemplu, în recomandările bibliografice caduce pe care le oferă studenților pe parcursul mai multor decenii;
- b) profesori tineri, proaspeți absolvenți sau participanți la viața universitară de la 1990 încoace, înscriși la un program de doctorat sau pe care l-au parcurs deja, unii din ei cu stagii (studii) efectuate peste hotare; persoane care se caracterizează printr-o cultură de specialitate superficială și nu împărtășesc responsabilități profesionale și morale prea rigide. La recrutarea acestora s-a operat cu principii confuze, extraștiințifice și extraprofesionale. În mutațiile de cadre efectuate subit în universități la sfîrșitul anilor 1980 – începutul anilor 1990, prin pensionarea profesorilor în etate au fost promovați tineri care și-au croit drum spre catedră prin comitetele

comsomoliste și de partid sau datorită altor merite față de vechiul regim, fiind încurajați și susținuți de mai marii zilei, de atunci și de azi **;

- c) profesori din vechea generație de savanți, receptivi la transformări, cu o pregătire profesională temeinică, spirite creatoare. Mulți dintre ei reprezintă științele naturale și exacte; datorită performanțelor lor științifice sînt oaspeți la instituțiile de cercetare și universitare din străinătate;
- d) profesori tineri și promițători, care tind să se apropie de modelul unui om de cultură, deschiși înnoirilor, atenți la procesele didactice europene, beneficiari ai unor burse și stagii în străinătate utilizate judicios, în scopuri profesionale.

La o analiză sumară a situației se poate sesiza cu ușurință predominarea numerică și instituțională a cadrelor didactice incluse în primele două categorii. Este interesant că învățămîntul nostru este compus, în mare măsură, din pensionari și tineri, care au absolvit facultatea recent. Ultimii nu dispun de experiență în domeniul didactico-științific, fără de care nu se poate intra în sălile de curs. Cel mai lesne ajung să țină prelegeri tineri care profesază în domeniul științelor umanistice. S-a observat un aflus de cadre în învățămîntul superior după 1989, o suprasolicitare a muncii didactice o dată cu întemeierea a numeroase instituții academice (pe cele mai multe dintre ele le putem califica, fără teama de a exagera, pseudo-academice), creșterea exorbitantă a numărului de studenți ***. Situația pare să se stabilizeze în ultimii ani: nu se mai fac atît de multe angajări, pentru că s-a ajuns la un fel de *status-quo*; nu se profilează ridicarea capacității de cumpărare a populației, inclusiv în „materie de diplome universitare”. În plus, se remarcă lipsa continuității, a unei veritabile tradiții democratice și academice în învățămîntul nostru universitar. Politica sovietică nu a urmărit scopul să dezvolte știința periferiilor URSS sau a regiunilor naționale. Apărîndu-se cu firmamentul pregătirii „cadrelor naționale”, ea a încurajat, cu sprijinul mediocrității, în învățămînt și în științele socioumanistice, servilismul, incultura. Valoarea s-a afirmat nu datorită, ci în pofida acestei politici. După 1990, lipsa veritabilelor tradiții academice a creat impresia că totul începe de la noi și că absolut totul este scuzabil.

Deseori auzim sintagmele „profesor bun”, „profesor rău”, cît se poate de nefirești, pentru că dincolo de talentele didactice ieșite din comun, de surprinzătoarele înălțări ale

spiritelor de excepție, sîntem în drept să pretindem a avea pentru copiii noștri profesori care nu pot fi decît buni.

Explicația acestei stări de lucruri poate fi găsită, după părerea noastră, atît în sistemul total incorect, falimentar de recrutare a profesorilor universitari, cît și în lipsa unei politici de cultivare a cadrelor didactice competitive pe piața învățămîntului european. De fapt, asupra condiției cadrelor didactice universitare nu își pun prea multe întrebări nici factorii de decizie, nici profesorii înșiși. Lipsesc, credem, cîteva aspecte esențiale în practica noastră universitară:

- a) studii în care ar fi analizate reprezentările studenților despre profesori, ale profesorilor față de propria activitate și status social, atitudinea diferitelor categorii sociale față de cadrele didactice;
- b) studii comparate asupra corpului nostru profesoral în raport cu situația din învățămîntul altor țări;
- c) un statut al personalului didactic, al celui universitar, inclusiv.

Mai mult, se poate afirma că în mediul nostru academic lipsește o concepție clară, o conștientizare a teoriei învățămîntului superior asupra căreia au meditat generații de cercetători europeni din epoca modernă. Se pare că „teoria” noastră universitară se rezumă doar la noțiuni legate de profitul unor instituții care ar trebui să fie nonprofit. Este uimitor, de exemplu, că, la mai mult de un deceniu de strădăni întru construirea statului de drept, profesorii universitari, de la care ar trebui să vină „impulsurile spre progres”, n-au făcut dovada faptului că resimt lipsa unui document ce le-ar preciza statutul sau că își pun întrebări asupra legilor și regulamentelor în baza cărora își fac datoria, asupra drepturilor și obligațiilor conferite de actuala legislație. Există totuși o excepție: revista *Didactica Pro...* (nr. 5, 2001), care a consacrat un număr special acestei probleme; Boris Volosatîi, directorul Liceului *Gheorghe Asachi* din Chișinău, semnănd inexistența unui Statut al cadrelor didactice, pronunțîndu-se pentru cît mai grabnică să fie elaborare.

Problema statutului profesorului universitar în lumea contemporană și în societățile în care activează s-a pus la scară mondială, discuțiile antrenînd în anii 1990 prestigioase instituții și organisme internaționale. Există un „vid” în privința definirii condiției personalului din învățămîntul superior chiar în activitatea UNESCO, scos în evidență de către Ramzi Salame, consultant UNESCO, într-un document intitulat *Pentru un instrument normativ*

** Problema nepotismului nu este de dată recentă. N.I. Pirogov propunea, în 1863, soluționarea ei prin implementarea sistemului de cursuri opționale, adică oferindu-li-se studenților posibilitatea să-i elimine pe profesorii netaleantați prin refuzul de a le alge cursurile.

*** Ralf Darendorf vorbise despre aceeași supralicitare a universității occidentale, despre o fundamentală modificare a nobilei idei de universitate în lumea contemporană. Fenomenul universității de masă ar merita un studiu special, aici însă ne limităm la a face o singură comparație: Germania avea la 82,1 milioane de locuitori – 1, 778 milioane de studenți în semestrul de iarnă 1999/2000, inclusiv 174.000 de studenți străini, încorporați în 350 de instituții de învățămînt superior, inclusiv 90 de universități clasice; în Republica Moldova activau în aceeași perioadă 47 de instituții de învățămînt superior, cu 79.000 de studenți la o populație de 3,65 milioane de locuitori (datele nu includ Transnistria), dintre care 2/3 cu plată (în Germania învățămîntul este gratuit, inclusiv pentru studenții străini). La 10.000 de locuitori în Germania și în Republica Moldova revine aproximativ același număr de studenți: 216. Însă unele instituții de învățămînt superior de la noi arată total altfel (pentru a nu spune că sînt o anomalie) decît universitățile de masă din lumea civilizată și nu corespund ideii de universitate.

internațional privind condiția personalului didactic din învățământul superior. Acest "vid" se cuvenea a fi, în viziunea autorului, depășit, definirea condiției personalului din învățământul superior aflându-se în legătură directă cu misiunea UNESCO de promovare a învățământului post-secundar de calitate ca factor de stabilitate, dezvoltare și pace internațională.

S-a subliniat că ansamblul profesorilor „ar trebui să se bucure de drepturi și protecții comparabile, precum și să fie supuși unor obligații de același nivel”.

Autorul documentului vede *drepturile și libertățile personalului didactic* astfel: a) libertate de asociere și exprimare; b) libertate academică de predare, de cercetare științifică și de difuzare a acesteia prin orice mijloc potrivit; c) protecția contra oricărei forme de discriminare; e) autonomie profesională; f) proprietate intelectuală; g) acces la gândirea universală și la descoperirile științifice și tehnologice cele mai recente”.

Condițiile de muncă trebuie să prevadă: „a) norme adecvate de muncă, în funcție de diversitatea obligațiilor: predarea, încadrarea studenților în cercetare, prestarea de servicii instituției și societății; b) condiții materiale satisfăcătoare; c) planuri de carieră, adică perioadă de probă, permanență, avansare în carieră, planuri de pensionare; d) formație inițială cerută, perfecționare continuă, „resursare” periodică și reciclare; remunerare; f) beneficii sociale; g) sănătate și securitatea muncii; h) regim disciplinar echitabil; i) condiții de mobilitate nepenalizante”.

La capitolul obligații individuale și colective sînt fixate: a) competență; b) diligență și disponibilitate; c) etică socială și profesională.

Statutul personalului didactic, Legea adoptată de Parlamentul României la 19 iunie 1997, la compartimentul special consacrat învățământului superior, include *Funcțiile didactice și de cercetare, Condițiile de ocupare a acestora, Conducerea instituțiilor de învățământ superior, Perfecționarea pregătirii personalului didactic și didactic auxiliar, Norma didactică și condițiile de salarizare a personalului didactic*, adică reglementează aspectele esențiale ale activității protagoniștilor vieții universitare. Documentul vizează *drepturile și obligațiile, răspunderea disciplinară și materială a personalului didactic, de conducere, de îndrumare și de control, pensionarea personalului didactic* etc.

Lipsa unui statut similar al cadrelor didactice universitare sau a unui document normativ în spiritul cerințelor timpului lasă teren pentru *fărădelege* în universitățile noastre. Pe nimeni nu mai impresionează azi, de exemplu, normele didactice a câte 20-30 de ore pe săptămână – prelegeri și seminarii – ceea ce este de neconceput pentru universitarii europeni, inclusiv pentru cei din imediata apropiere, care au împărtășit experiența comunistă.

Pentru un tînăr universitar lucrurile se prezintă chiar tragic. Prin diversitatea preocupărilor, obligațiilor, cursurilor, prin volumul normei didactice, asociate cu precaritatea situației materiale, el este condamnat, cel puțin un timp, la superficialitate și *neprofesionalism*. Practica obținerii posturilor de către cei care au absolvit recent universitatea este atît în detrimentul calității învățământului cît și al tînărului care se află la *etapa acumulărilor*. O atare lipsă de discernămint nu a arătat nici chiar sistemul sovietic. În orice caz, situația nu vorbește despre calitate în învățământul superior. Să fim înțeleși corect: nu afirmăm că acești tineri n-ar fi capabili de performanțe sau că nu vor ajunge în viitor profesioniști, dar ei vor putea acumula, în pofida realităților de ordin instituțional, cu mari sacrificii, în detrimentul cîtorva generații de studenți, lucru inimaginabil în Occident.

Fiind întreat: „La ce vîrstă omul de știință își desăvîrșește personalitatea? Cu alte cuvinte, care este vîrsta creației științifice?”, eminentul filolog, regretatul Eugeniu Coșeriu a răspuns: „În știință omul se desăvîrșește între 30 și 40 de ani. Anumite aspecte care rămîn apoi constante se formează la această vîrstă. Pînă la 30 de ani durează perioada de căutare, de formare. Concepțiile nu sînt încă încheiate. Vîrsta științei vine după vîrsta poeziei (care este între 20 și 30 de ani) ... Între 30 și 40 de ani se fixează însă perioada cînd, după ce ai adunat, începi să dai la iveală rezultatele la care ai ajuns. Operele pot apărea mai tîrziu, dar ele au fost plănuite, schițate la această vîrstă...” Și ceva mai jos: „Cazul lui Măiorescu, de pildă, care la 22 de ani a devenit profesor la universitatea ieșeană, nu mai este posibil astăzi”. Marele turcolog român Mihai Maxim a explicat performanțele sale științifice în felul următor: ”În activitatea științifică de toate zilele m-a preocupat constant ceea ce se numește *esența* lucrurilor. Într-o lume care devine din ce în ce mai aglomerată și mai zbuciumată, în care sîntem copleșiți de un număr tot mai mare de probleme, de griji, trebuie să ținem cont înainte de toate de esența fenomenelor ce ne împresoară, adică e necesar să conștientizăm ce scop avem în viață, ce urmărim în meseria noastră și așa mai departe. Această permanență „stare de veghe” m-a ajutat foarte mult să țin cumpăna drept și să nu mă risipesc. Unul din secretele reușitei mele este munca zi de zi, dar niciodată nu reușim să realizăm întocmai proiectele propuse”. Aceste afirmații făcute de doi iluștri oameni de știință m-au determinat să trag concluzia că pentru tinerii cercetători din spațiul nostru, văduviți de „etapa acumulărilor”, vremea „marilor sinteze” s-ar putea să nu mai vină niciodată.

Accederea spre o catedră universitară (în Vest sub termenul de *catedră* se subînțeleg obligațiunile funcționale ale profesorului care are dreptul să țină cursuri-prelegeri) este foarte complicată în universitățile europene și necesită timp, investiții și acumulări. Universitățile din Polonia, de

exemplu, oferă cadrelor didactice posibilitatea să opteze pentru una dintre cele trei direcții de evoluție profesională și științifică: științifico-didactică, didactică (fără obligații științifice), științifică (doar cu normă de cercetare). Teza de doctorat trebuie susținută în limita a 8 ani de la începerea activității universitare, după care urmează, într-un interval de timp de 8-9 ani, să se elaboreze și să se publice lucrarea de habilitare. Cine nu reușește să facă față acestor cerințe riscă să fie concediat.

În universitățile germane o catedră universitară, cu dreptul de a ține prelegeri, poate fi deținută numai după susținerea lucrării de habilitare (similară lucrării pentru obținerea titlului de doctor habilitat în Republica Moldova), acest lucru nu se întâmplă, de regulă, mai devreme de atingerea vârstei de 38-40 de ani.

În România, pentru exercitarea funcției de conferențiar universitar sau de profesor universitar se cere, pe lângă absolvirea cu diplomă de licență a unei instituții de învățământ superior, deținerea titlului științific de doctor în ramura de știință corespunzătoare postului sau într-o ramură înrudită, o vechime minimă la catedră de nouă ani sau în cercetarea științifică de profil; pentru candidații care provin din afara ramurilor mai sus menționate se cere o vechime de muncă de cel puțin 15 ani de activitate în profilul postului pe care îl solicită.

Putem, prin urmare, concluziona că există o corelație certă, perfect conștientizată de către factorii de decizie din Republica Moldova, între nivelul nostru de pregătire științifico-didactică și remunerarea care ne este acordată de conducerea universităților sau de minister. Vorbind în termeni manageriali, prestația muncii universitare este apreciată foarte jos, pentru că investițiile pentru pregătirea unui profesor universitar sînt sub nivelul celor europene. În lipsa investițiilor adecvate, nivelul profesorului universitar (exceptînd totuși performanțele din științele naturale sau exacte) nu poate să depășească prea mult nivelul unui profesor de școală. Să nu uităm că o parte însemnată a acestor investiții, în științele exacte, naturale, a fost făcută de către *vechiul regim*. Dar acel regim nu a lăsat moștenire atîta politologi, juriști, specialiști în relațiile internaționale etc. de cîți au nevoie azi universitățile noastre. Mă refer nu doar la investițiile statului sau ale instituțiilor – se știe că investițiile personale ale aspirantului la un post universitar în Vest sînt destul de semnificative, atît sub aspect financiar cît și al timpului rezervat studiilor.

Norma didactică săptămînală a unui profesor universitar din Germania este de 8 ore (prelegeri și seminarii). Statutul social al unui universitar este foarte înalt, chiar dacă asistenții sau docenții au un salariu modest, ei tind spre o catedră universitară care este deținută pe viață. Profesorii universitari sînt cea mai bine plătită categorie de funcționari ai statului german.

În Polonia, conform afirmațiilor profesorului Josef Sypnicki de la Universitatea din Poznan, obligațiile și drepturile cadrelor didactice sînt următoarele: „Norma didactică constă din 40-60 de ore (210 pentru asistent și doctor, 180 pentru profesor), celelalte constituind norma științifică. Profesorii au dreptul la burse și participare la congrese, la cursuri, la stagii de documentare în străinătate plătite de universități; să-și publice lucrările la editura Universității. De asemenea, ei mai beneficiază de 50% reducere pentru transportul feroviar intern”.

În România, conform *Statutului personalului didactic*, norma didactică săptămînală medie este stabilită astfel – pentru *profesorul universitar*: 5-7 ore, dintre care cel puțin 4 ore convenționale de curs; pentru *conferențiarul universitar*: 7-9 ore, dintre care cel puțin 4 ore convenționale de curs; pentru *lectorul universitar/șef de lucrări*: 9-11 ore, dintre care cel puțin 2 ore convenționale de curs (vechimea în muncă pentru lectorul universitar este de cel puțin 6 ani de activitate în învățămîntul superior sau în cercetarea științifică de profil sau 4 ani, în cazul cînd candidatul deține titlul de doctor); pentru *asistentul universitar*: 10-11 ore, cuprinzînd activități de seminar, proiecte de an, lucrări practice și de laborator, îndrumare de proiecte, lucrări de licență și de absolvire, de practică pedagogică, productivă și de cercetare științifică, dar în nici un caz nu include cursuri universitare. Norma didactică săptămînală în învățămîntul superior este de cel mult 16 ore pe săptămîină.

Situația materială a oamenilor de știință din majoritatea fostelor țări comuniste nu este foarte bună, nici măcar satisfăcătoare. În Ungaria, spre exemplu, tinerii se înscriu la doctorat pentru a face relații și a accede în structuri și domenii mai profitabile decît cel științific. Doar în Cehia cercetătorii au cunoscut o îmbunătățire a situației lor materiale – salariul mediu nominal în instituțiile academice din Cehia a crescut de la 233 de dolari SUA în 1989 – la 290 în 1995.

Statutul profesorului universitar din România a făcut obiectul unor interesante cercetări ale colegilor de la Universitatea *Al. I. Cuza* din Iași. Ei au luat în calcul și “corolarul psihologic” – prestigiu.

În urma efectuării unor interviuri individuale și de grup s-a stabilit că 66% dintre studenții intervievați conferă profesiei academice prestigiu „ridicat” și 21,7% „foarte ridicat”. Printre avantajele profesiei au fost remarcate următoarele aspecte: „recunoașterea socială a profesiei, dat fiind rolul ei formativ; orizontul cultural oferit celui care o practică; nivelul și calitatea informațiilor la care universitarul are acces; șansa de a lucra în mediu selecționat și cu tineri; posibilitatea de a face și muncă de cercetare, care poate fi împărtășită imediat discipolilor; șansa de a nu rămîne în anonimat”. Dezavantajele profesiei văzute de către studenți sînt: „salarizare sub nivelul prestației, puțin timp liber, stres”.

Revenim la ideea că efectuarea unei cercetări similare a problemei în universitățile noastre este de stringentă necesitate: nu știm realmente ce cred studenții din Republica Moldova despre profesorii lor, nu putem spune certamente ce reprezentări are societatea despre corpul didactic universitar și care este atitudinea profesorilor față de propriul lor status. Dar, întâi de toate, avem nevoie de familiarizare temeinică cu metoda realizării unor astfel de studii în universitățile europene și stabilirea instrumentelor și mijloacelor de cercetare.

Sîntem martorii unei dispoziții de frustrare în rîndul profesorilor, condiția personalului didactic în societate fiind una ingrătă. Nu știm nimic despre natura și impactul fenomenului asupra protagoniștilor vieții universitare, mai cu seamă cum văd ei depășirea acestei crize. Există o discrepanță flagrantă între poziția socială a cadrelor didactice care, *formal*, este ridicată (cite fraze frumoase se rostesc la adresa profesorilor în situații festive!) și condiția lor *reală* din societatea noastră, o societate care tinde să se bazeze pe relații de piață și în care măsura reușitei și a prestigiului trebuie să aibă expresie bănească. Pe de o parte, discrepanța nu poate să nu aibă asupra profesorilor consecințe – distorsiuni de ordin psihologic și moral, pe de altă parte, nu ne putem imagina că profesorii rămîn pasivi: ei își restabilesc pozițiile singuri, caută resurse și soluții. Rămîne de văzut însă dacă întotdeauna acestea sînt legitime și onorabile... Se conturează o solidaritate „corporatistă” a profesorilor noștri, dar împărtășesc părerea că aceasta nu are nimic comun cu tradiționala și onesta solidaritate intelectuală, academică.

Credem că cercetarea respectivelor probleme s-ar putea realiza cu mult succes prin intermediul inițiativelor studentești, încurajate, de altfel, și de către *Institutul pentru o Societate Deschisă*.

În opinia noastră, nu sînt supuse investigației adevăratele probleme ale comunității academice dintr-un soi de reținere, de frustrare. Între timp ele există, nu mai pot fi ocolite, fac parte din existența noastră cotidiană și sînt analizate din afară: *corupția* în învățămîntul superior din Republica Moldova a fost reflectată deja în reviste internaționale, or, între fenomenul corupției și condiția cadrelor didactice universitare din Europa de Est există o legătură de netăgăduit.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Александров, А., *О сущности университета*, în: *Вестник высшей школы*, nr.5, 1990, pp. 8-12.
2. Burton, B., *Poverty prompts many academics in Moldova to solicit bribes for good grades*, în: *Chronicle of Higher Education*, vol. 45, Issue 4, 9/18/98.
3. *Convorbire cu prof. dr. ab. Josef Sypnicki, Universitatea Adam Mickiewicz, Poznan, Polonia (directorul Institutului de Filologie Romanică de la această universitate)*, în: *Forum*, nr. 460-461-462, 1997, pp. 122-124.
4. Cucuș, C., *Despre simulacrul și legitimitatea puterii în spațiul universității*, în *Forum*, nr. 457-458-459, 1997, pp. 101-108.
5. Darendorf, R., *Cînd universitatea devine o prăvălie*, în: *Săptămîna*, 11.08. 2000, p.3; 18.08.2000, p. 3.
6. Fierens, P., *Academie, universitate și societate*, în: *Academica*, nr. 3 (ianuarie), 1993, pp. 14-15.
7. Flonta, M., *Ideea Universității. Modelul Humboldt și ideea universității. Universitatea și școala*, în: *Academica*, nr. 1/49 (noiembrie), 1994, p.13.
8. Iacob, L.-M., *Prestigiul academic din perspectiva studenților*, în: *Forum*, nr.10-12, 1992, pp. 19-25.
9. Иванов, А., *Отцы и дети. О проблеме преподавателей вузов*, în: *Учительская газета*, 24.9- 1.10.1991 (nr. 39), p. 8.
10. Jinga, I., *Evaluarea personalului didactic din învățămîntul superior*, în: *Forum*, nr. 469-470-471, pp. 13-21.
11. Косов, Б.; Князев, А., *Еще раз о концепции образования*, în: *Вестник высшей школы*, nr. 4, 1991, pp. 4-11.
12. *Lingvistica integrată. Interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu*. București, 1996.
13. Macrea, D., *Sextil Pușcariu*, în: *Forum*, nr.4-5-6, 1995.
14. Maxim, M., *Istoriografia românească a fost și este de nivel mondial, Dialog cu Andrei Eșanu, Membru corespondent al AȘM*, în: *Limba română*, nr. 12, 1999, pp. 87-90.
15. Neculau, A., *Universitatea în concepția profesorului Ștefan Bîrsănescu*, în: *Academica*, nr. 9 (iulie), 1995, p. 15.
16. Pușcaș, V., *Universitate-Societate-Modernizare. Organizarea și activitatea științifică a Universității din Cluj. 1919-1940*. Cluj-Napoca, 1995.
17. Salame, R., *Pentru un document normativ internațional privind condiția personalului didactic din învățămîntul superior*, în: *Forum*, nr. 3 - 4, 1993, pp. 33- 9.
18. *Statutul personalului didactic*, în: *Forum*, nr. 456-457-458, 1997, pp. 4-55.
19. Zamfir, Gh., Sandu, S., *Aspecte ale reformei Academiei de Științe din țările central- și est-europene*, în: *Academica*, nr. 1/73, 1996, pp. 6, 8.

Gabriel PALADE

Colegiul Financiar-Bancar

Democratizarea învățămîntului – componentă a reformei educaționale

definiție nu ne dezvăluie toți parametrii democratizării, dar, aplicată la realitatea noastră, ea ne oferă suficient teren pentru reflecții și concluzii. Nu vom stărui asupra „egalității șanselor”, fiind impropriu să vorbim și despre o instruire de calitate la toate nivelurile sistemului.

În genere, studiul democratizării învățămîntului ar trebui să aibă ca suport, cel puțin, trei elemente de bază:

1. Ce putem spune despre natura reformelor curente raportate la sensul termenului *democrație*?
2. Ce înțelegem prin *democrație* și de ce aceasta trebuie să constituie principiul de organizare a învățămîntului?
3. La ce etapă de implementare a principiului dat sîntem și care ar fi obiectivele unei posibile strategii?

Din întrebările de mai sus rezultă clar că vom fi capabili să discutăm despre democrație doar atunci cînd vom înțelege ce înseamnă aceasta, unul din obiectivele principale ale învățămîntului fiind pregătirea cetățenilor pentru o societate democratică. Există o multitudine de definiții ale termenului în cauză, dar, în mod sintetic, chintesența lor constă în conceperea democrației ca un sistem în care deciziile sînt luate de persoane responsabile, conștiente că acestea le vizează și pe ele, ca parte a întregului. Dacă accepția dată o raportăm la sistemul nostru educațional, vom găsi suficiente carențe, atît de natură obiectivă cît și subiectivă, cel puțin prin compararea formală a următoarelor două paradigme ale instruirii:¹

Paradigma tradițională	Paradigma democratică
Accentul este pus pe însușirea materialului de studii, programe fixe, informație unică pentru toți.	Diversitatea ofertei educaționale.
Structură ierarhică și autoritară. Este stimulat conformismul și respins spiritul de rezistență.	Structură flexibilă.
Contează, în primul rînd, rezultatul exprimat prin note.	Autoaprecierea constituie factorul prioritar pentru reușita instruirii.
Ideile, ipotezele, opiniile noi nu sînt recunoscute.	Gîndirea divergentă este parte componentă a procesului creativ.
Școlarizarea substituie educația.	Educația reprezintă un proces continuu.
Profesorul este instructor și emițător de cunoștințe.	Profesorul este parte componentă a procesului de instruire. Profesorul și studentul/elevul se respectă reciproc.

Astfel, în situația în care societatea noastră în ansamblu nu și-a cultivat tradiții democratice, în baza cărora ar activa un sistem educațional performant, învățămîntul se fundamentează și pe principii moștenite, ce contravin, în mare, democrației.

¹ Vezi: Кустобаева Е., *Управленческая культура директора школы*, în *Народное образование*, 2002/1, p. 96.

Putem enumera și alți factori care explică prezenta stare de lucruri, dar, indiferent de numărul și ponderea acestora, sistemul de învățământ trebuie să-și asume o parte din vină pentru actuala situație. Or, să recunoaștem, problema pregătirii tinerei generații pentru a trăi în democrație, pentru a lua decizii în colectiv, pentru a participa la discutarea chestiunilor de interes public este rătăcită printre sarcinile de memorare în vederea atingerii unui minim de competență cerut. Să ne imaginăm cum ar arăta și de ce ar fi în stare Republica Moldova, dacă cetățenii ei ar putea stabili ei înșiși elementele ce le asigură/perechitează libertatea și care ar fi soarta deținătorilor de putere ilicită, de influență nemeritată, de privilegii obținute prin corupție. Atunci ne vom întreba: este oare posibil să democratizăm învățământul public, avem potențial pentru realizarea unui asemenea obiectiv? Un optimism moderat și sănătos ne sugerează răspunsul: *dezintegrarea lui în mai multe componente și mișcarea către el pas cu pas*. În cele ce urmează, vom analiza câteva aspecte cu referire la învățământul secundar general și cel superior.

Un pas important este revizuirea relației profesor–elev/student care, de altfel, constituie un punct vulnerabil al sistemului nostru educațional. Menționăm că la acest capitol lucrurile au evoluat sub așteptări pe parcursul întregii perioade de tranziție. Mai mult chiar, nici profesorii, formați după 1991, nu și-au cultivat deprinderile democratice ce ar viza relația dată. Astfel, în multe cazuri, profesorii continuă să aplice principiul de delimitare strictă a obiectului și subiectului educației și să le considere părți distincte ale procesului de învățământ. În instituțiile noastre mai persistă spiritul de autoritarism, intransigența față de opinia independentă a elevului/studentului, neacceptarea colaborării și cooperării. Afirmările de genul „elevii/studentii nu știu măsura”, „libertatea la opinie afectează procesul de studii” etc. nu pot servi drept justificare. M. Căprescu consideră că „un profesor modern trebuie să posede, cu siguranță, următoarele deprinderi cognitive personale și sociale, pe care urmează să le cultive elevilor/studentilor:

1. A fi un individ responsabil care-și cunoaște drepturile.
2. A ști că propria contribuție este importantă.
3. A pune în valoare principiile vieții democratice – egalitatea, spiritul comunitar și libertatea.
4. A însuși deprinderile intelectuale necesare participării în dezbaterile publice.

Angajarea democratică a profesorului reclamă o pedagogie care face mai mult decât să transmită în mod efectiv moștenirea culturală, să lărgască volumul de cunoștințe sau deprinderi profesionale. Ea trebuie să-i învețe pe elevi/studentii cum să gândească, cum să-și organizeze propriile acțiuni în mod rațional, cum să acționeze ca cetățeni competenți și cum să accepte, să valorifice și să-i respecte pe ceilalți”².

Realmente, în sistemul nostru educațional componentele democrației abia încep a fi încetățenite. Deși sînt puține cercetări și materiale sistematizate la subiectul discutat, totuși, în baza altor surse, pot fi făcute deducții cu caracter general, care demonstrează persistența tendințelor antidemocratice. Într-un articol din săptămînalul *Jurnal de Chișinău* din 18.10. 2002 (p.17) liceenii de la o instituție elitară din Chișinău și-au exprimat convingerea că dreptul la opinie nu se respectă în școala noastră, iar autoritarismul profesorilor se manifestă din plin.

De asemenea, poate fi amintit și sondajul realizat cu susținerea Fundației Soros-Moldova la 20 de instituții de învățământ superior din Chișinău, Bălți, Cahul, Comrat. Deși chestionarul nu conținea întrebări ce ar viza direct democrația din sistemul educațional, datele furnizate de studenți permit să tragem anumite concluzii.³ Este lesne de presupus că răspunsurile la întrebarea „Sînteți mulțumit de nivelul studiilor pe care le oferă instituția dvs.?” ar include și valoarea componentului democratic în organizarea procesului educațional. Circa 30% din respondenți sînt nemulțumiți și 35% parțial mulțumiți de calitatea studiilor se referă la distanța pe care o avem de parcurs pînă la afirmarea pleneră a valorilor democratice în sistemul nostru educațional.

Cu certitudine, modelul democratic al relației profesor-student/elev nu este ideal. Democrația, după W. Churchill, vestit om politic englez, este “cel mai mic rău posibil”. Dar anume prin ea statele occidentale au atins performanțele, la care noi putem doar visa. În concluzie, nu avem o altă alternativă decît mișcarea spre acest model de organizare educațională care a devenit un imperativ.

Următorul pas, în opinia noastră, îl constituie autoadministrarea studentescă/școlară. Distingem, și la acest capitol, două modele clare ale autoconducerii (sau dirijării):

Modelul administrativ	Modelul democratic
Delimitarea clară a funcțiilor	Autoorganizarea
Aprobarea inițiativelor „de sus”	Generarea și promovarea inițiativelor „de jos”
Mizarea pe lideri controlați de administrația școlii/instituției	Discutarea democratică a deciziilor adoptate, ținîndu-se cont de opinia minorității
Subordonarea autodirijării student/elev administrației instituției	Autoconducerea reflectă și asigură realizarea intereselor întregii comunități școlare/universitare

² Căprescu, M., *Teoria curriculumului*, Editura Colegiului universitar, Drobeta Turnu Severin, 2001, p.83-84.

³ Vezi: Institutul de Politici Publice. Materialele Conferinței internaționale *Participarea în Pactul de stabilitate ca accelerator al reformelor social-economice din regiune*, Chișinău, 7-8 decembrie, 2001.

Vom face referire la autoadministrarea studențească/școlară ca element component al autoadministrării instituției în ansamblu – model care a fost (și este) prezent în sistemul nostru educațional (sub forma unor organizații, a șefilor de clasă sau de grupă ce activează sub egida administrației).

Conceptul modern al unei asemenea autodirijări urmărește minimum două scopuri:

- apărarea drepturilor studenților/elevilor, pregătirea acestora pentru o viață activă în condițiile unei societăți civile viabile;
- antrenarea studenților/elevilor în sistemul general de dirijare a instituției de învățământ.

Proiectate pe realitățile noastre școlare, aceste obiective își găsesc realizarea parțial în mai multe aspecte. În mediul învățământului universitar elementele de participare a studenților (pentru a-și apăra interesele și drepturile, precum și la dirijarea instituției) se manifestă prin delegarea reprezentanților în organele de conducere (senat, consiliul facultății, consiliul profesoral sau de administrație), prin activitatea diferitelor organizații (Liga studenților etc.).

Starea de lucruri lasă de dorit, în special, în învățământul secundar general, întrucât, chiar și formal, liceenii beneficiază de mai puține posibilități; de asemenea, ei nu manifestă nici dorința de a influența situația din școală. Nu credem că înființarea de senate în licee, în forma lor actuală, ar fi o schimbare radicală. Evenimentele însă vor evolua spre mai bine atunci când administrația și profesorii nu vor fi reticenți la inițiativele studenților/elevilor, ba mai mult, le vor încuraja, orientându-le spre organizarea unei autoadministrări autentice. Concomitent, se impune renunțarea de către studenți și liceeni la o atitudine pasivă: ei trebuie să-și cunoască drepturile și să le apere.

Democratizarea sistemului educațional nu se va produce fără democratizarea managementului instituțiilor de învățământ. În acest context, se conturează două aspecte. Primul ține de dirijarea sistemului în ansamblu, unde constatăm disfuncționalități vădite – verticala strictă a conducerii, lipsa autonomiei școlare (în special în învățământul preuniversitar), preocuparea insuficientă a factorilor de decizie pentru promovarea democratizării școlii (vezi recenta modificare a Legii învățământului, prin care Ministerul Educației numește în funcție directorii de licee și ai instituțiilor de subordonare republicană). Vom stăruii mai puțin asupra acestui aspect, dat fiind caracterul lui instituționalizat și posibilitatea redusă a unităților de învățământ de a-l modifica.

Al doilea aspect ține direct de calitatea managementului în fiecare instituție. Spre regret, majoritatea absolută a conducătorilor din învățământ nu posedă o cultură

managerială adecvată unui model democratic de dirijare, iar calitățile pe care le solicită această funcție au fost dobândite mai mult empiric, și nu prin achiziții teoretice. Afirmatia în cauză nu tinde să diminueze rezultatele activității multor manageri școlari, care au realizări meritorii în condițiile unei degradări evidente a societății.

Problema calității managementului educațional este una multidimensională. Teoriile moderne ale dirijării lansează mai multe exigențe față de un director de școală. Prima ar îngloba: capacitatea de analiză a stării de lucruri din instituții, evaluarea minuțioasă a propriei activități și controlul permanent asupra acesteia, corectarea rapidă și judicioasă a greșelilor, gândire divergentă, toleranță față de critică.

A doua exigență indică instituirea unui sistem de control intern, axat pe procesul educațional, nu pe cei ce îl realizează; soldat cu soluții judicioase de înlăturare a lacunelor înregistrate. Finalitatea în această direcție o constituie implementarea unui autocontrol creativ pentru toți participanții la procesul de învățământ.

A treia exigență constă în promovarea la scară largă a unui management participativ, cu antrenarea tuturor factorilor angajați.

Doar astfel, credem, ar putea fi asigurată realizarea principiilor conducerii democratice a școlii.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Conferința internațională *Participare în Pactul de Stabilitate ca accelerator al reformelor social – economice în regiune*, Institutul de Politici Publice, 7-8 decembrie, 2001.
2. Cristea, S., *Dicționar de pedagogie*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2000.
3. *Enseignement et démocratie*, ISBN:2.84093-108.7.
4. Hirt, N., *La démocratisation de l'enseignement sacrifiée à la loi de marché*. L'Assemblée libre, Septembre, 2002.
5. Merle, P., *Le concepte de démocratisation de l'institution scolaire: une typologie et sa mise en epreuve*, în *Population*, nr. 1, 2000.
6. Zelvys, R., *Managing education in period of change*, ELI Publishing, Vilnius, 1999.
7. Крынова, Н., *Школьное самоуправление: перед выбором пути*, în *Научное образование*, 2002/7, p. 89-92.
8. Кустобаева, Е., *Управленческая культура директора школы: адекватная самооценка*, în *Народное образование*, nr. 1 (94-99), 2002.
9. *Школа самоопределения. Шаг второй*, АО «Политтекст», 1994.

Scrierea unui eseu la istorie

Educația economică

Cultura civică și valorile democrației

Gabriel ALBU

Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești

Libertate și libertinaj în educație

Credem că problema locului libertății în educație va fi întotdeauna o preocupare necesară.

Pe de o parte, pentru că vom fi mereu preocupați să le asigurăm elevilor (noștri) atmosfera favorabilă exprimării și împlinirii propriului lor potențial.

Pe de altă parte, pentru că vom avea grijă ca ei să nu confunde (încă din școală) libertatea cu libertinajul, știut fiind că, datorită insuficienței și superficialei lor experiențe, riscul acesta este foarte mare.

De aceea, poate, ar fi necesar, mai întâi, să definim libertatea.

Se înțelege că avem conștiința complexității acestui termen și a neputinței noastre de a-l exprima în ademenitoarea lui completitudine. Putem spune însă că libertatea este dorința și forța de a ne accepta așa cum sîntem (ca ființe imperfecte, cu virtuțile și precaritățile noastre), de a fi entuziaști atunci cînd toți (sau aproape toți) și-au pierdut elanul sau cînd încearcă – mai viclean sau mai direct – să ne descurajeze. Ea este forța de a fi (și de a rămîne) optimiști atunci cînd ceilalți nu mai vor sau nu mai cred în nimic, este capacitatea de a desluși rostul și sensul fundamental al lucrurilor/al vieții atunci cînd ceilalți le-au pierdut sau nu le (mai) văd, cînd consideră că sînt prea mici și prea neînsemnați pentru a avea un mare destin.

Libertatea este disponibilitatea constantă (neratată) de a ne putea situa și de a vrea să ne situăm și pe alte

poziții, de a privi o problemă, o situație, o relație și din alte unghiuri de vedere, de a avea și alte abordări decît cea cu care ne-am obișnuit (sau am fost obișnuiți), care ni s-a părut mai confortabilă/la îndemînă. Ea se întemeiază pe credința că sensul major al vieții fiecăruia depinde, în cea mai mare măsură, de noi (de încrederea în forța minții și discernămîntului nostru, în soliditatea proiectelor asumate, de tenacitatea de a duce pînă la capăt și la cote performante ceea ce ne-am propus). Pe scurt, *libertatea înseamnă capacitatea de control asupra propriei noastre vieți.*

Ar fi bine ca elevii să afle cît mai devreme că libertatea este acel act de creație, este ieșirea din îngustimea lumii fizice/materiale și deschiderea către lumea spiritului; că ea se exprimă prin capacitatea de a dăruia, de a coopera, de a ajuta, de a fi prin ceea ce oferim semenului nostru. Pe scurt, *de a înțelege libertatea prin starea umană de a iubi.*

Elevii pot avea – prin noi, educatorii – posibilitatea să afle și să înțeleagă faptul că libertatea este posibilitatea de a avea acces la cultura autentică, fundamentală a umanității, la orice mare creator, care prin opera lui a contribuit esențial la aprofundarea și înțelegerea condiției umane; că libertatea este posibilitatea de a călători în alte spații culturale, de a le compara și evalua.

Pe lîngă toate acestea, elevii noștri au nevoie să înțeleagă faptul că libertatea este intim legată de respectul de sine, de respectul celorlalți (toleranți ca noi), de empatie, de autocunoaștere.

Nu mai constituie o noutate că de locul acordat de profesor libertății în activitatea lui de formare-dezvoltare depinde în hotărîtoare măsură posibilitatea de a cîștiga interesul și bunăvoința elevilor, de a se apropia de ei, de a le oferi încrederea de care au atîta nevoie, sentimentul că nu sînt subapreciați/minimalizați, respinși, umiliți.

Acest loc depinde nu numai de conceptul pe care îl au despre educație, dar și de riscurile pe care cred că le presupune manifestarea libertății în educație.

Orice acțiune umană comportă și riscuri, fie ele mai mari sau mai mici. Există însă întotdeauna și avantaje, pentru obținerea cărora ne asumăm riscurile. *Important este cât și ce ne putem asuma; ce măsură dăm puterii noastre de a ne controla mediul, împrejurările în care trăim.*

Ca în orice acțiune, manifestarea și încurajarea libertății în educație implică și anumite riscuri; nu numai riscuri, însă. Este adevărat, că, în anumite condiții (interne sau externe), ea ar putea derapa într-un dezgustător, lunecos și stresant bun plac, periculos pentru oamenii onești. Libertatea s-ar putea transforma într-o necontrolată agresivitate, într-o barbară și insolentă violență, însetată de adulare și autoadulare; în sfârșit, s-ar putea transforma în sfidare și capriciu.

Între condițiile care ar putea încuraja libertinajul în atitudinile și comportamentul elevilor am putea menționa:

1. CONDIȚII EXTERNE

- Lipsa de asistență educativă a părinților (prea ocupați, mult prea ocupați pentru a mai avea timp și de creșterea, buna creștere a propriului copil). De multe ori, grija pentru supraviețuire (sau pentru bunăstare) trece înaintea educării copilului.
- Lipsa oricăror elemente de psihopedagogie în cultura părinților și de aici promovarea unei asistențe educative greșite (luată drept justă) acordată copilului.
Este vorba fie de atitudini (ale adulților) care ignoră, contestă sau sfidează orice reguli și norme de comportament în colectiv, în virtutea faptului că, atât timp cât este copil, acesta are voie să dorească și să facă orice (privațiunile vor veni cu timpul!), fie de un control (mult) prea sever, menit să strivească și să descurajeze orice inițiativă onestă a copilului.
Aceste strategii (greșite) ale părinților duc – cum am bănuțit deja – fie la răsfăț, fie la o acută neîncredere în sine.
- Neînțelegerile normativ-valorige dintre părinți (sau dintre părinți și bunici). Copilul are tendința să le speculeze; să-și șantajeze părintele cu atitudinea (cea mai) favorabilă lui și să-l respingă pe cel cu atitudinea (mai) restrictivă, chiar dacă aceasta din urmă este rațională și justificată.
- Inconsecvențele normative ale celor doi părinți (chiar atunci când atitudinea lor concordă) față de atitudinile și comportamentele copilului în împrejurări relativ asemănătoare.

- Anturajul, pentru o bună bucată de timp – al unor adulți cu convingeri, atitudini și comportamente libertine, frivole, ce ar putea crea copilului convingerea – prin participarea la o viață comună – că acesta este, de fapt, modul firesc de a fi în societate, în raport cu alții.
- Trecerea și petrecerea timpului – încă de la vârste timpurii – în grupuri (de joacă) care cultivă și încurajează comportamentul libertin, de prost gust.
- Teama nejustificată a educatorului de încurajare la libertinaj ca efect al unei atitudini deschise, cooperante, de respect și încredere în elevul său.
- Inconsecvența derutantă a estimărilor educatorilor, lipsa lor de coerență atitudinală și comportamentală față de varietatea atitudinilor și comportamentelor elevilor (consecință a confuziei între libertate și libertinaj în educație prezentă la (foarte) mulți educatori/profesori).

2. CONDIȚII INTERNE

- Starea de nesiguranță; neîncrederea în sine mascate și compensate printr-un comportament necontrolat, neautocenzurat, libertin.
- Starea de disconfort interior, de neacceptare de sine; stare care, în înțelegerea copilului, poate fi depășită printr-un comportament zgomotos, arbitrar.
- Frustrările acumulate de-a lungul timpului de către elev, în raport cu părinții, cu egalii, cu cei mai mari ca el.
- O stimă de sine precară transformată lent într-o pseudostimă de sine.
- Teribilismul sau teribilismele (mai mult sau mai puțin) inerente vârstei, perioadei de creștere, de maturizare psihologică și socială.
- Discrepanța dintre cum crede elevul că îl văd ceilalți și cum ar trebui să fie văzut.

Așadar, pare că nu avem motive (serioase) să ne temem de manifestarea și încurajarea libertății (discipolului) în educație dacă noi, educatorii, avem un comportament consecvent, știm bine ce vrem de la copiii noștri, ne simțim bine noi înșine. Pare că “beneficiile” sînt mai mari decît “pierderile”. De aceea, din punctul nostru de vedere (și al multora dintre colegii noștri) manifestarea și încurajarea libertății copilului în educație constituie o firească oportunitate de a-l cunoaște, de a-l ajuta, de a-l înțelege, de a-și manifesta creativitatea/originalitatea; este ocazia, ivită uneori, de a greși și de a încerca să se îndrepte, prilejul pentru a învăța și a ști să-și ceară scuze, de a-și asuma responsabilități, de a-și verifica perseverența (nu încăpățînarea!), de a rămîne el însuși în fața tentațiilor, pe cît de ispititoare, pe atît de pulverizante. Manifestarea

Continuare în pag. 22

Sufletul odihnă nu poate afla, pînă nu găsește adevărul, carile îl ciarcă oricît de departe și oricît de cu trudă i-ar fi a-l nemeri.

Socrat filosoful adevărat filosoféște, dzicînd "că nu ellin iaste cela ce în Ellada trăiește, ce cela ce obicéile céle bune și cinstește a ellinilor au învățat și le face".

...Neclătita și nemutată rămîne acea vestită a bătrînilor dzisă: luptă-te pentru moșie.

Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor

2003 – Anul Cantemir

Toate vrémea sa au și vrémea a tuturor dascal și învățătoriu iaste...

La omul întreg, cuvîntul icoana sufletului și fapta ascunsa a inimii comoară poartă.

Cine adevărul de la rădăcină cearcă, știința în vîrfurile înălțimii află și cine adevărul de gios întriabă, cunoștința de sus îi răspunde...

Că precum știința lucrurilor ieste lumina minții, asé neștiința lor ieste întunecarea conștiinței... Că pre cît lumina soarelui a lucra poate la organele vădzătoare, pre atîta agiutorește mai denainte știința la mintea adulmecătoare.

Nime mai mult a altuia decît al său giudecătoriu și nime mai mult pre altul decît pre sine a să cunoaște poate....

Celor ce multe lumînări în citeala cărților topesc, ochii trupului la videre să tocesc. Iară celora ce niciodată pre slove au căutat, macar că viderea ochilor mai ascuțită s-au păzit, însă neștiința în întunerécul și în tartarul necunoștinței i-au vîrît...

Cine în lume iaste atîta de înțelept căruia altă înțelepciune să nu-i trebuiască? Cine între muritori iaste atîta de învățat căruia mai multă partea învățaturii să nu-i lipsească? Cine în tot theatrul acesta iaste atîta de ascuțit la minte carile vînt să socotească a altora cuvinte? Și cine iaste acela carile a dzice va îndrăzni că mai mult o mîna decît o mie a sprijeni sau a pohîrni poate?

Tăcerea capul filosofiei iaste și încă toată cinstea înțelepciunii mai mult într-însa se prijenéște... iară înțelepțéște a tăcea și vrémea voroavii puține și gréle prea la puțini videm, și învățatura tăcerii undeva macară în lume a să profesui nu audzim. O, fericita tăcere! că totdeauna cu tăcerea ascultăm și învățăm orice ar fi de învățat, și pururea din fîntîna tăcerii cuvîntul înțelepciunii au izvorît. Că cine tace mult, mult gîndéște și cine mult gîndéște, mai de multe ori ce-i mai cuvios nimeréște.

Istoria ieroglifică

Centrul Educațional PRO DIDACTICA

anunță concursul de materiale „Pro Diversitate”

La concurs sînt invitați să participe **elevi** sau **echipe** de elevi, precum și **familii**, care vor prezenta cîte un material de promovare a atitudinii tolerante față de semenii, a diversității culturale din localitatea, județul, statul în care locuiesc.

Obiectivele acestui concurs sînt:

- promovarea principiilor toleranței
- realizarea unui schimb de informație despre diversitatea culturală din țară.

La categoria **Eseuri**

sînt invitați să participe **liceeni și elevi ai școlilor generale (cl. X-XII și, respectiv, X-XI)**, care vor prezenta cîte **un eseu** la unul dintre următoarele subiecte:

- **DA!** diversității. Subsemnez
- ... împreună știi ce sînt ? Un pămînt !
- Exiști pe jumătate cînd trăiești doar pentru tine
- Lucrurile frumoase și bune sînt ale tuturor
- Sîntem minunați pentru că sîntem Viața
- Terra aparține fiecăruia. Terra aparține tuturor sau pe subiecte proprii care să corespundă obiectivelor concursului.

La categoria **Materiale promoționale**

sînt invitați să participe **elevi** sau **echipe de elevi din clasele I-IV**, precum și **familii**, cu:

desene, calendare, pliante, postere sau embleme care au drept mesaj exprimarea metaforică a noțiunilor de prietenie, acceptare, armonie, bună înțelegere și sprijin reciproc; de acceptare a celor din jur, a diferențelor de valori și de opinie.

La categoria **Materiale informaționale**

sînt invitați să participe **echipe de elevi ai școlilor generale și echipe de liceeni (cl. V-IX, X-XI; V-IX, X-XII)**, care pot prezenta:

un ziar sau un buletin informațional, o revistă sau o pagină Web

ce ar conține materiale care să reflecte modul personal de înțelegere a noțiunilor de diversitate culturală; toleranță a diferențelor culturale, religioase, etnice; pluralism cultural, prietenie, colaborare, cunoaștere reciprocă, deschidere spre comunicare, libertate a gândirii etc.

Data limită de prezentare a materialelor este **30 septembrie 2003**. Premiile vor fi înmîinate cîștigătorilor la 16 noiembrie 2003, de Ziua Mondială a Toleranței.

Relații la telefoanele: 54-25-56; 54-19-94

Adresa Centrului: Chișinău, str. Armenească, 13

Persoana de contact: Lilia STÂRCEA

E-mail: lstircea@cepd.soros.md

Centrul Educațional PRO DIDACTICA

anunță înscrierea profesorilor școlari la cursurile de formare a abilităților de navigare pe Internet și de utilizare a poștei electronice.

Durata cursurilor este de două zile (cîte patru ore pe zi) și se vor ține marți și joi, cu începere de la ora 14.00. Înscrierea se va face între orele 10.00 - 13.00.

Cursurile vor demara în funcție de completarea grupelor. Costul cursurilor – **10 lei**.

Relații la telefoanele: 54-19-94; 54-25-56.

Persoana de contact: Victor EFRIM

Continuare din pag. 19

libertății în educație constituie oportunitatea ca elevul să-și verifice ideile, interpretările, principiile, îndoielile, de a învăța când să se protejeze de ceilalți, cu cine și când să fie tolerant și cu cine și când să fie intolerant. Și toate acestea sub supravegherea caldă, largă/îngăduitoare și constantă a educatorului.

Manifestarea și încurajarea libertății în educație poate contribui la găsirea și/sau scurtarea căii către câștigarea propriei identități, poate constitui prilejul trecerii de la libertatea mică, meschină, ruinătoare la libertatea mare, amplă, generoasă și prolifică. Tocmai încurajarea libertății (discipolului) poate duce la gustul pentru manifestarea în orizontul major al ideilor mari, al gesturilor exemplare, în depășirea mediocrității și meschinăriei. Individul (tînăr) nu se mai cramponează de propriile capricii sau de capriciile altora; nu mai stă la discreția unor trebuințe primare, cotidiene, constrîngătoare; le controlează și le poate amîna satisfacerea; rezistă mai bine la frustrare; nu mai

este o pradă ușoară pentru cei care cred că totul se reduce la corupătoarea și strivitoarea stare materială. Pe scurt, este mai rezistent la alienare (la pierderea de sine).

Manifestarea și încurajarea libertății în educație dau șansa elevului, îi permit ca – mai devreme sau mai tîrziu – să învețe să se desprindă și să survoleze de la înălțime denivelările și sincopele vieții mediocre, iar treptat, începe să nu îl mai înece aerul tare al înălțimilor morale, spirituale; începe să nu-l mai obosească lupta cu sensurile majore ale dăruirii omenești; dimpotrivă, va fi unul dintre făuritorii lor.

Desigur, nu poate contesta nimeni, că acolo unde există și se manifestă libertatea în educație, există oricînd și riscul libertinajului. În mare măsură, depinde de noi, adulții: dacă ne sperie libertinajul sau dacă ne atrage libertatea, dacă ne preocupă evitarea eșecului sau manifestarea potențialităților copilului. Este, în fond, o decizie fundamentală (ca multe alte decizii fundamentale în viață) a fiecăruia dintre noi, educatorii, adulții.

Oleg BOȘCANEAN

SIEDO

*Nu-i înveți pe alții ceea ce vrei,
nu-i înveți ceea ce știi – îi înveți ceea ce ești.*

J. Jaurès

Pentru orice națiune politica educațională este una dintre cele mai importante politici publice. Se știe că succesul economic al unui stat este determinat, în mare măsură, de calitatea sistemului de învățămînt, cel mai eficient factor de producție fiind capitalul uman cu potențialul său de cunoștințe, competențe, creativitate.

Devenind un stat suveran și independent, Republica Moldova a elaborat o nouă viziune asupra formării personalității celor care învață (1). Aceasta nu este o reacție „alergică” la politica promovată anterior de sistemul totalitar, ci constituie un pas bine gîndit, pe o altă cale de dezvoltare a învățămîntului.

În susținerea noii politici și întru asigurarea realizării

Standardele școlii democratice: dificultăți și perspective

obiectivelor educaționale, Societatea Independentă pentru Educație și Drepturile Omului (SIEDO) a purces la elaborarea unui set de standarde pentru școala democratică. Această acțiune a demarat anul trecut (în cadrul unei școli de vară, ai cărei participanți au fost directori adjuncți, profesori de istorie, de educație civică și limbă română din diverse localități ale republicii), fiind desfășurată sub egida proiectului *Educația civică – relația dintre școală și comunitate*, finanțat de Fundația CORDAID din Olanda.

Problematika standardelor școlii democratice a trezit discuții privind conceptul de standarde și necesitatea elaborării lor, profilul absolventului, tipul de cetățean.

Școala este instituția care are drept scop formarea la elevi a cunoștințelor, comportamentelor și atitudinilor ce țin de cultura generală, instruirea profesională specifică și pregătirea pentru o viață în condiții de permanentă schimbare. Dacă primele două funcții sînt în vizorul tuturor unităților de învățămînt datorită implementării curriculumului, atunci despre cea de a treia – pregătirea elevilor pentru viața într-o societate democratică – nu putem afirma acest lucru. Se atestă o

diferență considerabilă de la o instituție la alta, nu tocmai benefică pentru o democrație aflată la începuturi. Rolul standardelor școlii democratice ar consta în orientarea procesului educațional din toate unitățile de învățământ pe un făgaș unic, spre realizarea aceluiași scop, prin mijloace acceptate de majoritatea participanților și beneficiarilor la/ai procesul/ui educațional.

Noțiunea de standard este percepută în diverse modalități care se reduc, de fapt, doar la ceva ce impune cu strictețe fie o caracteristică calitativă, fie cantitativă – un șablon, o normă pentru toți etc. O asemenea abordare își trage rădăcinile din conceptul de standarde de tip ISO (STAS).

În literatura de specialitate prin standard, de obicei, se înțelege:

- nivel de performanță – fiind asociat „descriptorilor de performanță” definiți ca „standarde de evaluare”;
- nivel minim de performanță acceptat – fiind echivalat cu „baremul”;
- nivel ideal de performanță – fiind echivalat cu „etalonul”;
- legi, norme, reguli (chiar „dogme”) de construire a unui demers educațional;
- criteriu/set de criterii pentru judecarea calității unui sistem/proces educațional (3).

Tendențele actuale de interpretare și definire a standardelor poartă o amprentă mult mai dinamizată/dinamizantă, ce redă nu doar cadrul fix al obiectului/fenomenului/evenimentului „standardizat”, ci și parcursul spre respectivul cadru, în unele cazuri chiar și dinspre acesta către un obiectiv mai îndepărtat, strategic (3). Necesitatea unei asemenea interpretări este vădită mai ales pentru contextul nostru sociopolitic în care dificultățile tranziției, criza valorilor, incertitudinea etc. ascund ținta ce trebuie atinsă în primul rând și căile optime de realizare a celor propuse.

În ceea ce privește școala democratică și tipul de democrație pe care îl promovează aceasta, există mai multe teorii și opinii, fiecare dintre ele având pretenția de a fi validă.

O școală democratică este considerată aceea care se bazează pe motivele pragmatice de implicare a indivizilor în deciziile ce urmează să le implementeze ei înșiși – oamenii își îndeplinesc mai bine sarcinile dacă le-au acceptat și dacă au sentimentul că participarea lor este motivată de propriul interes (2).

În opinia autorilor A.S. Anikeev și O.V. Borisova, elementele școlii democratice, cum ar fi predarea educației civice și a altor discipline, efectuarea conexiunilor interdisciplinare, organizarea activităților extrașcolare orientate spre dezvoltarea calităților și comportamentelor civice, crearea unei ambianțe deosebite în școală și perfecționarea școlii în general,

vor educa la elevi simțul libertății și capacitatea de a explora eficient potențialul creativ (6).

Studiul efectuat de profesorii din SUA – Joel Westheimer, de la o școală pedagogică din New York, și Joseph Kahne, de la colegiul Mills din Oakland, a avut drept scop pronosticarea rezultatului final al programelor de educație civică promovate în diverse instituții de învățământ din cele 50 de state și de a le clasifica în funcție de tipul de cetățean pe care îl educă. Cercetătorii menționează că pentru unii democrația se asociază cu conceptele despre libertate, în timp ce alții o înțeleg, în primul rând, ca egalitate sau egalitatea șanselor; pentru o parte din respondenți un bun cetățean al societății democratice este voluntarul, pentru cealaltă – persoana care participă activ în procesele politice prin exprimarea votului, implicarea în campanii electorale etc. (5). Ca rezultat, profesorii Westheimer și Kahne au conturat trei tipuri de cetățean:

- cetățeanul cu simțul responsabilității personale;
- cetățeanul care participă activ la viața comunității;
- cetățeanul cu simțul echității sociale.

Din exemplele enumerate mai sus, sesizăm existența mai multor unghiuri din care poate fi privită școala democratică: mulți savanți români văd caracterul democratic al școlii în participarea elevilor și profesorilor la procesul decizional și încurajarea relațiilor de parteneriat cu comunitatea; o parte din specialiștii ruși pun accentul pe crearea climatului favorabil în instituție și pe organizarea activităților extrașcolare cu scopul cultivării comportamentelor civice; savanții americani, exponenți ai unei societăți cu tradiții democratice, acordă o atenție deosebită nuanțelor, care pot fi interpretate incorect în cazul detașărilor de contextul social, politic, economic, cultural al țării respective.

Opiniile profesorilor moldoveni, prezenți la seminariile organizate de SIEDO, sînt diverse. Unii consideră că o școală democratică ar fi instituția în care, la luarea deciziilor importante, participă neapărat profesorii, uneori și părinții. Alții evidențiază drept caracteristici distincte ale școlii democratice încurajarea inițiativelor venite din partea membrilor comunității școlare – administrație, corp didactic, elevi – și implicarea lor activă în procesele decizionale. O a treia categorie de cadre didactice afirmă că democratică este școala care își rezolvă singură problemele și nu este supusă controlului periodic efectuat de instanțele superioare. Alți profesori mai susțin că școala democratică trebuie să stimuleze raporturile de parteneriat ale instituției de învățământ cu organizațiile din comunitatea locală, să inițieze activități extrașcolare, să promoveze valorile democratice atît în cadrul lecțiilor de educație civică cît și în afara lor.

Continuare în pag. 25

ΔΕΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ce este educația? Este podul peste care trece omul de la o viață închisă în sine, la conștiința întregii omeniri.
Th. Wilder

Democrat înseamnă cineva care vrea să înalțe poporul pe umerii săi, nu cineva care vrea să se înalțe el pe umerii poporului.
N. Iorga

Instrucțiunea și educațiunea poporului sau școala în adevăratul ei înțeles e institutul cel mai de frunte și interesul cel mai mare al unei națiuni civilizate.
T. Maiorescu

Libertatea excesivă pare că nu se preschimbă în nimic altceva decât într-o robie excesivă, atât în cazul individului, cât și în al cetății.

Numai într-o cetate democratică merită să trăiască omul prin natură liber.
Platon

Omul lipsit de educație nu știe să se servească de libertatea sa.
Im. Kant

Numai acela își merită libertatea și viața, care trebuie să le cucerească în fiecare zi.
J.W. Goethe

“Sînt răspunzător”
– aceasta ar trebui să fie deviza de mîndrie a oricărui om. Este credința în acțiune. Este însăși temelia sentimentului de a exista.

Fericirea omului nu stă în libertate, ci în acceptarea datoriei.
A. de Saint-Exupéry

Democrația nu este compatibilă decît cu munca.
I. Ghica

Democrația și libertatea veră (adevărată – n.n.), mai înainte de toate, cere moralitate.
I. Heliade-Rădulescu

Sufletul democrației este virtutea, responsabilitatea și datoria care sînt speranțele sale.
D. Bolintineanu

Între cultură și democrație ar fi o strînsă legătură, și anume în sensul unei condiționări: răspîndirea culturii aduce întărirea democrației.
N. Ionescu

Eu sînt democrat numai dintr-un singur motiv: din respect față de poporul român. Și pînă la urmă mi-am modificat poziția: nu sînt democrat, sînt demofil, iubitor de popor.

P. Țuțea

Continuare din pag. 23

Conform acestor opinii, școala democratică ar îngloba următoarele caracteristici:

- încurajează participarea profesorilor, părinților și elevilor la procesul decizional;
- stimulează inițiativele elevilor, profesorilor, membrilor administrației;
- dispune de un grad avansat de autonomie;
- menține legături cu instituțiile și organizațiile din comunitate;
- organizează activități extrașcolare cu caracter didactic;
- promovează valorile democratice nu numai în cadrul lecțiilor de educație civică, dar și al altor discipline, în afara orelor de clasă.

Pentru a elabora standardul ce va reflecta în cea mai mare măsură părerile dascălilor experimentați, principiile politicii educaționale și obiectivele învățământului preuniversitar, este necesar să se țină cont atât de cadrul legal de care se conduce școala cât și de aspirațiile membrilor comunităților școlare și locale. De asemenea, este importantă reliefaarea unei imagini foarte clare a structurii școlii democratice. Abia după aceasta va fi posibilă elaborarea indicatorilor standardului cu baremele și etaloanele lui, precum și propunerea unor demersuri orientative și sugestii de dezvoltare în direcția respectivă.

La moment, lucrul asupra standardelor decurge în condiții de laborator: practica școlii de vară a demonstrat că negocierile/discuțiile asupra elementelor/prevederilor/criteriilor standardului se desfășoară mult prea lent și va fi mai eficient dacă, drept suport, se va propune o schiță deja elaborată.

Varianta de lucru a standardului cuprinde următoarele compartimente, care pot fi modificate pe parcurs sau în urma discuțiilor cu specialiștii sau membrii comunității școlare:

1. Misiune, obiective, priorități
2. Structura instituției de învățământ
 - administrativă
 - decizională
 - de comunicare
3. Resursele unității de învățământ
 - umane
 - materiale
 - financiare
 - informaționale
 - timp

4. Management
 - curriculum
 - resurse umane
 - resurse financiare
 - resurse fizice
 - timp
 - managementul dezvoltării
5. Relații comunitare
6. Cultură
7. Design curricular
8. Arii de învățare
9. Programul activităților elevilor
10. Învățare și predare
11. Sprijin acordat elevilor

Misiunea, spre exemplu, este un aspect cunoscut organizațiilor neguvernamentale, unor instituții de învățământ private și reprezintă rezumatul a ceea ce personalul unității (nu numai directorul) consideră că trebuie să fie școala în care activează. Ar fi utilă elaborarea unei declarații, sub forma unei fraze concise, care să conțină scopurile și intențiile comune ce ajută corpul didactic să aibă o direcție clară în activitate, iar copiii și părinții să înțeleagă ce face școala și care sînt așteptările (2). Standardul prevede definiția misiunii, regulile de concepere, precum și indicarea persoanelor care participă/trebuie să participe la elaborare.

Celelalte componente ale standardului sînt concepute după aceeași structură și respectă același algoritm. Varianta de lucru a standardului școlii democratice va fi propusă pentru discuție managerilor școlari în cadrul unor seminarii, fiind repartizată ulterior mai multor școli din republică pentru a fi testată pe teren.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. *Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova*, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 17-18/172 din 24.03.1995.
2. Keen, E.; Tîrcă, A., *Cum să democratizați școala*, Editura Radical, Turnu Severin.
3. Iosifescu, Ș., *Standarde manageriale și de formare managerială*, București, 2000.
4. Westheimer, J.; Kahne, J., *Educating the „Good citizen”*. *The politics of school-based civic education programs*, Boston, 2002.
5. Аникеев, А.С.; Борисова, О.В., *Организация школьного климата*, Издательство Н.Бочкаревой, Калуга, 2001.

Gheorghe ȘALARU

Liceul moldo-turc, or. Ciadîr-Lunga

Cînd vorbim despre democratizare, ne amintim de opțiunea clasică privind respectarea drepturilor fundamentale ale omului, evocate de societatea modernă, care prevedeau asigurarea accesului la educație, sănătate, cultură etc., aceasta neînsemnînd altceva decît democratizare cantitativă.

În învățămînt *democratizarea cantitativă* marchează nivelul “școlii de masă”, caracteristică societăților centralizate și presupune: standardizare, specializare, sincronizare. Educația are drept scop formarea personalității conform cerințelor sociale. În URSS acest concept era reprezentat de *omul sovietic* – “armonios și multilateral dezvoltat”. Sistemul educațional promova o pedagogie liniară, reglementată prin programe și metodologii tipizate, individualizarea instruirii fiind neglijată. Totodată, profesorii experimentau cu mult entuziasm metodele lui Amonașvili, Șatalov etc., fără însă a pune în discuție modificarea sistemului de învățămînt.

Analiza sistemului educațional din Republica Moldova denotă faptul că s-au realizat un șir de schimbări, s-au făcut pași importanți prin demararea unor procese deja ireversibile (vezi numărul precedent al revistei *Didactica Pro...*). Dar nu orice schimbare este reformă. O reformă autentică prevede atît îmbunătățirea indicatorilor cantitativi cît și a celor calitativi.

În opinia mea, reforma nu s-a realizat pe deplin, mai ales la capitolul *democratizării calitative* a învățămîntului, care presupune un alt nivel al eficienței instituției școlare. Se solicită să pregătim elevul de mîine, conform exigențelor societății postindustriale, adică să formăm o personalitate capabilă să facă față “exploziei informaționale” prin valori și motivații fundamentale.

Bineînțeles, și la noi s-au produs anumite reorientări în raport cu principiile și valorile unei democrații liberale. Discursul școlar actual este diferit de cel anterior, dar mai menține elemente ale perioadei totalitare. Un exemplu ar fi noile manuale: majoritatea, inclusiv cele de istorie,

Democratizarea: proces sau produs

nu permit abordări pluraliste. În același context, aș menționa că nu toți profesorii acceptă deschiderea către noi oportunități, de aceea nu reușim să promovăm o instrumentalizare a alegerii (poate din cauza că sîntem produsul unei societăți perimate și preferăm deciziile luate de alții?). Nu pregătim elevii, școala, administrația publică locală, comunitatea să activeze într-un sistem democratic, adică să preia niște responsabilități. În mod firesc, comunitatea școlară ar trebui să-și elaboreze un plan-cadru, care, pe lîngă “trunchiul” comun, să conțină mai multe discipline opționale. Nu avem (dar ar trebui!) dezvoltat un mecanism de luare a unor decizii prin care școala ar selecta disciplinele opționale, în funcție de interesele elevilor, părinților și propriile resurse.

În general, decizia publică trebuie descentralizată, în adoptarea acesteia urmează să fie implicați profesioniștii. Singurul mod de funcționare acceptat de actualul guvern este să concentreze toate resursele financiare și puterea de decizie într-o singură mînă. Executăm hotărîrea pe verticală, apoi tot de sus se pronunță verdictul, constatînd numai succese și avantaje. Și așa, din “succes” în “succes”, pierdem și ceea ce am avut. Iată de ce este necesară implicarea societății civile, comunității, administrației publice locale.

În același context trebuie să accentuăm că profesorii din Republica Moldova demonstrează tendințe centraliste, percepînd sistemul de învățămînt ca unul ce funcționează în baza componentelor corporatiste. Descentralizarea conducerii și transferarea unor competențe manageriale APL au fost subminate și de orientările personalului didactic, care nu recunoaște decît directivele Ministerului și ale direcțiilor de învățămînt. Concomitent, APL se automarginalizează din cauza nivelului scăzut de competență al funcționarilor publici.

Practica democratizării învățămîntului implică transformarea sistemului liniar (pe verticală) în structuri decizionale pe orizontală, la toate nivelurile. Aceste structuri pot susține și completa deciziile de politică educațională. Documentul “Orientările prioritare ale activității” (aprobat de colegiul ministerului la 8 februarie 2000) prevedea:

- redistribuirea competențelor și responsabilităților în domeniul învățămîntului la nivel central de management educațional (între minister și departamente);
- descentralizarea managementului educațional în cadrul reformei teritorial-administrative,

- delimitarea competențelor și responsabilităților pe verticală: minister-direcții județene-instituții;
- colaborarea cu partenerii sociali în scopul creării unui sistem de învățământ participativ; flexibilitatea învățământului, satisfacerea nevoilor locale, atragerea comunităților locale la soluționarea problemelor din învățământ;
- continuarea procesului de formare și consolidare a noilor structuri instituționale și organizatorice;
- elaborarea programelor locale de dezvoltare a învățământului. Acestea se vor baza pe Programul Național de dezvoltare a învățământului în Republica Moldova și vor fi orientate spre satisfacerea cerințelor locale, fiind coordonate la toate nivelurile de management local.

Prioritățile enumerate mai sus urmau să fie realizate printr-o serie de acțiuni concrete pe verticală și orizontală, dar, cu părere de rău, ciclurile electorale din republică impun și cicluri în reforma învățământului. La noi se întâmplă astfel: ceea ce construiesc unii, dărâmă alții, fiecare nou ministru considerând că începe reforma de la kilometrul 0. Permanentă instabilitate instituțională, inconsecvență decizională, amatorismul managerial, trecerea de la o extremă la alta, schimbările de dragul schimbărilor au făcut irelevante prioritățile reformei învățământului, care este dependentă de adevărul capitalului uman.

Absența unui sistem coerent de formare continuă a cadrelor didactice, neaplicarea la clasă a noilor tehnologii educaționale au ca efect o stare de confuzie. Personalul didactic tânăr, de obicei mai receptiv, manifestă astăzi o accentuată fluctuație profesională. Personalul didactic cu vechime în muncă și experiență se arată mai dezinteresat de transformările din învățământ și, în special, de cerințele curriculumului. Acțiunile acestei categorii sînt orientate cu precădere spre conservarea vechilor stări de lucruri, spre diminuarea sau chiar stoparea unor noi inițiative. Profesorii cu vechime medie sînt minoritari și au un impact mai redus.

Nu se conștientizează pe deplin necesitatea schimbării rolului profesorului. El nu mai este unica sursă de informație, ci are menirea de a facilita accesul la alte surse, altoind discipolilor săi abilitatea de a prelucra datele, de a le interpreta.

Elevii noștri sînt buni cînd este vorba de reproducerea materiei studiate și mai puțin buni în inițierea și susținerea unui dialog. Lipssește acea interogare multiprocesuală din partea profesorului, dar și întrebările pe care copilul le poate formula și care, de fapt, alimentează spiritul de investigație.

Învățământul nostru continuă să rămînă unul al elitei: majoritatea elevilor nu pot realiza ceea ce-și doresc. Ce se întâmplă cu zeci de mii de băieți și fete care, după absolvirea cl. a IX-a, la vârsta de 14-15 ani, nu mai au nici o perspectivă?

La nivel operațional, sistemul de învățământ din Republica Moldova trebuie să fie depolitizat. Nu mă refer la organizațiile de pionieri și comsomoliste (din punctul meu de vedere, locul lor nu este în școală) pe care le onorează cu prezența înalții demnitari de stat. Am în vedere independența sistemului de învățământ de cei care îl gestionează, precum și principiul democratic al separării puterilor. În învățământ această separare nu există. Ministerul planifică ce urmează să facă, aplică în practică ce a preconizat, apoi tot el apreciază ce și cum s-a realizat. Avem nevoie de implicarea societății civile, a organizațiilor profesionale, părinților, comunității în întregime pentru a răspunde la întrebarea “pentru cine există acest sistem de învățământ?”. Acești factori trebuie să ne propună și un “audit în învățământ” care ar asigura evaluarea obiectivă a rezultatelor reformei și funcționării sistemului.

Democratizarea sistemului trebuie să pornească de la respectarea și aplicarea unor valori ce implică, la rîndul lor, dezvoltarea unor abilități și competențe, cum ar fi: participare, comunicare, cooperare, inovare, interacțiune, interculturalitate, capacitatea de a lua decizii, de a se angaja în soluționarea problemelor comune. Or, actualul elev și viitorul adult învață astfel să coopereze și să comunice, să participe activ la viața publică.

Dacă tindem cu adevărat să ne integrăm în Europa, trebuie să ținem cont de dimensiunea europeană a educației (European Dimension, 2000) ce promovează la ora actuală cîteva obiective fundamentale întru totul aplicabile într-o țară mică și pluriethnică cum este Republica Moldova.

Să învățăm să trăim împreună, cunoscîndu-ne reciproc prin istoria, tradiția, spiritualitatea fiecăruia. Să învățăm să soluționăm în comun eventualele neînțelegeri, în baza pluralismului de opinii.

Să fim toleranți și atenți unul față de altul. Individualismul nu poate să existe și nu poate să creeze valori în societate dacă nu este dublat de înțelegere și deschidere. Nu poți pune libertatea ta mai presus de libertatea altuia. Avem multe exemple în acest sens care ne demonstrează cît de defectuos este sistemul care se bazează în exclusivitate pe individualism.

Să învățăm a învăța permanent. În condițiile unor schimbări rapide și a extinderii volumului de cunoștințe, pentru a face față necesităților din viitor trebuie să însușim o cultură vastă. Elevilor de azi li se va solicita abilitatea de a selecta informațiile, de a decide ce este important și util din tumultul de cunoștințe, de a analiza și a reflecta critic etc.

Învățământul în Republica Moldova continuă să rămînă, în mare măsură, informativ. De fapt, nu-i învățăm pe copii să facă ceva sau să fie cineva, ci să știe ceva. În așa mod, absolvenții noștri cunosc multe, dar pot puțin și au nevoie de o perioadă îndelungată

de timp pentru a se integra în societate. Practic, ei încep drumul în viață în calitate de șomeri.

Să învățăm să facem. Să învățăm să acționăm pragmatic în variate și complexe situații sociale. Să practicăm exercițiul cotidian al pluralismului, mecanisme de echilibrare a influențelor, trăind și conștientizând unitatea și diversitatea realității noastre.

Elevii trebuie învățați să acționeze în mod democratic, nu doar să știe ce-i democrația. Nu este necesar să înveți pe de rost Constituția, ci să fii capabil să te servești de drepturile pe care ți le oferă. Trebuie să educăm oameni care să gândească și să ia decizii în echipă, implicând întreaga comunitate.

Să învățăm să fim. Să ne punem în valoare personalitatea. Să promovăm și să trăim valorile și

responsabilitatea unei societăți democratice.

Întreaga comunitate educațională din Republica Moldova se confruntă în prezent cu o veritabilă provocare: a continua reforma învățământului în vederea democratizării lui calitative prin implementarea unor schimbări imperioase sau a rămâne prinși într-o așteptare ce conduce la subdezvoltare.

Sînt ferm convins de necesitatea continuării reformei, care *nu este atît un produs cît un proces*, prin:

- elaborarea unei politici coerente și consistente de consolidare/corectare/inovare a realizărilor de pînă acum;
- elaborarea unui set de instrumente de implementare, monitorizare și evaluare a acestora.

Rețeaua Școlilor Inovatoare

Centrul Educațional PRO DIDACTICA vă invită să participați la Rețeaua Școlilor Inovatoare.

Participînd în această rețea, veți beneficia de un amplu pachet de servicii educaționale și manageriale, oferite de experți naționali și internaționali.

Pachetul de servicii pentru membrii Rețelei Școlilor Inovatoare include:

- Abonament la buletinul electronic Proiecte pentru școli*
- Training Elaborarea și scrierea propunerilor de obținere a finanțării*
- Materiale și alte resurse educaționale pe Internet, grupate pe categorii*
- Abonament la revista de teorie și practică educațională Didactica Pro...*
- Cartea Comunități de învățare: școli și sisteme, autor dr. Paul Clarke*
- Ghid pentru manageri școlari Crearea condițiilor pentru dezvoltarea școlii*

De asemenea, toate școlile participante la Rețeaua Școlilor Inovatoare vor beneficia de **reduceri de 10-15%** pentru următoarele servicii ale Centrului Educațional PRO DIDACTICA:

- atelierele *Dezvoltarea Gîndirii Critice*
- consultanță psihopedagogică (profesori, elevi, părinți)
- consultanță elaborarea planului de dezvoltare a școlii
- consultanță managerială
- training-uri *Didactici ale disciplinelor*
- suporturi didactice editate de Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Satisfacerea nevoilor fiecărei școli implicate vă fi o prioritate în activitățile Rețelei.

Oferind oportunități de realizare a unui dialog continuu între membrii săi, *Rețeaua Școlilor Inovatoare* va promova expertiza și competențele ce există în fiecare școală, transformîndu-le astfel în adevărate centre de resurse educaționale. De asemenea, rețeaua vă reprezenta interesele școlilor ce o constituie prin activități de sensibilizare a factorilor de decizie.

Toate acestea le puteți avea în baza unui abonament în valoare de 180 lei lunar.

Pentru a afla condițiile de participare la *Rețeaua Școlilor Inovatoare*, vă rugăm să ne contactați la:

CENTRUL EDUCAȚIONAL PRO DIDACTICA,
Str. Armenească 13, Chișinău, MD-2012,
Tel: 54-19-94, 54-25-56, Fax: 54-41-99
e-mail: vitpopa@cepd.soros.md
Persoana de contact: Vitalie POPA

Conferințele PRO DIDACTICA „Educația: Quo vadis?”

Vineri, 21 februarie 2003, în sala *Pro Diversitate* a CEPD a fost inaugurată seria de Conferințe Pedagogice PRO DIDACTICA cu genericul „Educația: Quo vadis?”, proiect sprijinit de Fundația Soros-Moldova.

Prima conferință *O constantă și necesară provocare: libertatea în educație* a fost susținută de conf. dr. Gabriel Albu de la Departamentul de Pregătire a Personalului Didactic din cadrul Universității Petrol-Gaze din Ploiești, România.

Conferința a fost anticipată de un vast sondaj de opinie realizat printre elevii și profesorii din diverse tipuri de școli din Republica Moldova, avînd ca obiectiv principal constatarea situației de fapt la subiectul respectiv.

Lucrările Conferinței, fundamentate pe o cercetare științifică substanțială, urmau să răspundă unei provocări a lumii contemporane: *libertatea în educație*.

Printre participanți au fost profesori școlari și universitari, cercetători științifici și persoane de decizie din domeniu, 54% dintre ei reprezentînd școala rurală.

Conform expertului G. Albu, specialist în filozofia și teoria educației, recunoscut om de știință, libertatea ocupă un loc fundamental în educație, rămînînd o problemă deschisă și actuală. Raportul *libertate – autoritate* nu se derulează de la sine, ci numai cu noi și prin noi. În educație, buna funcționare a acestuia ține, în primul rînd, de discernămint și onestitate, de deschiderea către celălalt; înainte de toate însă ține de dragostea noastră pentru copii și pentru libertatea lor, de bucuria de a participa la creșterea unor generații tinere sănătoase, viguroase trupește și sufletește.

Libertatea în educație și educația pentru libertate ține de frumusețea, profunzimea și dăruirea sufletului nostru, al educatorilor.

Rezultatele cercetării și lucrările conferinței vor fi publicate într-un volum cu aceeași denumire, care urmează să apară pe parcursul primului semestru al anului 2003.

Viorica GORAȘ-POSTICĂ,
Coordonator program

Clubul *Paideia* – o nouă inițiativă a Centrului Educațional PRO DIDACTICA

Sensuri *Paideia*:

Educație, instrucțiune

Învățămînt

Gradul de instruire, cultură

Etimologie *Paideia*:

Pais, paidos (gr.) – copil

Paideios – de copil, copilăresc

Paideoma – obiectul învățării, disciplină, știință

Paideusis – educare, instruire; grad de instruire

Paidagogia – îngrijirea și observarea copilului, pedagogie

Paidagogeō – a educa, a instrui

“Încă în sec. IV î.Hr., cuvîntul *paideia* s-a transformat din „educație a copiilor” în conceptul de „perfecțiune ideală a alcătuirii corporale și spirituale”, care include în mod conștient și o veritabilă cultură intelectuală.”

“Sensul înalt și riguros al cuvîntului desemnează educația omului pentru a ajunge la forma lui adevărată, la natura umană autentică. *Paideia* nu pornește de la individ, ci de la idee. Mai presus de om ca membru al turmei și mai presus de om ca Eu aparent autonom stă omul ca idee. Dar omul ca idee înseamnă: omul ca imagine universal valabilă și constrîngătoare a speciei.”

Werner Jaeger, *Paideia. Locul grecilor în istoria educației umane, 1933*

La 28 februarie 2003 a avut loc ședința de inaugurare a Clubului *Paideia*, care a întrunit profesori, părinți, studenți, colaboratori ai Ministerului Educației etc., intrigați de ideea unor discuții într-un cadru neformal asupra problemelor curente din domeniul educației.

Obiectivele clubului sînt:

- diseminarea experiențelor profesionale de succes;
- identificarea și soluționarea problemelor de interes profesional;
- dezvoltarea și sprijinirea inițiativelor inovatoare;
- crearea rețelelor de comunicare profesională;
- dezvoltare profesională continuă.

S-au constituit 4 ateliere ce au în atenție:

- Perfecționarea instituției de învățămînt
- Evaluarea performanțelor școlare
- Limba și literatura română
- Dezvoltarea gîndirii critice

În lunile mai-iunie 2003, în cadrul atelierelor de limbă și literatură română se vor discuta următoarele subiecte:

- *Standarde și modalități netradiționale de evaluare la limba și literatura română* – 23 mai (16.00 - 18.00), moderator – Olga Cosovan
- *Formarea competențelor lectorale ale elevilor și stimularea motivației pentru lectură* – 20 iunie (16.00 - 18.00), moderator – profesori de la Liceul “M. Eminescu”, mun. Chișinău

Atelierele *Perfecționarea instituției de învățămînt* se vor întruni la 16 și 30 mai, 13 și 27 iunie (15.00 - 17.00).

Atelierele *Dezvoltarea Gîndirii Critice* – 16 și 23 mai (15.00 -17.00).

Atelierele *Evaluarea Succesului Școlar* – 16 mai și 6 iunie (16.00 - 18.00).

Membri ai clubului sau participanți la discuții pot deveni toți cei interesați de problemele educației.

Relații la telefoanele: 54-25-56; 54-19-94.

Adresa Centrului: mun. Chișinău,
str. Armenească, 13.

Persoana de contact: Nicolae CREȚU

Pavel CERBUȘCĂ

Liceul "Gaudeamus", mun. Chișinău

Cultura civică a cetățeanului și valorile democrației

Valoarea democrației, în mare parte, depinde de cultura civică, de înțelegerea și conștientizarea valorilor fundamentale ale societății. Nivelul de cultură și civilizație al unei țări este intens influențat de idealul personalității, format în baza valorilor general umane și naționale. Școala are nevoie, după ce a pățit decenii de-a rândul, să dobândească prestigiul unei instituții care promovează valori autentice.

A avea o cultură civică înseamnă a putea răspunde ferm la un șir de întrebări, precum:

Ce semnifică democrația? (conducerea majorității și respectarea persoanei; autoorganizare și autodisciplină; comportament civilizată și rațiune deschisă; promovarea valorilor general umane și naționale etc.);

Care sînt caracteristicile și elementele de bază ale democrației? (responsabilitatea autorităților în fața cetățenilor; egalitatea în drepturi; participarea largă la luarea deciziilor; delimitarea între guvern și societatea civilă; economia de piață într-un cadru legal etc.);

Care sînt cele mai importante obiective ale democrației? (protejarea drepturilor și libertăților tuturor cetățenilor; promovarea binelui public și a bunăstării generale; susținerea justiției și egalitatea în fața legii; sprijinirea ideii interesului personal în societate etc.);

Ce forțe, evenimente sau acțiuni ale indivizilor și grupurilor au inițiat mișcări pentru democrație? (modernizarea societății și progresul economic; opoziția socială și dezvoltarea societății civile; evoluția culturii și schimbul de experiență etc.);

Ce s-a moștenit de la sistemele politice nedemocratice și care este raportul dintre aceste elemente? (instituțiile nefuncționale și amenințarea cu intervenția militară; dependența persoanelor față de guvern și lipsa de încredere în autorități; destrămarea

Democrația, oricare ar fi părerea oamenilor despre ea, dorește bine oamenilor. Dorește să-i înalțe, să-i învețe să gîndească și să-i elibereze, dorește să ia culturii caracterul ei de privilegiu și s-o ducă în popor, într-un cuvînt – este orientată spre educație. Educația este un concept optimist și prietenos pentru oameni – respectul pentru om este nedespărțit de ea.

Th. Mann

Curriculumul gimnazial de *Educație Civică* include subiecte cu referire la formarea și dezvoltarea culturii civice a cetățenilor Republicii Moldova. Este o disciplină școlară fondată pe valorile și principiile democrației, care are menirea de a contribui la o transformare esențială a societății prin educarea unei personalități libere, aptă a se acomoda la schimbări și capabilă a se încadra în viața socială. Aceasta presupune afirmarea identității personale, cultivarea respectului reciproc, participarea activă și responsabilă la viața comunității, schimbarea percepției drepturilor și libertăților fundamentale ale individului.

Democrația se bazează pe faptul că cetățenii trebuie să se autogverneze, reprezentanții lor fiind responsabili în fața poporului pentru acțiunile ce le întreprind. Democrația începe de la fiecare individ în parte și de avantajele ei este în drept să beneficieze fiecare persoană.

autorității și anarhia; lipsa eficienței politice și a economiilor centralizate; lipsa cunoștințelor și a competențelor civice etc.);

Ce atitudini și convingeri permit democrației să progreseze? (de exemplu: încrederea socială și rezolvarea constituțională a problemelor; admiterea compromisului și tolerarea oponentilor; admiterea restrîngerii intereselor unor cetățeni și a grupului pentru binele public etc.);

Ce atitudini sînt în detrimentul progresului democrației? (lipsa sau funcționarea slabă a societății civile; corupția și disprețul față de cetățeni; ostilitatea și intoleranța; așteptările nerealiste față de guvernare și pretenții nejustificate; apatia și indiferența față de domeniul public etc.);

Ce posibilități de alegere, participare civică și responsabilizare pun la dispoziția cetățenilor instituțiile politice democratice? (partide politice și sisteme electorale; grupuri de interes și accesul funcționarilor publici; dezbateri legislative și transparență publică etc.);

Ce tendințe și particularități civice cu caracter public sau privat sînt esențiale în sprijinirea democrației? (autodisciplina și autogovernarea; respectul pentru drepturile omului și asumarea responsabilităților; toleranța și cooperarea; politețea și încrederea în sine etc.);

Ce contradicții pot apărea între valorile și principiile democrației? (de exemplu: libertate și egalitate; guvernarea majorității și drepturile minorităților; dreptul la intimitate și dreptul la informare; siguranța publică și libertatea cuvîntului etc.).

Care sînt avantajele și dezavantajele democrației?

Ce rol are fiecare cetățean în procesul de democratizare a societății?

În ce mod societățile devin și rămîn democratice?

Care sînt principalele norme și convenții internaționale în domeniul democrației și drepturilor omului?

Cine și de ce se opune procesului de democratizare a societății?

Ce tehnici de transmitere-dobîndire a cunoștințelor, de formare a capacităților, atitudinilor civice și de evaluare a acestora sînt compatibile cu democrația?

Răspunsul la aceste și la alte întrebări determină înțelegerea mai multor aspecte, ce ne ajută să reflectăm și să decidem asupra modelului orînduirii constituționale, să sprijinim principiile democratice și să participăm activ la viața publică.

Propunem în continuare sugestii pentru o activitate, care poate fi organizată de profesor cu elevii din clasa a VII-a:

VALORI ALE COMPORTAMENTULUI CIVIC

Lucrurile valorează atît cît le facem să valoreze.

Jean Molière

Spre idealul clasic al omului

Pe parcursul evoluției sale, societatea, în virtutea relațiilor și interacțiunii dintre membrii ei, a dat naștere unui șir de *valori general umane*. Ele constituie coloana vertebrală a comunității, fiind valabile și viabile pentru toate timpurile și formele sociale. Categoriile de Adevăr, Bine, Demnitate, Devotament, Dragoste de Țară au fost întotdeauna valorile pe baza cărora s-a format și s-a dezvoltat societatea, asigurînd fundamentul existenței comunității, grupurilor sociale, indivizilor, coeziunea, dar și individualitatea lor.

O conviețuire armonioasă între oameni începe de la cunoașterea, acceptarea, respectarea și promovarea valorilor general umane, care ne ajută să ne orientăm în viață, să ne manifestăm propria personalitate în devenire, să tindem spre un anumit ideal, să ne integrăm creator în societate. În baza acestora, comunitatea a creat un cod de reguli și principii ale unui comportament civic activ, care o mișcă înainte. Susținerea reciprocă, toleranța, respectul, cinstea, dreptatea, responsabilitatea, corectitudinea, prietenia, discreția etc. sînt principii care trebuie să se manifeste permanent în comportamentul civic al persoanei, evoluînd din cuvînt în sentiment, în convingere și faptă.

Pentru a ajunge în lumea Adevărului, a Binelui, a Demnității, a Dragostei de Țară este necesar să cercetăm cu migală drumul parcurs de înaintași, transformînd valorile create de ei în bunuri ale generației noastre.

Comportamentul în societatea civilă

Din momentul în care s-a născut și a căpătat identitate, individul devine beneficiarul unor valori și principii de viață, acceptate drept norme comportamentale, la început morale, apoi și juridice. Valorile de bine, adevăr, demnitate, credință, dragoste de țară, își găsesc reflectare în principii de conviețuire, recunoscute unanim de întreaga comunitate, manifestarea cărora asigurîndu-i, într-un fel sau altul, evoluția.

Aceste principii și valori poartă un caracter relativ, întrucît depind de aprecierea pe care o dă fiecare individ în parte. Pentru unele persoane este de primă importanță onestitatea sau răbdarea, pentru altele – responsabilitatea sau vitejia. Respectîndu-le, comunitatea tinde să dezrădăcineze minciuna, ignoranța, vanitatea, indiferența, violența, corupția, criminalitatea etc.

Acceptînd și promovînd principiile de conviețuire, încercate de timp, avînd un comportament civic adecvat, individul își afirmă propria personalitate, învățîndu-se să o respecte și pe a celorlalți.

LABORATOR DE CREAȚIE

Verifică-ți competențele

1. Explică dacă îți schimbă semnificația noțiunile de adevăr și bine:

- într-o societate democratică;
- într-o societate totalitară;
- într-o societate aflată în tranziție care aspiră spre a fi una democratică.

2. În opinia ta, aprecierile bine-rău, adevăr-fals se referă la aspectul fizic al persoanei sau la moralitate?

3. Discutați și formulați împreună cu colegii argumente *pro* sau *contra* pentru enunțul: *Valorile spirituale sînt mai importante decît cele materiale.*

4. Promovarea unor valori presupune în același timp asumarea anumitor responsabilități, pe care membrii comunității ar trebui să le conștientizeze. Demonstrează, în baza unor exemple concrete, dacă valorile pot avea vreo importanță fără acțiunea conștientă a oamenilor.

Meditează

Binele și răul, adevărul și neadevărul sînt prezente laolaltă în firea noastră. De unde vin Adevărul și Binele, de acolo ne vin neadevărul și răul, dar și mijlocul de a ne debarasa de ele. Apa adîncă, de exemplu, este folositoare în multe privințe, dar și primejdioasă. În cadrul unei democrații, cei care nu înțeleg natura adevărată a valorilor pot aduce daune mari comunității. Binele și Adevărul, dacă nu sînt stăpînite, pot provoca rău oamenilor. Trebuie să existe o conștiință care să tragă semnalul de alarmă pentru oamenii amenințați de rău, să-i prevină de pericol.

Ai putea face bine oamenilor care nu merită sau care sînt considerați răi?

Crezi că la manifestările răului ar trebui să răspundem cu aceeași monedă?

Trebuie oare să spunem adevărul unui individ care nu are inteligența și dorința să-l recunoască, chiar în pofda faptului că ne-ar aduce mari neplăceri?

INIȚIATIVE ÎN COMUNITATE

A fi purtător de valori

Să presupunem că te afli în situația de a pune în mod democratic bazele unui grup social sau ale unei comunități. Pentru a asigura bunul mers al lucrurilor, ai libertatea de a formula și aplica valori și principii ale comportamentului civic.

Pentru care dintre ele vei opta? Prezintă colegilor opțiunile tale, susținîndu-ți punctul de vedere.

Amintește-le că într-o comunitate democratică este foarte important ca fiecare individ să cunoască valorile, să le respecte și să le ceară și celorlalți acest lucru.

Observă și discută valorile care stau la baza comportamentului zilnic al unora dintre colegi. În ce măsură ei procedează corect?

Poți afirma cu certitudine că majoritatea membrilor comunității înțeleg cu adevărat sensul valorilor și principiilor democratice? Argumentează răspunsul.

Dialoghează cu cel puțin trei persoane din comunitatea ta privitor la problema dată. Formulează în baza acestor opinii o concluzie personală.

REPERE PENTRU ELABORAREA UNUI PROIECT DIDACTIC

Tema: **Valori ale comportamentului civic**

Obiective de referință

- să identifice valorile de bază ale democrației și normele de comportament reieșind din experiența studiată;
- să coreleze propriul comportament cu criteriile valorice generale și legislația în vigoare.

Obiective operaționale

La sfîrșitul acestei activități, elevul va fi capabil:

- să caracterizeze principalele valori ale democrației;
- să analizeze valorile – axa comportamentului civic;
- să demonstreze un comportament adecvat.

Repere

Comunitatea și valorile general umane.

Realitatea și valorile comportamentului.

Tehnici și metode

Presupunerea prin termeni, Linia valorii, Păstrează ultimul cuvînt pentru mine.

DESFĂȘURAREA ACTIVITĂȚII:

I. Evocare (7-8 min.)

Valorile sînt calități esențiale ale unei ființe, ceea ce este vrednic de apreciere, de stimă. Într-o societate democratică acestea constituie temelia pe care se construiesc idealurile și realizările.

Tehnica Presupunerea prin termeni

Elevii sînt rugați să descrie o situație din viața cotidiană, fiind inspirați de termenii: *adevăr, libertate, binefacere, demnitate, devotament, patrie.*

După ce vor fi ascultate cîteva dintre ele, profesorul va pune următoarele întrebări:

Ce sînt valorile?

Care sînt principiile și valorile fundamentale ale democrației?

Ce valori și principii promovează Constituția Republicii Moldova?

Care sînt calitățile unui cetățean?

Profesorul va face scurte comentarii și va explica obiectivele operaționale ale activității.

II. Realizarea sensului (20-25 min.)

Profesorul va explica necesitatea cunoașterii și studierii de către toți cetățenii țării a valorilor care, în rezultat, devin norme de comportament.

Tehnica *Linia valorii*

Tehnica dată presupune implicarea tuturor elevilor în aprecierea unor idei, afirmații sau opinii despre valorile democrației întâlnite cel mai frecvent în relațiile dintre membrii unei societăți. Profesorul propune să se discute asupra acestei probleme, a cărei soluționare poate fi încadrată între două extreme.

Profesorul enunță tema *Democrația dorește adevărul și binele pentru toți oamenii* și prezintă câteva afirmații ce pot produce idei diametral opuse și pot fi clarificate în cadrul unor dezbateri. De exemplu:

Cu cât mai mult membrii unei societăți respectă adevărul, binele și alte valori, cu atât democrația este mai puternică;

Într-o democrație oamenii sînt liberi să-și formeze propria înțelegere despre adevăr, bine, demnitate, devotament și alte valori;

Sensul valorilor Adevăr, Bine, Demnitate, Devotament, Libertate se schimbă de la epocă la epocă etc.

Elevii sînt rugați să reflecteze asupra subiectului, să-și expună opiniile și să noteze răspunsul. Apoi fiecare dintre ei își va determina poziția cu referire la aprecierea pe care o dă subiectului propus. Elevii își vor argumenta punctul de vedere vizavi de afirmația vecinilor din dreapta și din stînga. Pe parcursul dezbaterii linia se poate modifica. Pentru ca toți elevii să-și poată expune părerea, linia „se frînge” la mijloc, fiecare discutînd cu persoana de alături.

Profesorul concluzionează că democrația îi învață pe oameni să gîndească și să fie liberi.

III. Reflecție (5-8 min.)

Profesorul va explica că analizînd diverse situații din viața cotidiană, ne convingem, că – acolo unde cetățenii sînt slab informați, indiferenți față de valori, demonstrează comportament neadecvat – societatea civilă este slabă. Acolo însă unde se creează condiții pentru promovarea valorilor, societatea este puternică. Nu putem vorbi despre o societate prosperă, dacă aceasta nu se bazează pe respectarea și promovarea valorilor general umane și naționale.

Tatiana SOCOLOV

Fondul de Investiții Sociale din Moldova

Realizarea practică a valorilor se concentrează în forme generale de cultură. Important este ca cetățenii să manifeste inițiativă și activism civic, să contribuie la cimentarea societății prin susținerea unor valori cum sînt Adevărul, Binele, Demnitatea, Devotamentul etc.

Tehnica *Păstrează ultimul cuvînt pentru mine!*

Profesorul le va solicita elevilor să extragă din următoarele citate o idee importantă:

„Dacă mă convinge cineva și-mi arată că judecata sau fapta mea este rea, sînt bucuros că mă îndrept. Căci eu caut adevărul, care n-a stricat nici odată nimănui. Iar răul cade pe acela care persistă în eroare și neștiința lui” (Marc Aureliu).

„Țara sîntem noi toți, noi toți și ceva mai mult: toată datoria teribilă care vine de la cei care au întemeiat-o!” (Nicolae Iorga).

Elevii vor scrie ideile pe fișe aparte, iar pe verso – un succint comentariu care va confirma sau contesta enunțul ales. Profesorul va selecta una pentru dezbateri. Elevul care a notat-o nu va participa la discuție, dar la finele acesteia își va citi comentariul. Acesta este ultimul cuvînt în discuție.

Tehnica este oportună și pentru analize postlecturale, pentru formarea abilităților de scriere a raționamentelor, de educare a responsabilității pentru realizarea sarcinii.

În final, profesorul va menționa că într-o societate democratică nu este atât de importantă metoda prin care fiecare încearcă să cunoască valorile, ci rezultatul. Există însă lucruri pe care trebuie să le demonstrezi practic în activitățile la care participi.

Sugestii pentru activitate independentă

Elevilor li se va propune să aleagă o sarcină din rubrica *Laborator de creație*, pe care consideră că o vor putea realiza cel mai bine.

Extindere

Elevii vor fi rugați să selecteze din diverse surse idei, proverbe, maxime despre semnificația valorilor studiate.

Transparența în comunitate

Forța motrice în dezvoltarea comunitară este înțelegerea și perceperea realității, analizarea ei temeinică și perspicace, sentimentul utilității generat de participarea la atingerea unui scop comun.

Punct de pornire – necesitatea stringentă

Fondul de Investiții Sociale din Moldova (FISM) contribuie la satisfacerea necesităților stringente ale locuitorilor satelor din republică. Propunerile de microproiect înaintate de comunitățile rurale sînt sprijinite financiar, pentru realizarea lor fiind acordată și asistență

tehnică calificată. Mărirea suportului ajunge până la 75 de mii de dolari SUA, destinați pentru: reabilitarea școlilor, grădinițelor de copii, drumurilor, podurilor; construcția sistemelor de gazificare și de aprovizionare cu apă potabilă; implementarea proiectelor de ocrotire a mediului ambiant, în special, de stopare a eroziunii solului, de creare a serviciilor sociale la nivel de comunitate pentru copiii în situații de risc și familiile acestora.

Din momentul lansării Proiectului au fost finalizate 317 microproiecte, în proces de implementare fiind încă 73, ceea ce denotă că în localități se muncește asiduu la soluționarea unor probleme stringente.

Am inclus aceste date pentru a demonstra amploarea activităților – experiențe de succes ce merită să fie preluate – desfășurate cu participarea unor oameni harnici, cutezători, perseverenți, gata să confirme în orice moment încrederea acordată.

Personalitatea – epicentrul comunității

Fondul de Investiții Sociale din Moldova se bazează pe competența și vrednicia oamenilor și se ghidează de un adevăr – toate transformările din societate, benefice sau nu, se produc grație activității ori pasivității membrilor ei. O mișcare ascendentă este indispensabilă de inițiativa creatoare și dorința sătenilor de a schimba lucrurile spre bine. Anume de ei depinde, în mare măsură, prosperitatea comunității din care fac parte, deoarece în spatele succesului ori al insuccesului se află omul, individualitatea și personalitatea lui.

Pentru solidarizarea și încadrarea comunității în diferite acțiuni, se procedează la informarea corectă și amplă, la motivarea temeinică. De cele mai dese ori, o persoană se implică în soluționarea unei probleme doar în cazul când aceasta o afectează nemijlocit (lipsa apei potabile, drumurilor practicabile, gazelor naturale; condițiile de instruire insuportabile în școala frecventată de copii etc.) sau dacă înțelege necesitatea participării, este responsabilă pentru viitor și încrezătoare în posibilitatea de a influența luarea deciziilor.

Importanța grupurilor de inițiativă, alcătuite din persoane ce se bucură de autoritate și respect, are un impact incontestabil asupra mobilizării comunității. În majoritatea satelor ce colaborează cu FISM grupurile de inițiativă au organizat adunări generale ale locuitorilor la care participanții au avut posibilitatea să-și expună părerea și să voteze pentru decizia finală, acceptând astfel să contribuie la soluționarea problemelor prin fapte concrete.

Cel mai dificil în acest proces rămâne a fi conștientizarea de către fiecare membru a situației reale și participarea la remedierea curențelor. Uneori, pentru a se ajunge la înțelegerea dorită, este necesară revenirea repetată asupra aceluiași subiect. O soluție în acest sens este accesul tuturor la informația veridică, care poate fi afișată pe panouri ori difuzată prin dările de seamă prezentate sătenilor, lucru practicat în comunitățile partenere ale FISM.

Neîncrederea, suspiciunea, sărăcia constituie obstacole serioase în calea soluționării problemelor comunitare. În pofida situației dificile, când majoritatea populației rurale se află într-o penurie totală, au fost depuse eforturi enorme pentru colectarea celor 15 % (34 milioane de lei) din costul microproiectelor sprijinite financiar de FISM. Acești bani au fost adunați mână de la mână de către elevi, pensionari, oameni cu diferite situații materiale, dar uniți prin același scop. Cei care nu au avut mijloace financiare, au lucrat, îndeplinind munci pe puterea lor, sau au contribuit cu materiale de construcție necesare.

Străduința depusă a fost îndreptățită pe deplin: peste 750 de mii de cetățeni din 317 sate ale republicii, în urma colaborării cu Fondul de Investiții Sociale din Moldova, au avut posibilitatea să-și îmbunătățească condițiile de trai, să-și descătușeze gândirea și să creadă în forțele proprii. Acesta este rezultatul implicării active a populației în identificarea și soluționarea problemelor stringente din comunitate.

Implicarea majorității – reușită sigură

Grupul de inițiativă, constituit ca agenție de implementare, se transformă, de regulă, într-o asociație obștească, membrii căreia sînt beneficiarii investiției FISM. La fiecare etapă a microproiectului, aceste persoane acumulează experiență în aplicarea unor noi forme și metode de lucru în organizarea comunității, colectarea de fonduri, planificarea acțiunilor, desfășurarea concursurilor etc. Astfel, societatea civilă este fortificată prin participarea comunității la identificarea problemei, la implementarea și asigurarea durabilității microproiectului.

Peste 330 de localități ce colaborează cu FISM au creat asociații ale beneficiarilor, care au grijă, de comun cu administrația publică locală, de menținerea obiectelor reabilite. Aproape 300 au fost înregistrate oficial ca organizații neguvernamentale. Mai bine de o treime din ele sînt asociații ale părinților și pedagogilor, care au reușit, în mai multe sate, să transforme școala într-un adevărat centru comunitar.

Misiunea asociațiilor de beneficiari nu se limitează doar la menținerea în stare bună a drumului, podului, școlii, apeductului și gazoductului, ci este mult mai vastă, fiind orientată spre dezvoltarea comunității în general. 212 dintre satele care și-au asumat responsabilitatea pentru pregătirea propunerii de microproiect, selectarea antreprenorului și inspectorului local, colectarea mijloacelor financiare, supravegherea calității și volumului de lucrări realizate, semnarea documentelor etc., au dezvoltat proiectele, generînd investiții suplimentare în mărime de peste 26 milioane de lei. Alte 216 au inițiat peste 760 de proiecte noi, identificînd surse locale sau donatori externi.

Un exemplu în acest sens ar putea fi s. Zberoaia din jud. Ungheni. Reparația școlii din localitate cu suportul financiar

al FISM a reprezentat un început benefic și s-a soldat cu înființarea ONG-ului *Speranța*. Această organizație include peste 220 de părinți și profesori care au reușit să fortifice comunitatea în jurul școlii prin organizarea diferitelor activități, cum ar fi *Doi într-un fotoliu*, *De la 5 la 10*, *Îndrăgostii mileniului* etc. Realizarea programului *Deschiderea școlii spre comunitate* a bus bazele unei conlucrări favorabile cu autoritățile publice locale, iar implementarea proiectului *Autoevaluarea școlii* a permis perfecționarea tuturor cadrelor didactice la Centrul Educațional PRO DIDACTICA.

Înaripați de succes, sătenii au decis să creeze încă o organizație neguvernamentală *Vatra satului*, care și-a propus să elaboreze un proiect (susținut de Centrul CONTACT) în scopul obținerii surselor financiare necesare pentru amenajarea iazului Rangu. Important este însă faptul că locuitorii au contribuit cu materiale și lucrări ce au depășit suma alocată (1000 de dolari), iar agenții economici și primăria au investit 960 de dolari. Succesul i-a încurajat și mai mult. Cele două ONG-uri și-au unit forțele pentru a soluționa problema aprovizionării populației cu apă potabilă. Ele au avut suficientă credibilitate în fața Direcției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare, care a acceptat să finanțeze un proiect cu bugetul de 2 milioane 500 mii de lei, comunitatea investind aproximativ 250 mii de lei.

Sătenii au creat și ONG-ul *Izvoarașul*, au obținut finanțare pentru proiectul *Dezvoltarea turismului ecologic în baza conacului moșierului Gonata*, fiind preocupați în prezent de valorificarea resurselor naturale, dezvoltarea meșteșugurilor, amenajarea hotelului din localitate.

Aceste realizări se datorează și faptului că locuitorii satului au însușit o lecție foarte importantă: merită să fie luată în considerație orice idee, sugestie, opinie, dacă rezultatul pentru care se optează va afecta viața majorității membrilor comunității.

Planificarea participativă – beneficiu comun

Majoritatea comunităților ce colaborează cu FISM tind să-și păstreze imaginea pentru a nu-i dezamăgi pe investitori și pentru a putea obține noi finanțări în vederea elaborării unor strategii ce le-ar permite să facă față realității și să amelioreze viața socială, economică și culturală.

O soluție în acest sens este planificarea strategică participativă, care nu-i altceva decât un efort disciplinat în dorința de a stabili clar ce este o comunitate, ce face și de ce procedează într-un mod sau altul. Localități ca Viișoara (Edineț), Calfa (Chișinău), Rublenița (Soroca), Hăsnășenii Noi (Bălți), Copceac (Tighina), Congaz (UTAG) au elaborat planuri de dezvoltare socioeconomică a satului, conștientizând că proiectarea strategică constă dintr-un set de concepte, proceduri și instrumente prin care se pot obține realizări meritorii, că pentru a reuși trebuie nu numai să gândești amplu și să decizi la timpul potrivit, dar și să acționezi prompt și corect.

La atelierele de planificare strategică, facilitate de consultanții FISM, participă reprezentanți ai asociațiilor de beneficiari, agenților economici din teritoriu, administrației publice locale, precum și persoane interesate. Ei sînt delegați de consăteni (în urma hotărîrilor luate în focus-grupuri) pentru o muncă necesară întregului sat. Pe parcursul a 4-5 zile sînt elaborate concepțiile, determinate obstacolele, stabilite direcțiile strategice, planificate acțiunile ce urmează a fi întreprinse, identificate sursele financiare locale și externe. De asemenea, sînt asumate un șir de responsabilități. Cei implicați în elaborarea planului trebuie să mediteze profund pentru a-și transforma viziunile în strategii eficiente.

De menționat, că planul strategic finisat nu este o dogmă. El este discutat în grupuri, completat și îmbunătățit, luîndu-se în considerație toate obiecțiile. Abordarea flexibilă este necesară pentru a face față circumstanțelor schimbătoare inerente realității noastre.

Un alt moment ce merită atenție îl constituie desfășurarea adunării generale a locuitorilor satului, unde sînt ierarhizate, după gradul de stringență, problemele identificate de grupul de lucru în cadrul atelierului de proiectare strategică. Planul redactat, propus spre discuție și analiză, este consultat și votat de participanți, fiind aprobat la ședința consiliului local.

Am prezentat mai sus un model de participare și de luare a deciziilor publice, o cale de redobîndire de către cetățeni a încrederii în puterea lor de a înfrui hotărîrile ce le vizează soarta, oportunitate sigură de dezvoltare a democrației la nivel local. Totodată, ea (democrația) conduce spre crearea și implementarea unor politici care să promoveze participarea publică și să asigure transparența în activitate.

Proiectul FISM, prin antrenarea cetățenilor în identificarea, ierarhizarea și soluționarea problemelor ce nu suferă amîinare:

- promovează conceptul de democrație participativă la nivel de comunitate;
- susține implicarea cetățenilor în procesul de luare a deciziilor publice locale;
- sprijină procesul de democratizare și de transparență a instituțiilor guvernamentale locale;
- apreciază importanța pe care o are consultarea cetățenilor și participarea acestora la procesul decizional;
- contribuie la perfecționarea abilităților reprezentanților administrației publice locale în ceea ce privește organizarea procesului de consultare a cetățenilor;
- încurajează luarea unor decizii în funcție de opțiunile cetățenilor;
- înlesnește crearea unor relații de parteneriat între administrația publică locală și cetățenii din comunitate.

Mariana LUPU

Liceul "Gheorghe Asachi", mun. Chișinău

Educația economică – un deziderat al timpului

celelalte subsisteme, educația avînd rolul de a reînnoi resursele umane. Funcția de transmitere a valorilor de la o generație la alta constituie principalul factor generator de cultură și civilizație, iar cea prospectivă își propune să formeze un om receptiv la schimbări și capabil a se adapta la situații noi. Pornind de la o analiză prospectivă, educația oferă modele de personalitate pentru o societate în transformare sub impulsul științei, tehnicii, economiei și al tehnologiilor de vîrf.

Putem scoate în evidență funcția economică a învățămîntului – un aspect esențial în angajarea directă și optimă a elevului în viața socială. În fond, pregătirea elevului pentru o anumită activitate, dezvoltarea în cadrul școlii a capacității de a se putea realiza pe deplin este una din formele fundamentale ale inserției sociale.

Cu ajutorul acestei dimensiuni educaționale cerințele definitorii ale lumii contemporane sînt asimilate în mod diferit de elevii aflați în plin proces de dezvoltare prin formarea de competențe, concepții și atitudini adecvate stimulării și participării efective la soluționarea problemelor (4). În acest sens, educația economică presupune acumulări cantitative și salturi calitative ale personalității, care se constituie în baza cunoștințelor economice, în procesul activității economice și se manifestă prin noi atitudini (față de om, natură, timp, muncă, produsul finit, bani etc.) capabile să contribuie la o adaptare adecvată la condițiile de viață și existență.

Procesul de formare a personalității copilului are loc la nivelul interacțiunii individului cu lumea înconjurătoare, în cadrul însușirii experienței sociale. Conform datelor științifice (G.Văideanu, B. Francine), acesta însumează unitatea a trei componente independente:

- cunoștințe despre realitate, despre om și mijloacele lui de activitate;
- experiența de realizare a formelor de activitate;
- formarea atitudinilor față de realitate.

Includerea micului școlar în procesul de conștientizare economică a comportamentului și stabilirea indicatorilor pentru rezultatul acestuia vor depinde de condiții, concepute drept obiective ale procesului de educație economică, definite și ca parametri ai culturii economice elementare:

- însușirea cunoștințelor economice elementare;
- formarea atitudinilor economice față de obiecte și fenomene din realitate, față de modul de interpretare a acestora după criteriile economice;
- formarea competențelor economice elementare.

Într-o societate determinată de o nouă etapă a dezvoltării tehnice și științifice, educația trebuie concepută în spiritul cerințelor economice, politice, tehnologice și culturale prezente și viitoare. Ritmul și conținutul schimbărilor sociale determină necesitatea inovărilor permanente și a reformelor periodice în sistemul educațional, în mod expres în sistemul de învățămînt (6).

Abordarea istorică evidențiază mai multe semnificații pentru înțelegerea evoluției conceptului de conținut al educației. În acest sens, educația tradițională este preocupată, în primul rînd, de transmiterea informației, de asigurarea copilului cu anumite cunoștințe și deprinderi de care va avea nevoie în viață. Elevul este perceput ca un depozitar – un burete pe care este suficient să-l „îmbibi” cu cunoștințe și să-l „storci” atunci cînd urmează a fi rezolvate anumite probleme. Utilitatea cunoștințelor este legată de o viață adultă stabilă, susține pedagogul român A. Toader (5). În acest context, afirmațiile anticilor sînt actuale și astăzi. „Mulțimea cunoștințelor nu face pe nimeni inteligent”, spunea Heraclit, iar Eschil susținea că „înțelept este acela care știe ceea ce este necesar, și nu acela care știe multe”.

Pentru problematica lumii contemporane prezintă interes definiția dată de E. Durkheim în cartea *Educație și sociologie*, conform căreia educația constă într-o socializare metodică a generației tinere. În fiecare dintre noi, opinează autorul, există două ființe: una individuală, care sîntem noi înșine, și una socială, care se formează prin educație. Din ce constă ființa socială? Dintr-o totalitate de idei, mentalități, habititudini, tradiții religioase, politice etc. pe care societatea le face să trăiască în fiecare din noi. Nu încapă îndoială, educația este legată de viața socială, culturală, tehnică și, nu în ultimul rînd, de cea economică.

Funcția de bază a educației constă în dezvoltarea și inovarea socială, prin formarea omului ca personalitate. În învățămînt se pregătește forța de muncă pentru toate

În opinia savantului I. Sasov, cunoștințele economice constituie o sumă de teorii despre conținutul, esența și particularitățile sistemului de producere, repartiție, schimb și consum, despre bunurile sociale și personale, despre influența vieții economice asupra dezvoltării societății. Atitudinile economice dezvăluie modelul de a fi și de a înțelege un șir de reprezentări economice. Competențele includ capacitatea subiectului de a efectua diverse activități economice.

Prin intermediul instruirii economice, care este un proces de comunicare, formare și sistematizare a cunoștințelor economice, vom prezenta, pe categorii, un set de obiective de referință pe care ar trebui să le atingă elevii din clasele a III-a și a IV-a.

I. CUNOȘTINȚE

Clasa a III-a

- să dețină un vocabular economic adecvat particularităților de vîrstă și experienței de integrare socială prin intermediul activităților economice;
- să relateze informații din diverse sfere de activitate;
- să determine corelația dintre creșterea economică și dezvoltarea socială.

Clasa a IV-a

- să relateze informații despre noile profesii apărute ca rezultat al schimbării principiilor de funcționare a economiei naționale;
- să definească terminologia din domeniul economiei (ieftin – scump; cumpărare – vânzare; prosperare – faliment etc.).

II. ATITUDINI ȘI VALORI

Clasa a III-a

- să aprecieze rolul personalității în dezvoltarea economică și socială;
- să aprecieze banii ca echivalent al muncii;
- să distribuie rațional timpul;
- să ia atitudine corectă față de economisirea energiei electrice și termice.

Clasa a IV-a

- să conștientizeze necesitatea aplicării/utilizării multiplelor modalități de realizare a unei munci;
- să aprecieze importanța relațiilor de parteneriat într-o afacere;
- să manifeste deschidere spirituală și cultural-economică.

III. COMPETENȚE

Clasa a III-a

- să conceapă imaginea unei lumi mai bune la nivel național și european/mondial;

- să colaboreze cu alte persoane în vederea realizării unui obiectiv comun;
- să proiecteze bugetul familiei prin stabilirea corelației dintre trebuințele familiei și posibilitățile ei financiare;
- să ia decizii în interiorul grupului sau al comunității locale.

Clasa a IV-a

- să realizeze sarcini de divers nivel de complexitate acasă, la școală etc.;
- să abordeze problemele în mod deschis și flexibil, respingînd prejudecățile și indoctrinarea;
- să comunice într-o manieră clară și sigură cu partenerul economic, evitînd agresivitatea;
- să evalueze munca și rezultatul finit de pe pozițiile calității și utilității; corectitudinea consecutivității acțiunilor.

Pentru a realiza aceste obiective, am aderat la proiectul *Junior Achievement*, aplicabil ca disciplină opțională, ca modul în cadrul altor discipline și ca activitate extrașcolară, care răspunde cerințelor de educație economică a tinerei generații în vederea adaptării cât mai rapide la principiile economiei de piață.

Proiectul cuprinde o serie de teme care îi introduc pe elevi în lumea economiei și a societății. Fiecare temă se construiește pe baza achizițiilor anterioare, fundamentează relația dintre școală și succesul viitor al elevului. Am optat pentru modulele *Noi înșine* și *Familia noastră* – o oră săptămînal (ora clasei) sau în cadrul activităților extrașcolare. Conform programului, elevii au luat cunoștință de modulul *Noi înșine* prin intermediul materialelor didactice (cărți, teste, fișe, planșe, postere), a exercițiilor și situațiilor analizate. Cu ajutorul personajului Ricky, prin diferite metode (conversația, explicația, observația, munca în echipă), elevii au dezvoltat următoarele concepte: bunuri și servicii, spiritul de observație și selectare, dobîndă, economii, utilizare (întrebuințare), cîștig brut, gospodar, întreprinzător, trebuințe economice, utilitatea bunurilor, examinarea pieței, mijloace de plată (bani).

Elevii și-au format abilități, cum ar fi: ascultarea activă, gîndirea concretă și abstractă, interpretarea informației, reprezentarea grafică, fragmentarea activităților, lucrul în grup. Ei au descoperit o serie de activități ce pot fi desfășurate în echipă:

- *colectarea materiei prime și confecționarea bunurilor* (ikebane, jucării, ilustrații, rechizite de birou);
- *aranjarea sălii pentru serbările tematice*;
- *redactarea gazetei de perete* (M. Eminescu, Crăciunul, Ziua ecologică, Mărțișorul, Hramul etc.);
- *organizarea serbărilor* (Revelionul, Sf. Valentin, Mărțișorul etc.);

- desfășurarea jocurilor intelectuale (integrame, anagrame, șah, puzzle etc.);
- păstrarea și renovarea bunurilor materiale ale clasei (curățenie, îngrijirea florilor și a colțișorului verde, menținerea mobilierului și a mijloacelor tehnice).

Inițial, copiii nu credeau că pot câștiga bani pentru cumpărarea unor obiecte pe care și le doresc – un joc performant, un dicționar, o enciclopedie, un penar deosebit – acestea fiind procurate de părinți sau dăruite de rude cu anumite ocazii (zile de naștere, sărbători, evenimente de familie, stimulări pentru reușita școlară). Parcurgînd temele: *Ricky și prietenii lui fac o alegere*, *Ricky și prietenii lui lucrează împreună*, *Ricky și prietenii lui economisesc bani*, elevii au învățat că pot desfășura diverse activități, câștigînd chiar și bani, că pentru a avea succes cei care muncesc depind unii de alții. Elevii au ilustrat anumite subiecte, încercînd să adapteze acțiunile personajului Ricky la condițiile autohtone:

- economisirea apei, energiei electrice;
- culesul căpșunelor, cireșelor, porumbului;
- colectarea plantelor medicinale;
- colectarea semințelor de stejar, arțar, salcîm etc.;
- curățenia – păstrarea și amenajarea terenului de joc, înverzirea curții;
- păstrarea obiectelor – menținerea în stare bună a locului de muncă, cărților din bibliotecă, rechizitelor școlare, îmbrăcăminte și încălțăminte etc.

Prin tema *Ricky și prietenii lui lucrează împreună* se ating nu numai obiective ale educației antreprenoriale, ci și ale celei civice, elevii învățînd să conlucreze și să se respecte, indiferent de rasă, etnie, religie, sex.

Interdisciplinaritatea este prezentă pe parcursul întregului program, prin desfășurarea unor activități ce vizează arta limbajului, matematica, abilități practice, educație plastică (confecționarea din hîrtie a unor păpuși care să-i reprezinte pe Ricky și prietenii lui).

Cunoscînd aceste aspecte elementare, elevii pot fi antrenați în diferite activități cu caracter economic. Pentru început, se stabilesc *obiectivele*:

- să înțeleagă importanța consumatorului, în calitate de cumpărător al bunurilor pe care le oferă producătorii;
- să calculeze costul și profitul obținut;
- să opereze cu noțiunile economice însușite.

Materialele necesare:

- fișe de lucru: costul de producție, profitul;
- coli de hîrtie glacé, lipici, creioane, foarfece, hîrtie creponată, markere, stofă, ață de mătase de diferite culori, ace, ierbare, plută, coșulețe, peliculă etc., cîte o bancnotă-imitație de 5 lei de fiecare elev (bancnota va fi confecționată de învățător).

Desfășurarea activității. Elevii sînt întrebați dacă au experiență de întreprinzători, de exemplu, dacă au confecționat felicitări, măștișoare sau alte produse artisanale și dacă le-au expus la vreun “tîrg”. Pe tablă se vor nota prețurile la care au vîndut articolele, discutîndu-se cum au fost fixate și stabilindu-se profitul (dacă a fost obținut).

Învățătorul formează grupuri a cîte 4-5 elevi, care vor confecționa din materia primă propusă cîte un obiect pentru 1 Martie (ikebană, măștișor, jucărie, carte poștală etc.), îi va calcula costul și va încerca să-l vîndă la un preț de 5 lei. Pentru a putea realiza aceste sarcini, fiecare grup va primi pungi cu materialele necesare și cu prețul materiei prime, fișe de calcul pentru cost și profit. Se concretizează că este în interesul lor să producă, timp de 25-30 de minute, un obiect atractiv și interesant, necesar cumpărătorului, la un cost cît mai mic.

Se explică cum se calculează costul, făcîndu-se distincții între costul fix, care nu depinde de numărul de obiecte vîndute, și costul variabil. Cheltuielile de muncă constituie costul variabil și este determinat de numărul de lucrători implicați în activitate. De exemplu, dacă grupul are 4 membri, cheltuielile privind factorul muncă vor fi de 2 lei (4x50 bani). Costurile vor depinde de resursele utilizate (cantitate, volum etc.).

Echipele sînt lăsate timp de 25 de minute să producă obiectul selectat. Apoi, fiecare dintre ele numește o persoană care va prezenta “marfa”, făcîndu-i reclamă pentru vînzare. Toate obiectele confecționate se expun pe o masă, avînd în față cartonașe cu denumirea lor care vor servi drept bonuri de comandă. Cartonașe similare dețin și ceilalți elevi, pentru a putea solicita produsul ales.

Elevii vor cumpăra cîte un obiect (nu cel realizat de grupul din care fac parte), oferind bancnota de 5 lei și scriindu-și numele pe bonul de comandă.

Învățătorul și elevii stabilesc grupul ce a avut cel mai mare profit (scăzînd din încasări cheltuielile de producție), care explică în ce mod a obținut succesul. Deseori se întîmplă ca grupul cu cele mai multe vînzări să nu aibă și cel mai mare profit, pentru că înregistrează costuri prea mari. Se discută cu elevii, iar echipei care a înregistrat cel mai mare profit sau cele mai multe vînzări i se oferă un premiu (însoțit de aplauze).

Grupurilor de elevi li se distribuie fișa *Calcularea profitului*, solicitîndu-li-se să o completeze pentru a se calcula profitul realizat. Învățătorul explică că profitul constituie venitul total de 2 ori mai mare decît costul total și că atunci cînd venitul total este de 2 ori mai mic decît costul total apar pierderi.

Învățătorul va verifica ce au înțeles elevii, precum și capacitatea lor de a aplica informațiile prezentate în cadrul lecției, punînd următoarele întrebări:

- Care sînt resursele necesare pentru producerea de bunuri și servicii? (*Factori de producție ca: muncă, utilaje și materie primă.*)

- Ce decizii iau producătorii referitor la bunurile produse și serviciile prestate? (*Ei trebuie să dețină informații despre ce, cum și cât trebuie să producă.*)
- De ce producătorii sînt nevoiți să aleagă cu grijă resursele pe care le vor achiziționa? (*Resursele costă, afectînd astfel profitul obținut prin marfa produsă.*)
- Ce este profitul? (*Venitul total - costul total = profit.*)
- De ce profitul este important pentru producător? (*Este condiția continuării și dezvoltării afacerii, venitul și motivația întreprinzătorului.*)
- Ce legătură există între consumatori și costul de producție? (*Prețul de vânzare include costul de producție.*)
- Cum se poate obține un profit mai mare? (*Vînzînd la un preț mai mare sau producînd la un cost mai mic.*)
- De ce unii întreprinzători înregistrează pierderi? (*Cererea este mică, prețul – ridicat etc.*)
- De ce unii întreprinzători nu au realizat nici un obiect? (*Consumatorii preferă alte lucruri ori obiectele sînt scumpe.*)
- Ce se poate întîmpla cu un întreprinzător dacă nimeni nu dorește să cumpere bunurile produse de el? (*Dă faliment.*)
- În calitate de consumator, cum ați decis ce marfă să cumpărați? (*Obiecte realizate calitativ la un preț rezonabil.*)

La alocarea resurselor de producție trebuie să se țină cont de costurile existente și beneficiile obținute. Resursele sînt alocate eficient, dacă sînt utilizate toate și dacă nimeni nu va avea de cîștigat ca urmare a distribuirii acestora într-un alt mod. Eficiența economică crește numai dacă beneficiile suplimentare depășesc cheltuielile suplimentare.

În cadrul aceleiași activități, după confecționarea obiectelor se stabilește lista de prețuri, care se afișează pe tablă sau se oferă fiecărei echipe de elevi:

- coală de hîrtie glacé – 25 bani
- lipici – 2 lei
- creioane – 1 leu
- uzura foarfecelor – 25 bani
- coală de hîrtie creponată – 1 leu
- marker – 2 lei
- ață de mătase – 1 leu
- ierbare – 2 lei
- plută – 50 bani
- coșuleț – 1 leu
- ace – 1 leu
- carton – 50 bani.

Urmează calcularea costului de producție conform tabelului de mai jos:

Resursele	Cantitatea de resurse folosite	Prețul resurselor	Costul resurselor
Prețul bunului confecționat			

După efectuarea acestui calcul, explicăm întreprinzătorilor că este bine să se ducă evidența obiectelor vîndute:

Denumirea produsului	Cantitatea vîndută	Încasările totale	Costul total	Profitul realizat
1.				
2.				
3.				
4.				

Deținînd aceste informații, se realizează calcularea profitului:

1. Prețul de vânzare (P) al unui bun este de 10 lei.
2. Numărul de obiecte comandate (cantitatea solicitată – Q)
3. Încasările totale obținute din vînzări se calculează înmulțind prețul (P) cu cantitatea solicitată (Q):
 $P \times Q$
4. Costul total (CT) se calculează înmulțind costul

unui bun (CTM) cu cantitatea produsă (Q):
 $CTM \times Q$

5. Profitul (Pr) se calculează scăzînd costul total (CT) din încasările totale (QP):
 $Pr = QP - CT$

Aceste cunoștințe pot fi aprofundate prin diverse exerciții în cadrul activităților extrașcolare, cum ar fi cercurile *Micii economiști*, *Micii întreprinzători*, expozițiile cu vînzări, târgurile etc. Deținînd astfel de

informații, elevii își formează deprinderi de muncă, abilități și atitudini economice elementare.

În concluzie, considerăm necesară introducerea proiectului dat în ciclul primar, deoarece ar suplini lipsa unei discipline care ar „explora organizat” mediul economic atât printr-un conținut bine structurat, cât și prin valorificarea cunoștințelor dobândite la celelalte materii de studiu.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Duțu, M., *Educația și problemele lumii contemporane*, Editura Albatros, București, 1989.

2. Milton, F., *Capitalism și libertate*, Editura Academiei RPR, București, vol.I – 1962, vol.II – 1965.
3. Huidumac, C.; Rogojau, A., *Introducere în studiul economic de piață*, Editura All, București, 1998.
4. Salade, D., *Dimensiuni ale educației*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998.
5. Toader, A., *Psihologia schimbării și educația*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1995.
6. Văideanu, G., *UNESCO –50, Educație*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996.

Pro istoria

Ca profesor de istorie, pasionat de domeniul pe care îl predau, am căutat să-i atrag și pe elevii mei spre această fascinantă disciplină. Am încercat să depășesc cadrul lecțiilor și să-i implic în organizarea unui *cerc de istorie*. Împreună ne-am apucat de muncă. Obiectivul nostru prioritar îl constituie studierea istoriei locale, deoarece este un fapt evident că majoritatea elevilor cunosc momentele esențiale ale istoriei naționale și universale, dar prea puțin sau deloc trecutul localității de baștină.

Prima acțiune a avut ca scop înființarea unui muzeu școlar. „Vizitele” prin podurile caselor părintești, ale bunicilor și vecinilor ne-au adus în scurt timp un mare număr de obiecte: monede, ceramică, cărți și chiar fragmente de arme din perioada celor două războaie mondiale. Selectate și curățate, ele au fost expuse în cabinetul de istorie, într-un „colț muzeistic”, fiind în atenția elevilor care au responsabilitatea de a le păstra în bună stare și de a îmbogăți permanent colecția.

O altă activitate interesantă a constituit-o adunarea de mărturii de la persoane în vârstă, participante la evenimente importante ale istoriei contemporane: cel de-al doilea război mondial, tabere de muncă, construcții de cazemate etc. Toate informațiile, consemnate în scris, au fost folosite la redactarea monografiei localității – lucrare aproape finalizată.

Am trecut apoi la alcătuirea arborilor genealogici, pentru a-i îndemna pe copii să cunoască istoria propriei

familiei. Plăcută a fost surpriza oferită de o elevă din clasa a VII-a, care a obținut o performanță deosebită: aceea de a coborî pînă la strămoșii săi născuți în anul 1801.

Alte preocupări au fost orientate spre studierea etnografiei și a folclorului, elevii colectînd date despre vechile procedee de vînătoare și pescuit, despre prepararea și păstrarea alimentelor, desfășurarea nunților etc. Urmează să aflăm felul în care bunicii creșteau albine, cum se îmbrăcau și cum își construiau case.

Cele mai așteptate activități sînt drumețiile și excursiile organizate în perioada de vară, dar și în timpul anului școlar. Am vizitat deja două așezări din epoca bronzului (descoperite de autorul acestor rînduri), linia de cazemate *Carol al II-lea*, muzeu și case memoriale.

Înscrierea elevilor la cercul de istorie a fost voluntară, antrenînd totuși numeroși doritori. În urma discuțiilor, alegînd din mai multe propuneri, am hotărît ca cercul să se numească *Comorile dacilor*, deoarece în localitatea unde ne desfășurăm activitatea există importante vestigii din perioada dacică, iar copiii sînt la vîrsta cînd visează comori și descoperiri senzaționale.

Toate realizările noastre sînt rodul unor strădanii, al învățării din greșeli, al căutărilor insistente. Cîte însă se pot înfăptui, atunci cînd înțelegi și îi faci și pe alții să înțeleagă istoria – cea mai completă și mai fascinantă dintre științe.

Alin POP,
loc. Valea Vinului, jud. Satu Mare

Diana CRISTOFOR

Liceul Teoretic "Iulia Hasdeu", mun. Chișinău

Strategii de aplicare a aprobărilor și dezaprobărilor în cadrul educației familiale

Potențialul formativ al aprobării și dezaprobării în educația familială, mai cu seamă la debutul școlarității, este incorect sau insuficient valorificat de adulți și poartă preponderent un caracter empiric, incluzând acțiuni ce oscilează între două extreme: permisivismul excesiv și autoritarismul. Măsurile întreprinse nu sînt structurate logic, nu se efectuează în conformitate cu particularitățile de vîrstă și drepturile copilului.

La aplicarea acestor metode părinții și pedagogii deseori comit greșeli. Experiența cotidiană ne demonstrează incompetența, situații de confuzie, incertitudine, chiar eșec educativ din partea adulților, mai ales în îmbinarea, alternarea și corelarea aprobărilor și dezaprobărilor cu alte metode de educație.

Această situație ne-a sugerat ideea elaborării unui modul strategic de aplicare a aprobărilor și dezaprobărilor, care ar putea servi părinților drept reper acțional în educația copiilor.

Aprobarea și dezaprobarea ca metode de educație au un loc deosebit în procesul educațional, deoarece stimulează comportamentul copilului, îl echilibrează, îl modifică și îl corectează.

Specificul și dificultatea aplicării aprobării și dezaprobării rezidă în faptul că acestea trebuie să intervină numai după consumarea actului comportamental și înregistrarea rezultatelor acțiunii subiectului.

Literatura de specialitate reflectă doar niște observații, viziuni și recomandări generale referitoare la problema respectivă, cercetări experimentale fundamentale însă lipsesc (L. I. Gordin).

Modulul strategic de aplicare a aprobărilor și dezaprobărilor

Nr. crt.	Formele aprobării/ dezaprobării	Funcția	Condiția de aplicare	Blocajele de aplicare	Strategiile de aplicare
1	2	3	4	5	6
1.	Încurajarea	<ul style="list-style-type: none"> Motivațională Formativ-educativă 	<ul style="list-style-type: none"> Necesitatea declanșării și menținerii nivelului de angajare în respectarea regulilor și cerințelor morale 	<ul style="list-style-type: none"> Incompetență parentală Stereotip distorsionat de gîndire de tip „mă comport prea mios” 	<ul style="list-style-type: none"> Aplicarea diverselor procedee semantice în funcție de situație și caz Expresii verbale potrivite: „bine”, „foarte bine”, „îmi place”, „să continui tot așa”, „sînt mulțumit” etc. Aprecieri obiective

2.	Entuziasmul (o formă mai accentuată a încurajării)	<ul style="list-style-type: none"> • Motivațională • Formativ-educativă 	<ul style="list-style-type: none"> • Necesitatea declanșării sau menținerii optimismului la copii, încrederea în succesul acțiunilor realizate 	<ul style="list-style-type: none"> • Incompetență parentală • Stereotip distorsionat de gândire și comportament de tip „nu te poți bizui numai pe entuziasm” 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplicarea unor procedee semantice mai expresive, prin îmbinarea cu gesturi aprobative, zîmbete de încurajare • Expresii verbale potrivite: „excelent, continuă în același mod”, „foarte bine, perseverează și vei obține...”, „bravo, ești în stare să realizezi mai mult”
3.	Încrederea	<ul style="list-style-type: none"> • Motivațională • Formativ-educativă • Corecțională 	<ul style="list-style-type: none"> • Necesitatea declanșării, menținerii sau corectării unui anumit comportament 	<ul style="list-style-type: none"> • Incompetență parentală • Instabilitate și inconsecvență • Ostilitate • Stereotip de gândire distorsionată și comportament de tip „în copil nu poți avea încredere niciodată” 	<ul style="list-style-type: none"> • Avansarea unui coeficient ridicat de răspundere • Înscrierea comportamentului moral pe o traiectorie mai avansată, mai complexă • Cunoașterea posibilităților reale ale copilului și a potențialului lui intelectual • Avansul de încredere acordat pentru diferite fapte, de exemplu: <ul style="list-style-type: none"> a) elevilor mai puțin disciplinați li se poate încredința sarcina de a urmări disciplina colegilor; b) elevilor egoiști – să-și ajute colegii; c) elevilor anxioși și timizi – să realizeze acea activitate de care se sfîiesc și nu sînt siguri că le va reuși
4.	Acordul	<ul style="list-style-type: none"> • Normativă • Motivațională • Formativ-educativă • Corecțională • Operațională • Cognitivă 	<ul style="list-style-type: none"> • Necesitatea menținerii și consolidării unui comportament moral adecvat 	<ul style="list-style-type: none"> • Incompetență parentală • Ostilitate • Stereotip de gândire distorsionată și comportament de tip „va căuta tot timpul susținerea mea” 	<ul style="list-style-type: none"> • Acordul asigură demonstrarea acceptării unui act comportamental sau a rezultatelor obținute în procesul de învățămînt • Se poate exprima prin zîmbet, gest sau expresii verbale gen: „corect”, „întocmai”, „bine, sînt de acord”, „te susțin”, „continuă în același mod” etc.
5.	Lauda	<ul style="list-style-type: none"> • Motivațională • Formativ-educativă • Corecțională • Operațională • Cognitivă • Normativă 	<ul style="list-style-type: none"> • Necesitatea evidențierii și consolidării unor fapte/acțiuni, recomandarea lor ca exemple 	<ul style="list-style-type: none"> • Autoritate parentală și stil educativ-familial rigorist • Stereotip de gândire 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplicabil numai în cazul cînd copiii săvîrșesc fapte deosebite, necesare a fi evidențiate în mod special • Lauda trebuie să fie binemeritată

			de urmat pentru ceilalți copii	distorsionată și comportament de tip „prea multă laudă strică”	<ul style="list-style-type: none"> Copilul poate fi lăudat și în fața colegilor, în familie etc. Lauda este o formă de aprobare complexă care conține mai multe procedee: încurajare, entuziasm, acord, încredere Lauda este argumentată, popularizată pentru a fi combinată cu metoda „crearea opiniei publice”
6.	Exprimarea recunoștinței	<ul style="list-style-type: none"> Normativă Formativ-educativă Motivațională Cognitivă Corecțională 	<ul style="list-style-type: none"> Necesitatea exprimării adeziunii față de anumite fapte comportamentale 	<ul style="list-style-type: none"> Incompetență parentală Ostilitate Reprezentări egocentrice Stereotip de gândire distorsionată și comportament de tip „și-a luat nasul la purtare” 	<ul style="list-style-type: none"> Nu se admite să lăsăm fără atenție nici un efort al copiilor sau o faptă deosebită Se analizează cazul/ situația și se subliniază faptul că îl/o aprobăm Expresii verbale potrivite: „îți sînt recunoscător”, „te susțin” etc.
7.	Recompensa	<ul style="list-style-type: none"> Motivațională Corecțională Formativ-educativă Cognitivă 	<ul style="list-style-type: none"> O formă de aprobare premială, utilizată în cazul unor rezultate ce depășesc nivelul de exigențe impuse 	<ul style="list-style-type: none"> Inconsecvență parentală și incompetență Stereotip de gândire distorsionată și comportament greșit, de tip „dar pe mine cine mă premiază”, „de fiecare dată te așteaptă o recompensă” 	<ul style="list-style-type: none"> Recompensele pot fi de ordin material sau spiritual în funcție de vîrstă, situație și caz Recompensele pot lua astfel de forme: distincții, diplome, premii în bani, cadouri mici etc. Nu se va face abuz de recompense materiale Se va apela mai frecvent la recompensele spirituale Acordarea recompensei va fi motivată și explicată detaliat Fapta trebuie să depășească rezultatele medii Colectivul (familia) trebuie să susțină acordarea recompensei Să nu fie permanentizată
8.	Dezacordul	<ul style="list-style-type: none"> Motivațională Corecțională Formativ-educativă Cognitivă Normativă 	<ul style="list-style-type: none"> Necesitatea corectării unor acțiuni 	<ul style="list-style-type: none"> Incompetență parentală Abuz de constrîngeri 	<ul style="list-style-type: none"> Exprimarea nemulțumirii față de modul îndeplinirii cerințelor Se poate realiza printr-o privire sau gest reprobativ Dezaprobararea trebuie să fie argumentată și expusă în limitele unui comportament moral rezervat

9.	Observația	<ul style="list-style-type: none"> • Corecțională • Normativ-motivațională 	<ul style="list-style-type: none"> • Necesitatea corectării unor acțiuni și fapte, în cazul când sarcina/exigența este realizată greșit sau parțial 	<ul style="list-style-type: none"> • Incompetență și instabilitate parentală 	<ul style="list-style-type: none"> • Observația poate fi făcută individual sau în fața colectivului • Trebuie să vizeze un aspect concret al comportamentului • Să fie obiectivă, concisă și argumentată • Observația poate include reproșul, dezacordul, avertismentul • Nu se admite tonul ironic
10.	Reproșul	<ul style="list-style-type: none"> • Motivațională • Corecțională • Formativ-educativă 	<ul style="list-style-type: none"> • Necesitatea corectării sau convertirii nemulțumirii adultului într-un factor inhibitor pentru copil 	<ul style="list-style-type: none"> • Stereotip de gândire și comportament distorsionat de tip „nu-mi mai scoate ochii atîta” • Incompetență parentală 	<ul style="list-style-type: none"> • Exprimarea nemulțumirii față de un act comportamental • Nu se admit forme agresive ale reproșului • Nu se permite desconsiderarea sau înjosirea, etichetarea copilului • Gama reproșurilor poate varia de la cele discrete pînă la unele dure • Reproșul trebuie să stimuleze activitatea copilului • Expresii potrivite: „nu sînt mulțumit”, „te-am mai atenționat”, „nu e bine” etc.
11.	Neîncrederea	<ul style="list-style-type: none"> • Motivațională • Formativ-educativă 	<ul style="list-style-type: none"> • Necesitatea stimulării dorinței de a demonstra contrariul, de a stimula ambiția copilului 	<ul style="list-style-type: none"> • Comportament nevrotizat al adultului, inconsecvență • Stereotip de gândire și comportament distorsionat de tip „nu poți avea încredere în copil” 	<ul style="list-style-type: none"> • Copilul trebuie să simtă că adultul „a pus sub semnul întrebării” un anumit act comportamental • Neîncrederea nu trebuie să genereze sentimentul nedreptății sau indiferența • Expresii potrivite: „n-am crezut că vei proceda astfel”, „nu știi dacă îți pot încredința” etc.
12.	Avertismentul	<ul style="list-style-type: none"> • Motivațională • Formativ-educativă 	<ul style="list-style-type: none"> • Necesitatea amplasării unui ultimatum • Comiterea repetată a unor încălcări 	<ul style="list-style-type: none"> • Stereotip de gândire și comportament distorsionat de tip „în educație nu se pun ultimatumuri” 	<ul style="list-style-type: none"> • Ton sever, grav, serios • Formulare cît mai concisă, argumentată și explicită • Expresii potrivite: „ești atenționat ultima dată”, „te avertizez să nu mai faci” etc.
13.	Ironia	<ul style="list-style-type: none"> • Formativ-educativă • Motivațională • Corecțională 	<ul style="list-style-type: none"> • Doar dacă ironia poate fi înțeleasă de copil și are caracter educativ 	<ul style="list-style-type: none"> • Incompetență, stereotip de gândire și comportament distorsionat de tip „ironia nu este admisă în 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplicarea ironiei adecvat, cu mult tact și discernămint • Ironia trebuie să vizeze doar anumite trăsături de caracter, cum ar fi: trufia, egoismul, îngîmfarea etc.

				educație”	<ul style="list-style-type: none"> • Ținta ironiei va fi o manifestare concretă • Nu se admite jignirea copilului
14.	Pedeapsa	<ul style="list-style-type: none"> • Normativă • Motivațională • Formativ-educativă • Corecțională • Cognitivă 	<ul style="list-style-type: none"> • Necesitatea declanșării unei atitudini de regret față de anumite persoane sau fapte comise 	<ul style="list-style-type: none"> • Incompetență și inconsecvență parentală • Ostilitate • Stereotip de gândire și comportament distorsionat de tip „bate copilul cât încape de-a curmezișul patului” sau „unde bate mama crește”, sau „pe mine m-au bătut și am devenit om” 	<ul style="list-style-type: none"> • Se va ține cont că este forma superioară a dezaprobării • Se aplică când copilul refuză îndeplinirea sarcinii sau repetă încălcările de disciplină • Pedeapsa nu trebuie să apară ca o expresie de ură și răzbunare din partea adultului • Se pot aplica diverse forme ale pedepsei: mustrarea, interzicerea unor distracții etc. • Pedeapsa trebuie argumentată • Pedeapsa urmează să fie racordată la faptă, context, vîrstă și la aplicarea altor metode de educație • Pedeapsa nu se aplică în baza unor presupuneri de încălcare a cerințelor • Nu se admit abuzuri fizice (bătaie) sau psihice (țipete, certuri etc.)

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Гордин, Л.И., *Поощрение и наказание детей*, Москва, 1971.
2. Cuznețov, L., *Etica educației familiale*, Chișinău, 2000.

INTERNATIONAL

Reading Association

Rubrică realizată cu sprijinul Asociației Internaționale pentru Lectură

DEZVOLTAREA GÎNDIRII CRITICE

Dezvoltarea Gîndirii Critice: întrebări și răspunsuri

Programul Dezvoltarea Gîndirii Critice invită cititorii revistei să participe la discutarea problemelor ce țin de implementarea acestuia în Republica Moldova. Vă rugăm să trimiteți întrebările dvs. pe adresa redacției sau a Centrului Educațional PRO DIDACTICA. Formatorii noștri le vor selecta, le vor analiza și vor răspunde la ele. De asemenea, vă solicităm comentarii, sugestii referitor la aplicarea noilor tehnici de învățare.

În acest număr vom răspunde la două întrebări mai generale ce vizează activitatea Programului:

1. Care sînt realizările Programului Dezvoltarea Gîndirii Critice?
2. Care sînt dificultățile în implementarea metodologiei Dezvoltarea Gîndirii Critice?

Nicolae CREȚU

1. În calitate de coordonator al programului ar trebui, în primul rînd, să operez cu cifre. Pe parcursul anilor 2000-2003, aproximativ patru mii de cadre didactice au participat la cel puțin un modul, ceea ce este, cred, un succes pentru o „mîna” de formatori. A fost constituită o echipă de formatori care oferă programe de instruire de calitate, deseori mai bune decît cele din Occident. Experiența și competența formatorilor este recunoscută de instituțiile de învățămînt superior din Moldova. În prezent desfășurăm seminarii de formare pentru Universitatea Pedagogică de Stat “I. Creangă”, Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea de Stat din Tiraspol, Universitatea Pedagogică de Stat “A. Russo”. De asemenea, am organizat training-uri pentru profesori în cadrul Institutului de Științe ale Educației, Institutului de perfecționare a cadrelor didactice din Tiraspol. Faptul că profesorii din republică participă la cursurile noastre contra plată vorbește despre calitatea serviciilor pe care le oferim.

2. Cel mai mare impediment în implementarea Programului DGC o constituie Legea învățămîntului, înțelegerea eronată a curriculumului școlar și evaluările naționale. În primul rînd, aș menționa perpetuarea unor elemente ale sistemului sovietic de învățămînt, în care actorul principal era Ministerul Educației. Deciziile de finanțare, organizarea cursurilor de perfecționare, stabilirea conținuturilor, politica cadrelor etc. – toate

se desfășurau sub controlul strict al acestui organ de conducere. În realitate, actanții principali ai procesului educațional ar trebui să fie părintele și elevul, care sînt privați de orice drept privind alegerea obiectivelor, a conținuturilor și formelor de instruire. Implementarea curriculumului a constituit un pas înainte, dar care a ajuns să fie interpretat greșit, conținuturile recomandate fiind abordate ca obligatorii de către profesori, autori de manuale și de testări naționale, obiectivele rămînînd în umbră. Școala noastră continuă să fie una “academică”, punînd accentul pe achiziționarea de informații, cunoștințe și, mai puțin, pe pregătirea profesională și formarea de competențe.

Principala dificultate o văd în inexistența statutului profesorului, al părintelui și elevului – care sînt implicați în luarea deciziilor, or, dezvoltarea gîndirii critice implică direct posibilitatea de a lua hotărîri – această competență fiind fundamentală pentru existența unei societăți democratice.

Olga COSOVAN

1. Realizările Programului Dezvoltarea Gîndirii Critice în Republica Moldova constă, în opinia mea, nu doar în implicarea unui număr mare de cursanți de la diverse instituții preuniversitare și universitare, ci și în promovarea unei strategii LSDGC pentru diferite discipline, la diferite vîrste. Se poate spune că extinderea Programului în spațiu s-a soldat și cu

investigații, experimentări. S-au încercat multiple variante de aplicare și combinare a tehnicilor (toate subordonate strategiei LSDGC și incluse în cadrul ERR), de ateliere și training-uri la solicitarea beneficiarilor etc.

2. Problemele detectate țin de aplicarea sporadică a unor tehnici, doar demonstrativă și la lecții publice, fără ca activitatea să fie centrată pe cadrul său, cel puțin, pe învățămîntul interactiv; interpretarea strategiei DGC ca o modă, trecătoare ca și altele, fără pătrundere în esența conceptului și uneori chiar fără o coerență în utilizarea tehnicilor. Constatarea unui fiasco, la prima aplicare a tehnicii, îi dezarmează pe unii participanți. Nu toți cursanții vor să realizeze transferul și lucrează doar pe materialul pe care s-a experimentat la training.

Serghei LÎSENCO

1. După aproximativ cinci ani de la debutul Programului LSDGC, putem afirma cu certitudine că acesta a avut un impact sesizabil asupra învățămîntului. Realizările le voi prezenta într-o ordine ce reflectă propriul punct de vedere asupra ponderii Programului ca factor important al schimbărilor în domeniu.

1. Modificări ce au survenit în mentalitatea și stilul de muncă al susținătorilor Programului, ideile și principiile cărora sînt promovate la training-uri, întruniri ale cadrelor didactice, lecții.
2. Participanții la training-urile organizate de Programul LSDGC și-au format convingerea că nu elevul există pentru școală, ci școala și profesorul există pentru elev.
3. Introducerea la clasă a unor tehnici de dezvoltare a gîndirii critice incluse în ghidurile metodologice, ai căror autori nu sînt formatori ai Programului.
4. Utilizarea tot mai largă a tehnicilor interactive în învățămînt.
5. S-a schimbat atitudinea managerilor, a profesorilor față de noile tehnologii educaționale.
6. Acumularea unei experiențe, în baza căreia putem continua perfecționarea sistemului educațional, conform principiilor stipulate în Legea învățămîntului și în Curriculumul Național.

2. În opinia mea, dificultățile le putem împărți în două categorii, după cum urmează:

Dificultăți obiective

Balastul tradițiilor pedagogice moștenite de la sistemul sovietic de învățămînt în care elevul era ultima verigă, obligat să suporte tot ce i se dicta „de sus”, iar profesorul nu avea libertatea alegerii conținuturilor și metodelor de instruire.

Chiar dacă în prezent a fost declarată drept prioritate centrarea învățămîntului pe interesele elevului, nu se va realiza nimic în acest sens dacă nu se va modifica sistemul de evaluare a performanțelor școlare. La moment, cred, sistemul de evaluare este orientat mai mult spre depistarea gradului de informare a elevului, și nu spre aprecierea nivelului intelectual al acestuia.

Dificultăți subiective

Vechea mentalitate, manifestată în tendința cadrelor didactice de a transpune experiența lor de elev în cea de profesor (folosind aceleași metode și conținuturi). Se mai adaugă aici și stereotipurile formate de-a lungul anilor ce țin de rolul profesorului și al elevului în procesul de învățare. Pentru a depăși aceste stereotipuri este necesar, în primul rînd, a le recunoaște și a le conștientiza – lucru destul de anevoios pentru profesori, elevi (mai ales din clasele superioare) și părinți.

Una dintre dificultățile esențiale, situată la interferența subiectiv-obiectiv, este finanțarea neadecvată a cadrului didactic. Schimbările din învățămînt solicită eforturi substanțiale, iar acestea trebuie apreciate la justa lor valoare. Bucuriile oferite de elevi, recunoștința lor sînt importante, dar insuficiente. Fără o stimulare materială pe potrivă nu ne putem aștepta la rezultate bune; altfel salariile mici vor constitui pentru mulți profesori un obstacol în utilizarea noilor tehnologii educaționale.

Lia SCLIFOS

1. Fără îndoială, realizările sînt numeroase:

- mii de profesori care aplică tehnici de dezvoltare a gîndirii critice;
- mii de elevi care au înțeles că învățarea poate aduce satisfacție;
- sute de profesori care aplică metodologia DGC în învățămîntul preuniversitar și universitar;
- zeci de profesori pentru care cadrul ERR a devenit o normă de viață;
- zeci de părinți care, mînați de curiozitate, vin să vadă ce se întîmplă la ore;
- publicarea a trei ghiduri, care sînt foarte populare, solicitate de profesori;
- crearea unei comunități de formatori care colaborează pentru eficientizarea Programului;
- elaborarea standardelor pentru profesorii care aplică metodologia DGC;
- elaborarea standardelor pentru completarea echipei de formatori juniori și seniori, adică deschidere pentru conlucrare cu persoane noi.

2. Implementarea unei metodologii educaționale presupune o schimbare, care însă nu este acceptată de toți din mai multe motive:

- teama de necunoscut;
- frica de a părea ridicol în noile condiții;
- obișnuința de a fi considerat cel mai bun în domeniu și teama de a pierde acest statut;
- lipsa unor condiții pentru realizarea schimbării etc.

Metodologia DGC are la bază teoria constructivismului, teoria schemei etc. care constituie punctul de pornire pentru toate activitățile didactice. Această metodologie este diferită de cea utilizată în alte centre de perfecționare, astfel apare conflictul de viziuni asupra procesului de învățare.

O altă problemă ar fi tendința profesorilor de a reproduce întocmai la ore ceea ce li se oferă la training. Metodologia DGC presupune, în primul rând, experiență. Este nevoie de timp, răbdare, analiză, metacogniție, repetarea acțiunilor

instructive pînă la transformarea lor în concept propriu.

Cea mai dureroasă problemă o constituie însă evaluarea. Supraîncărcarea informațională și axarea pe repro-ducere în evaluare generează multe dificultăți. Elaborarea unor standarde ce ar oferi posibilitatea de a măsura și cunoștințele, și abilitățile, și atitudinile este un proces care reclamă timp. Actualul sistem de evaluare nu răspunde acestor expectanțe.

Pentru implementarea metodologiei este necesară o comunicare eficientă, profesionistă, un schimb permanent de experiență, un ajutor reciproc între cadrele didactice. Din păcate, puține instituții se pot lăuda cu o asemenea comunitate pedagogică.

Probleme sînt multe, dar ele nu au șanse să depășească succesele. Cel care a ales dezvoltarea gîndirii critice nu mai poate renunța, fiind intrigat, motivat să continue.

Silvia LOZOVANU

Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca

Nu învățăm pentru școală, dar învățăm pentru viață.
(proverb latin)

V-ați întrebat vreodată de cîte ori în viață omul se află în situația de a compara, de a găsi asemănări și/sau deosebiri între două sau mai multe obiecte, noțiuni, concepte, idei etc.? De cîte ori trebuie să analizeze critic diverse circumstanțe și să ia decizii rezonabile? Puțini sînt acei care au de la natură bine dezvoltate aceste capacități, majoritatea trebuie să și le formeze prin exersare.

Una din tehnicile care dezvoltă abilitatea de a compara și de a analiza critic este Diagrama Venn. Constituită din două sau mai multe cercuri care se intersectează avînd spațiu comun, Diagrama Venn poate fi utilizată pentru a evidenția ideile contrastante (deosebirile) și/sau a accentua similitudinile dintre două sau mai multe obiecte, noțiuni, concepte, termeni, situații, idei etc. (Fig.1).

Dezvoltarea gîndirii critice la orele de chimie prin intermediul tehnicii Diagrama Venn

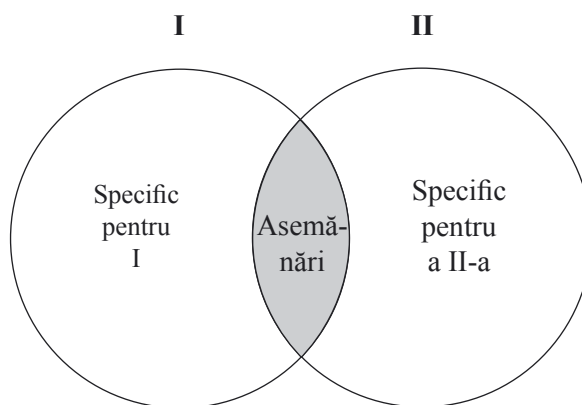

Figura 1.

În cadrul orelor de chimie există multiple posibilități de utilizare a respectivei tehnici la diferite teme, în diferite clase. De exemplu, în procesul de studiere a acizilor anorganici, atît la treapta gimnazială cît și la cea liceală, dar și în viața de toate zilele, proprietățile acestora deseori sînt confundate. Pentru a scoate în evidență specificul proprietăților chimice ale acizilor, tehnica *Diagrama Venn* ar putea arăta astfel (Fig. 2):

Proprietăți chimice comune pentru HCl și H₂SO₄

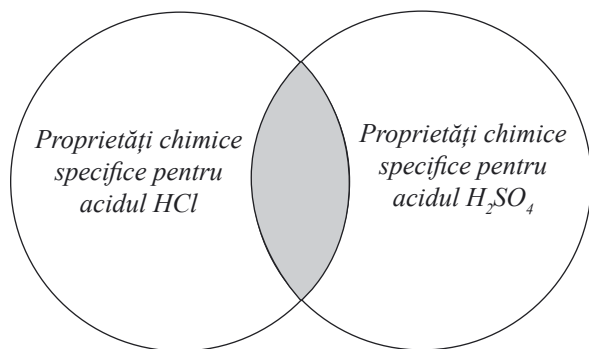

Figura 2.

Tehnica dată poate fi aplicată și la studierea temei *Tipuri de legături chimice*, pentru a contura deosebirile și asemănările dintre diferite tipuri de legături chimice (Fig.3).

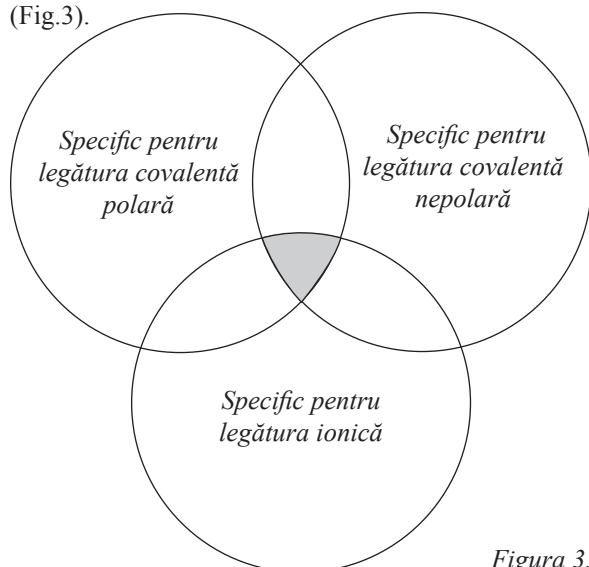

Figura 3.

Diagrama Venn poate fi utilă și atunci când profesorul dorește să determine aplicațiile unor substanțe. De exemplu, la treapta gimnazială ar fi binevenit studiul comparativ al aplicațiilor hidrogenului și oxigenului (Fig.4).

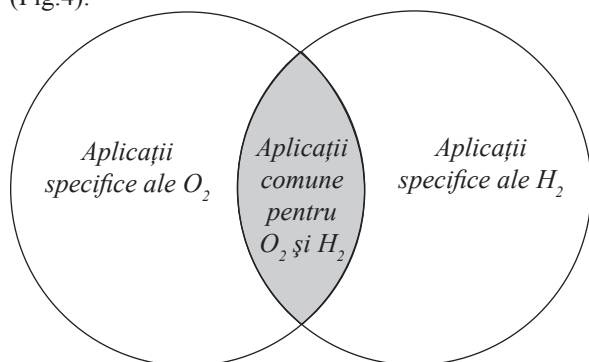

Figura 4.

La treapta liceală, în procesul de studiere a diferitelor clase de compuși organici, analiza comparativă a

substanțelor sau claselor de substanțe ar putea preveni eventuale confuzii legate de caracteristicile acestora. De exemplu, formulele generale și de structură, hibridizările, proprietățile chimice etc. ale alchenelor și cicloalcanilor (sau cele ale alchinelor și alcadienelor) vor fi comparate cu ajutorul tehnicii *Diagrama Venn* (Fig.5).

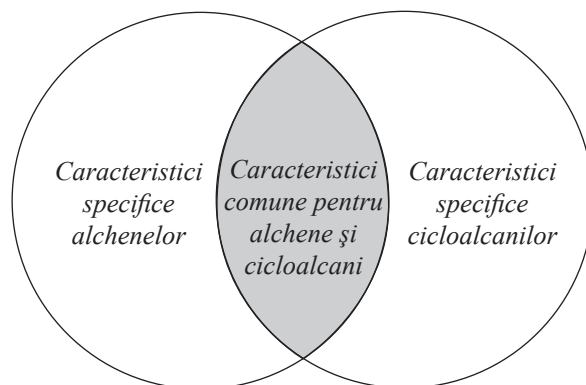

Figura 5.

În cazul identificării cationilor sau anionilor din amestecuri (clasa a XII-a, profil real), este importantă cunoașterea reacțiilor comune și specifice ale acestora. *Diagrama Venn* reprezintă o tehnică care facilitează stabilirea reacțiilor specifice ale cationilor sau ale anionilor, determinarea și separarea ionilor din amestecuri (Fig.6).

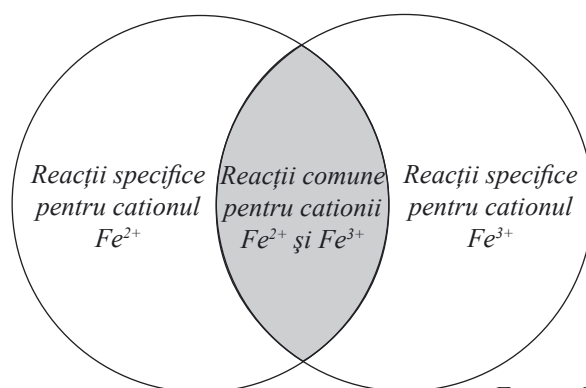

Figura 6.

În cadrul educației ecologice este bine ca elevii să cunoască impactul diferitelor substanțe asupra organismului și modalitățile de protecție (Fig.7).

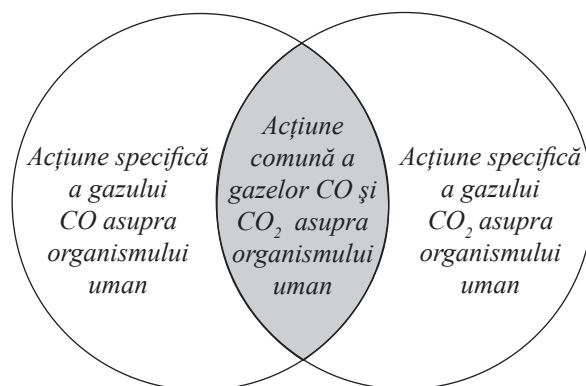

Figura 7.

Unul dintre avantajele tehnicii *Diagrama Venn* constă în faptul că aceasta poate fi utilizată prin diverse forme de organizare a demersului didactic (lucrul în grupuri mari, mici, în perechi și individual), la diferite faze ale lecției și în cadrul diverselor tipuri de lecții. Astfel, tehnica poate fi aplicată la începutul orei (etapa de evocare) pentru a face conexiuni cu materia însușită anterior; în procesul de studiere a temei noi (etapa de realizare a sensului), în acest caz poate fi utilizată literatura corespunzătoare: manuale și alte surse de informație; la finele lecției (etapa de reflecție) pentru a se pune anumite accente privind cele asimilate.

Diagrama Venn poate fi practică cu mult succes și în combinație cu alte tehnici eficiente. Astfel, la o lecție de generalizare a cunoștințelor, după ce elevii lucrează în perechi sau în grupuri mici, diagramele elaborate vor fi afișate în sala de studiu, organizându-se vizualizarea și completarea acestora (*Turul galeriei*).

Putem concluziona că *Diagrama Venn* poate fi aplicată:

- pentru a evidenția trăsăturile comune și/sau specifice a două sau mai multe noțiuni, obiecte, idei etc. comparabile;
- la diferite teme, clase, etape ale lecției, tipuri de lecții;
- la diverse forme de organizare (individuală, în perechi și în grupuri);
- în combinație eficientă cu alte tehnici;

- semicompletată, în funcție de gradul de complexitate al temei și de nivelul de pregătire al elevilor.

Cu toate acestea, tehnica în cauză are și anumite dezavantaje:

- nu poate fi utilizată dacă termenii, obiectele, ideile etc. nu sînt comparabile;
- nu poate fi aplicată la toate temele studiate conform curriculumului gimnazial și liceal.

Nici o tehnică sau metodă nu este perfectă. În procesul de proiectare și realizare a unei activități însă contează mult măiestria și profesionalismul cadrului didactic.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Temple, Ch.; Steele, J. L.; Meredith, S., *Inițiere în metodologia lecturii și scriere pentru dezvoltarea gândirii critice*, Supliment al revistei *Didactica Pro...*, nr.1, 2001.
2. Temple, Ch.; Steele, J. L.; Meredith, S., *Strategii de dezvoltare a gândirii critice*, ghidul II, Supliment al revistei *Didactica Pro...*, nr. 2, 2002.
3. *Curriculum de chimie pentru gimnaziu, Cl.VII-IX*, Editura Dosofoei, Iași, 2000.
4. *Curriculum Național. Matematică și științe*, Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Chișinău, 1999.

Eliza DULAMĂ

Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca

Abordarea sistemică a conținuturilor, formarea capacităților și a competențelor pot fi realizate prin redimensionarea modelului clasic de configurare a lecției sau prin înlocuirea lui cu alte structuri, alături de utilizarea unor strategii, metode și tehnici de predare, învățare și evaluare mai eficiente. În lucrările de specialitate, pe lângă *modelul tradițional*, axat pe verificarea cunoștințelor anterioare ale elevilor, pe predarea efectuată de profesor, pe fixarea și evaluarea

Modelul Știu - Vreau să știu - Am învățat

noilor cunoștințe, sînt prezentate diverse variante de structurare a lecției, dintre care menționăm:

- *modelul învățării directe și explicite*, centrat pe dobîndirea strategiilor de învățare;
- *modelul "Evocare - Realizare a sensului - Reflecție"*, datorită căruia informațiile noi sînt integrate în sistemul cunoștințelor anterioare prin gîndire critică;
- *modelul "Știu - Vreau să știu - Am învățat"*, în care conținutul ce va fi studiat este relaționat de cunoștințele anterioare și de nevoile de învățare ale elevilor;
- *modelul învățării prin explorare și descoperire*, în care demersul cognitiv al fenomenelor urmează traseul de la explorare în forma concretă la identificarea cauzelor și consecințelor, la deducerea conceptelor.

În intenția de a sugera noi posibilități de organizare a lecției de geografie, care ar răspunde necesităților reale ale elevilor, prezentăm modelul de structurare *Știu – Vreau să știu – Am învățat* (*Know – Want to know – Learned* sau *K-W-L*), creat de Donna Ogle (1986, pp. 564-570) cu scopul lecturării textelor expositive. Semnificația inițialelor *K-W-L* este explicată prin întrebările: *Ce știu?* – *Ce vreau să știu?* – *Ce am învățat?*. Acest model este divizat în cinci etape (Pamfil Alina, 2000, p. 34), evidențiindu-se clar situația de plecare, aspectele pe care doresc să le cunoască elevii în timpul activității și ceea ce au dobândit prin procesul de învățare.

1. Ce știu despre subiect?	2. Ce vreau să știu?	3. Începutul învățării noilor conținuturi	4. Ce am învățat?	5. Ce altceva aș dori să aflu despre subiect?
----------------------------	----------------------	---	-------------------	---

Transpunerea modelului la oră presupune parcurgerea celor cinci pași.

1. Prima etapă, centrată pe întrebarea *Ce știu despre subiect?*, se suprapune momentului relativ formal de actualizare a cunoștințelor anterioare (“idei-ancoră”) din lecția tradițională sau fazei de evocare a cunoștințelor din modelul ERR. La această etapă sînt scoase în evidență cunoștințele și deprinderile dobîndite la școală și în afara ei, ceea ce permite ca noile conținuturi să fie relaționate pe fundamentul celor cunoscute elevilor.

Exemplu:

- *Comunicarea sarcinii de lucru:* Scrieți, timp de un minut, ideile pe care le aveți despre Franța.
- *Activitate individuală.*
- *Activitate frontală pentru completarea rubricii Știu:* Copiați tabelul de pe tablă, împărțind o filă a caietului în trei coloane. Voi scrie în rubrica *Știu* cîte o idee propusă de fiecare elev ca răspuns la întrebarea *Ce știți despre Franța?* Este important ca întregul grup să fie de acord cu ideile selectate.

Știu	Vreau să știu	Am învățat
<ul style="list-style-type: none"> • economie bine dezvoltată • membru al Uniunii Europene • capitala – Paris • moneda – euro • este situată în vestul Europei • are ieșire la Oceanul Atlantic • organizează Festivalul filmului de la Cannes • fluviul Sena • climat temperat-oceanic • limba oficială – franceza • republică • Coasta de Azur pe țărmul Mării Mediterane • Munții Alpi pe teritoriul țării 	<ul style="list-style-type: none"> • PIB • suprafața • numărul de locuitori • orașele principale • fluviile • unitățile mari de relief • ramurile mai dezvoltate ale economiei • obiectivele turistice cele mai renumite • resursele naturale • sursele de venituri 	

După notarea în tabel a cunoștințelor despre subiect, se trage o linie orizontală și se face o categorisire a acestora.

Știu	Vreau să știu	Am învățat
<ul style="list-style-type: none"> • economie bine dezvoltată • • Munții Alpi pe teritoriul țării 		
Poziția geografică: <ul style="list-style-type: none"> • este situată în vestul Europei • are ieșire la Oceanul Atlantic • are ieșire la Marea Mediterană Statul: <ul style="list-style-type: none"> • membru al Uniunii Europene • republică Condițiile naturale: <ul style="list-style-type: none"> • relief – Munții Alpi • climat temperat-oceanic • fluviul – Sena 		

Limba oficială: franceza Orașele: Paris – capitala Economia: <ul style="list-style-type: none"> • bine dezvoltată • moneda – euro • Coasta de Azur – turism • Festivalul filmului de la Cannes 		
--	--	--

2. La etapa a doua, centrată pe aspectul *Ce vreau să știu?*, elevii formulează întrebări referitoare la ceea ce ar dori să știe despre subiectul abordat, listarea acestora se face prin diferite proceduri.

Exemplu:

- *Activitate în perechi:* Timp de un minut lucrați în perechi. Scrieți ce anume vreți să știți despre Franța, cunoștințele asupra cărora aveți îndoieli sau pe care doriți să le concretizați.
- *Activitate frontală:* Voi nota în rubrica *Vreau să știu* câte o întrebare de la fiecare pereche.

Analizînd ce scriu elevii din gimnaziu la rubrica *Vreau să știu*, constatăm că sînt puține lucruri pe care ar vrea să le știe, fapt ce nu stimulează interesul pentru studiul textului din manual. Pentru motivarea elevilor și cu scopul orientării atenției spre conținutul textului, adăugați unele întrebări sau aspecte pe care “doriți” să le cunoașteți dvs. La aplicarea acestui “truc” formulați subiectele propuse într-un mod incitant. După mai multe experimente, veți descoperi, probabil, că ar fi interesant să prezentați situații-problemă și să înscrieți în rubrică doar întrebarea. Este plictisitor, bunăoară, să

completați rubrica *Vreau să știu* cu subiecte formulate anost: *Caracteristicile climei, orașele principale, tipurile de agricultură, speciile de plante și animale.* Modelul vă permite să emiteți întrebări deschise la care elevii nu găsesc răspunsul în text sau pe hartă, dar îl pot deduce. Exemplu: *Care sînt avantajele poziției geografice a Franței? De ce există mai multe tipuri de climat? Din ce cauză fluviile care se varsă în Oceanul Atlantic formează estuare?*

Am remarcat faptul că, dacă elevii nu erau obligați să formuleze întrebări cu un conținut strict geografic despre o anumită țară sau în limitele manualului, mulți manifestau interes pentru: mîncăruri și obiceiuri tradiționale, modul de viață al oamenilor, indicele de infraționalitate etc. Este interesant să ascuți ce îi preocupă, să observi că gîndesc profund asupra problemelor atestate și este un câștig faptul că își exteriorizează frămîntările, exprimîndu-le public.

Există și alte procedee de completare a acestei rubrici. Prin modul în care conduc discuția cu elevii, unii profesori corelează fiecare cunoștință anterioară cu câte o întrebare din rubrica *Vreau să știu*.

Știu	Vreau să știu	Am învățat
<ul style="list-style-type: none"> • economie bine dezvoltată • membru al Uniunii Europene • capitala – Paris • moneda – euro • situată în vestul Europei • are ieșire la Oceanul Atlantic • organizează Festivalul filmului de la Cannes • fluviul Sena • climă temperat-oceanică • limba oficială – franceza • republică • Coasta de Azur pe țărmul Mării Mediterane • Munții Alpi pe teritoriul țării 	<ul style="list-style-type: none"> • De ce? • Ce este Uniunea Europeană? • Ce este specific acestui oraș? • Ce avantaje are utilizarea monedei euro în Uniunea Europeană? • Care sînt consecințele acestei poziții geografice? • Ce avantaje are vecinătatea Oceanului Atlantic? • Care este importanța festivalului? • Care este importanța acestui fluviu? • Ce influențe are această climă? • Care sînt statele francofone? • Ce tip de republică? Din ce an este republică? • De ce este denumită astfel? • Care este importanța acestei regiuni? • Ce importanță au Alpii pentru Franța? • Ce caracteristici esențiale au Alpii? 	

3. Etapa a treia – începutul învățării – cuprinde confruntarea elevilor cu noile cunoștințe propuse în diferite forme (text, materiale grafice sau fotografice etc.), căutarea răspunsurilor la întrebările listate, înțelegerea informației prin prisma cunoștințelor anterioare și construirea unor sensuri noi. Pentru ca elevii să-și mențină interesul, sînt preferabile textele cu un limbaj mai plastic, mai incitant, cu elemente care să emoționeze și să stimuleze curiozitatea. Dacă textele din manual sînt redactate după niște tipare rigide, cele oferite de profesor ar trebui să “spargă” aceste granițe. Textele complicate sau prea lungi, cu multe detalii neesențiale, solicită mult timp pentru lectură și supraîncarcă elevii.

Exemplu:

- *Activitate în perechi* (în grupuri): Citiți tema din manual. Găsiți răspunsurile la întrebările din rubrica *Vreau să știu* și consemnați-le în rubrica *Am învățat*. Aveți la dispoziție cinci minute.

4. Etapa a patra, centrată pe aserțiunea *Am învățat*, presupune o monitorizare și conștientizare a cunoștințelor noi, o comparare cu cele anterioare și cu expectanțele elevilor exprimate în rubrica *Vreau să știu*. Etapa se structurează în jurul întrebărilor: *Care sînt cunoștințele noi dobîndite? Cum răspund acestea întrebărilor inițiale? Există întrebări fără răspuns? Cum am putea găsi răspunsurile? Există răspunsuri pentru care nu am formulat întrebări? Ce altceva aș dori să aflu despre subiect?*

Exemplu:

- *Activitate frontală:* Vom citi pe rînd întrebările din rubrica *Vreau să știu* și vom răspunde la ele. Voi scrie răspunsurile în rubrica *Am învățat*.

Dacă nu dispuneți de suficient timp la lecție, elevii vor citi textul și vor completa tabelul acasă. Completarea rubricii *Am învățat* este dificilă, deoarece textele nu conțin toate răspunsurile la întrebările formulate. Discutînd despre sursele posibile de informare, adesea se menționează Internet-ul, dar majoritatea elevilor nu au acces la acesta. Astfel, multe întrebări riscă să rămîină fără răspuns sau solicită o activitate suplimentară din partea profesorului.

Analizînd caietele de notițe ale elevilor din clasele în care au lucrat studenții-practicanți, am observat că în unele cazuri rubrica *Am învățat* nu a fost completată. Motivele ar putea fi multiple: fie din lipsă de timp sau s-a omis completarea ei, fie că elevii ar fi trebuit să efectueze această procedură acasă, dar au neglijat activitatea, fie că răspunsurile nu erau în text etc. Pentru evitarea situației date, considerăm că este bine să se realizeze respectiva sarcină în clasă, împreună cu elevii.

Pare interesant modul de completare a rubricii de către o profesoară care a solicitat elevilor să elaboreze un ciorchine din cunoștințele anterioare și noile informații, integrîndu-l în rubrica *Am învățat*. În opinia noastră, tehnica *clustering* poate fi utilizată la toate etapele modelului: cunoștințele anterioare sînt notate cu o culoare, întrebările și semnele de întrebare pot fi scrise cu altă culoare, iar răspunsurile și informațiile noi – cu o a treia culoare. La alte lecții cunoștințele pot fi structurate sub formă de rețea arborescentă, încă din momentul de categorisire.

5. Etapa a cincea axată pe întrebarea *Ce altceva aș dori să aflu despre subiect?*, implică o extindere a învățării centrată pe întrebările care nu au avut răspuns în text sau pe altele noi, formulate ca reacție a lecturării. Tabelul de pe tablă poate cuprinde încă două coloane, una – *Ce altceva aș dori să aflu despre subiect?* – în care se includ noile întrebări și – *Cum/unde aflu?* – în

care se specifică sursele sau strategiile de căutare a răspunsurilor.

Organizați grupurile de cercetare și împărțiți responsabilitățile: stabiliți întrebările, specificați sursele de informare (dicționare, reviste, CD-uri, enciclopedii etc.). Completarea rubricilor *Am învățat* și *Ce altceva aș dori să aflu despre subiect?* corespunde momentului tradițional de fixare a noilor cunoștințe, însă diferă prin faptul că rezultatele învățării sînt corelate cu așteptările enunțate la începutul orei.

Valoarea acestui model coerent de structurare a lecției constă, în opinia noastră, în următoarele:

- Permite emergența cunoștințelor și experiențelor anterioare, care vor servi drept bază pentru noile învățări și care facilitează identificarea erorilor și a lacunelor.
- Elevii conștientizează valoarea propriilor cunoștințe și ale celorlalți, sesizează diversitatea opiniilor și faptul că informațiile/ideile se schimbă permanent.
- Cunoștințele noi sînt corelate cu cele anterioare și cu expectanțele elevilor exprimate prin întrebări.
- Accentul nu se pune pe produsele învățării, ci pe procesul gîndirii, pe operațiile prin care se obțin respectivele produse. În acest cadru nu contează *ce anume se predă* spre a se învăța și reproduce cît mai fidel de către elev, ci *cum se predă* pentru a se învăța eficient și durabil. Elevii dobîndesc strategii, metode și tehnici procedurale de a ajunge la anumite cunoștințe și mai puțin cunoștințe gata elaborate. Ei le construiesc ca soluții posibile la anumite probleme cu care se confruntă individual sau în grup. În acest cadru elevii învață gîndind și gîndesc învățînd prin realizarea înțelegerii și reflecției critice, spre exersarea și dezvoltarea gîndirii creatoare.
- Cadrul facilitează formarea unor sisteme de cunoștințe interlegate logic și semantic.
- Elevii exprimă informațiile și ideile noi în limbaj propriu și le dau o semnificație într-un context personal.
- Cadrul aplicabil în orice situație de învățare nu constituie o mișcare liniară de tipul *evocare – înțelegere – reflecție*, ci, mai degrabă, o mișcare în spirală, în care evocarea unor cunoștințe determină o anumită înțelegere și reflecție a noilor cunoștințe, iar reflecția generează noi evocări și modalități de înțelegere a lucrurilor, de realizare a sensului și percepere a semnificației acestora.
- Cadrul permite utilizarea unor combinații diverse de strategii și tehnici de predare, învățare și evaluare.
- Elevii conștientizează dificultățile pe care le au în învățare și caută soluții pentru a le depăși.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Baloche, Linda. (1998). *The cooperative classroom*, Upper Saddle River, Prentice-Hall, NJ.
2. Dulamă, Maria Eliza. (2002). *Modele, strategii și tehnici didactice activizante cu aplicații în geografie*, Editura Clusium, Cluj-Napoca.
3. Ogle, D., (1986), *K-W-L: A Teaching Model that Develops Active Reading of Expository Text*, în *The Reading Teachers*, 39, pp. 564-570.
4. Ogle, D.M. (1992). *Developing problem solving through language arts instruction*, în C.Collins and J.N.Mangieri (Eds.), *Teaching thinking: an agenda for the 21st century* (p. 169-181), Lawrence Erlbaum Associates. Hillsdale, NJ.
5. Pamfil, Alina. (2000). *Didactica limbii și literaturii române pentru școlile cu predare în limbile minorităților naționale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.
6. Temple, C. (2001). *Lectura și scrierea pentru dezvoltarea gândirii critice în învățământul superior: Gîndirea critică în abordare transcurriculară*, Proiectul RWCT, Open Society Institute, New York.

Lia SCLIFOS

Liceul "I. Creangă", mun. Chișinău

Gîndirea critică este un mod de funcționare a minții care presupune activism, flexibilitate și deschidere spre schimbare, inovare. Pregătirea elevilor pentru a deveni cetățeni eficienți într-o societate democratică presupune dobîndirea unor abilități cognitive: formarea propriilor opinii și exprimarea lor clară, construirea unor semnificații bazate pe experiențe și reflecții personale, dezvoltarea capacităților de argumentare logică etc.

Majoritatea celor implicați direct sau indirect în procesul educațional susțin ideea schimbării, în special la nivel de afirmație și mai puțin la nivel de acțiune concretă. Profesorii de istorie s-au angajat activ în procesul de modernizare prin participarea la diverse activități instructive de perfecționare, reușind să depășească așteptările celor care monitorizează schimbarea prin muncă asiduă. Există însă o serie de probleme, una dintre cele mai acute fiind evaluarea. Pe de o parte, învățământul pretinde a fi formativ, iar pe de altă parte se apreciază preponderent aspectul informativ. Paradoxal este faptul că unele tehnici de evaluare, cum ar fi *eseul*, aplicat la examenele de capacitate și bacalaureat, reclamă mai ales aspectul reproductiv, pretinzînd în același timp că solicită de la elevi gîndire la nivel superior. Iată cîteva teme pentru eseu propuse în programa de bacalaureat:

- Expansiunea romană în spațiul geto-dacic în secolul I î. Hr.

Scrierea unui eseu la istorie

- Oameni de știință și de cultură din Basarabia în perioada interbelică.
- Scopurile creării RASSM.
- Consecințele loviturii de stat de la 23 august 1944.

Care este relevanța lor reflexiv-evaluativă, dacă aceste subiecte pot fi copiate, reproduse întocmai din manuale? A scrie un eseu înseamnă a gîndi critic asupra unui conținut de idei, ceea ce constituie mai mult decît o simplă înțelegere și redare a celor învățate. Aceasta presupune analiză, sinteză, conferirea anumitor sensuri și semnificații, uneori personale. S-ar putea ca unii elevi să-și exprime opinia, să compare, să aprecieze, deoarece sînt obișnuiți s-o facă, alții însă vor reproduce ce li se cere. La tema "Scopurile creării RASSM" elevii vor enumera cu siguranță aceste scopuri, care de altfel sînt expuse și în manual. În rest, fiecare va acționa în funcție de pregătire, dispoziție, situație. La evaluare însă toți trebuie puși în condiții egale, sarcinile fiind foarte clar formulate. Aceași temă, intitulată, bunăoară, "Crearea RASSM – o acțiune impusă din exterior sau o ordine firească a desfășurării evenimentelor istorice" le va indica clar elevilor ce li se solicită. În al doilea caz, vom observa creativitate și cunoașterea conținutului, analiza evenimentului istoric prin prisma propriului sistem de valori; vom descoperi opinii interesante argumentate științific.

Ce este, de fapt, eseu? DEX-ul explică: **un studiu de proporții restrînse pe teme filozofice, literare sau științifice, compus cu mijloace originale, de obicei fără pretenția de a epuiza problema**. El oferă posibilități de a înțelege mai bine semnificația unui conținut, *integrîndu-l într-un sistem propriu de valori și conferindu-i sensuri personale*.

Curriculumul oferă profesorului mari oportunități. Prin urmare, școala trebuie să devină un atelier

permanent de formare și dezvoltare a competențelor, una din ele fiind exprimarea gândurilor în scris.

Eseul constituie o tehnică care vine să răspundă acestor cerințe și poate fi de mai multe tipuri:

- eseu reflexiv de cinci minute;
- eseu structurat;
- eseu nestructurat.

Eseul de cinci minute se utilizează la sfârșitul lecției, fără criterii formale clare. Nu se insistă asupra volumului, urmărindu-se un dublu scop:

- a) îi ajută pe elevi să-și structureze mai bine ideile privind subiectul lecției;
- b) îi oferă profesorului informații despre rezultatele lecției în plan cognitiv, intelectual.

Eseul structurat are drept scop aprecierea abilității de a scrie după o structură, iar *eseul nestructurat* – capacității de a elabora o structură proprie și de a o respecta. El oferă posibilități mai mari de manifestare a creativității.

La elaborarea unui eseu *structurat* sau *nestructurat* activitatea de scriere este precedată de următoarele acțiuni:

1. Selectarea subiectului.
2. Formularea temei (de către profesor, elevi sau împreună) care ar permite interpretări inedite, nu o simplă reproducere.
3. Prezentarea unui model/algorithm de scriere.
4. Anunțarea criteriilor de evaluare de către profesor sau elaborarea lor împreună cu elevii.

Scopurile utilizării eseului sînt:

- a) a confirma anumite idei și convingeri formate;
- b) a permite elevilor să compare ce știu sau cred că știu cu ceea ce enunță la subiect “vocile autorizate”;
- c) a oferi elevilor prilej pentru exprimarea propriilor convingeri, pornind de la informații cunoscute.

A scrie un eseu reușit, care să prezinte anumite idei referitoare la un subiect concret, într-o structură coerentă nu este deloc ușor. Este indicat ca, la începutul anului, elevii să noteze în caiete exigențele față de componentele unui eseu, cunoașterea cărora îi va ajuta să-și ordoneze gândurile. De exemplu:

1. *Introducere*. Formularea problemei, lansarea ipotezei, utilizarea citatelor în cazul în care acestea nu conțin aprecieri, ci ajută la conturarea problemei.
2. *Partea de bază*. Descrierea problemei, argumentarea ipotezelor, exemple.
3. *Încheiere*. Emiterea concluziei, exprimarea opiniilor conform argumentelor expuse în partea de bază. Pot fi utilizate citate ce vin să confirme opinia și aprecierea proprie.

Pe parcursul anului elevii mei au elaborat mai multe eseuri cu rezultate foarte pestrițe. Acest fapt m-a făcut să concluzionez că exprimarea în scris a gândurilor este o competență ce trebuie formată, exersată în clasă. În procesul de scriere elevii trebuie să colaboreze, să se

sprijine în expunerea ideilor valoroase, să se evalueze reciproc. Scriind, elevul își sistematizează gândurile, manifestînd cunoaștere, fără de care nu poate realiza o lucrare bună, formîndu-și în același timp o viziune profundă și personală asupra lucrurilor.

La tema “Regimul politic din România între anii 1940-1944” le-am propus elevilor să se documenteze acasă despre Ion Antonescu și rolul lui în istoria românilor. La lecție, timp de 5 minute, elevii au prezentat în grupuri informația culeasă. Ulterior, i-am anunțat că vor scrie un eseu la acest subiect. Pentru a alege tema, am propus un eseu la acest subiect. Pentru a alege tema, am propus un *brainstorming*. Timp de 3 minute toate ideile au fost notate pe tablă. Iată cîteva dintre ele:

1. Ion Antonescu – un erou ce va rămîne în inima românilor.
2. Mareșalul Ion Antonescu.
3. Ion Antonescu – de la sublocotenent la mareșal.
4. Excelentul militar Ion Antonescu.
5. Ion Antonescu, luptător și patriot.
6. Ion Antonescu, erou sau martir român.
7. Personalitatea lui Ion Antonescu în istoria românilor.

Cerințele față de structura eseului erau cunoscute. Fiecare elev și-a ales o temă și timp de 20 de minute a scris eseu, după care colegii de bancă au făcut schimb de caiete, evaluînd lucrările (timp de 5 minute) conform cerințelor:

- a) Marcați cu diferite culori introducerea, partea de bază și încheierea;
- b) Sugerați care din componente poate fi îmbunătățită și cum;
- c) Prezența în ce măsură conținutul reflectă titlul eseului (parțial, deplin sau deloc);
- d) Apreciați eseu prin 2-3 propoziții.

După evaluare, elevii au avut la dispoziție 5 minute pentru a-și corecta și completa eseu. Ulterior, doritorii și-au citit lucrările, răspunzînd la întrebări referitor la structura și modalitatea de expunere a gândurilor.

Varietatea temelor ne-a permis să evidențiem corelația dintre titlu și conținut, să găsim incoerențele. După aceste discuții constructive, unii elevi au solicitat să redacteze eseu acasă. Ei au primit și sarcina de a-și autoevalua lucrarea conform cerințelor anunțate în timpul lecției. Iată cîteva secvențe din autoevaluări:

- Sînt de acord cu aprecierile colegului. Consider că problema nu este formulată explicit și lipsește argumentul forte;
- Conținutul corespunde titlului, dar îi lipsește claritate în structură;
- Nu sînt de acord cu afirmațiile colegului. În introducere nu am aprecieri, ci constatarea scopurilor. Nu vreau să completez sau să modific ceva;
- Conținutul nu reiese din titlu. M-am referit mai mult la Ion Antonescu ca militar, tema fiind “Ion Antonescu, martir sau erou”;

- În introducerea am pus problema, am arătat cauzele venirii la putere a lui Ion Antonescu. În partea de bază am realizat o descriere a personalității lui Ion Antonescu, felul lui de a fi, misiunea sa istorică. În încheiere mi-am expus opinia, fiind susținută de un citat. Consider că eseul meu este bine elaborat și respectă din punctul de vedere al structurii toate cerințele;
- Nu sînt de acord cu evaluarea colegei, deoarece, după ea, eseul meu este perfect. Consider că lucrării îi lipsește introducerea.

În felul acesta, majoritatea eseurilor prezentate vin să răspundă la următoarele întrebări:

- Care este poziția elevului privind tema abordată?
- Ce argumente o susțin?
- Ce obiecții ar putea avea colegei?
- Ce concluzii se desprind din poziția adoptată?

Activitatea pentru formarea competențelor de exprimare a gândurilor în scris prin eseu a avut o structură procesuală compusă din mai mulți pași:

1. Anunțarea temei eseului sau stabilirea ei împreună cu elevii.
2. Prezentarea unui model/algorithm de scriere.

3. Anunțarea criteriilor de evaluare de către profesor.
4. Scrierea propriu-zisă.
5. Colaborarea elevilor în procesul de evaluare reciprocă a lucrărilor, pentru a susține ideile valoroase.
6. Prezentarea și aprecierea inițială a unor produse prin analiza lor în clasă.
7. Revizuirea/redactarea eseului.
8. Autoevaluarea lucrării.
9. Prezentarea și aprecierea finală a eseurilor.

O lecție este reușită și utilă nu atît prin conținutul de idei, cît prin procesele intelectuale pe care le solicită și le promovează. În cadrul orei prezentate, prin însușirea unui set de instrumente procesuale, elevii au manifestat calități de integrare și transfer, specifice competențelor. Aceste instrumente pot fi utilizate, indiferent de construcția cunoașterii, edificînd structuri cognitive din ce în ce mai complexe.

Asemenea tip de activitate îmbină armonios instruirea și educația prin reconsiderarea informației de la scop în sine la mijloc pentru formarea competențelor.

Analiza trăsăturilor semantice.

Aplicații pentru instruirea matematică primară

la etapa *evocare* a lecției, prin presupunere. La completare vor fi utilizate diferite perechi de simboluri (de exemplu, „+” și „-”) pentru a indica prezența sau lipsa de manifestare a trăsăturii respective în situația analizată. La etapa *reflecție*, elevii vor reveni la acest tabel pentru a revizui presupunerile emise.

Ludmila **URSU**

Universitatea Pedagogică de Stat "I. Creangă"

Analiza trăsăturilor semantice (ATS), fiind, asemenea tuturor tehnicilor LSDGC, potrivită pentru predarea-învățarea disciplinelor umanistice, se dovedește a fi extrem de eficientă și în cazul disciplinelor reale. Faptul că succesul aplicării tehnicii sporește atunci cînd materia de studiu nu se bazează pe un text, îi conferă oportunități multiple de utilizare în cadrul instruirii matematice.

ATS este o tehnică pentru activizarea, dezvoltarea și integrarea cunoștințelor, în special privind un subiect cunoscut într-o anumită măsură de elevi, esența căreia rezidă în sesizarea trăsăturilor caracteristice ale unui element de învățare și compararea manifestărilor acestuia în diverse situații. Analiza poate fi ghidată de un tabel (vezi tabelul 1), casetele cărui vor fi completate,

Liuba **PAIU**

Liceul "Dante Alighieri", mun. Chișinău

Tabelul 1

Tabel orientativ pentru realizarea tehnicii ATS

Situatii	Trăsături semantice			
	A	B	C	...
1				
2				
...				

Procesul revizuirii tabelului completat, după dobîndirea noilor informații, comportă valențe formative neprețuite. Se precizează și se dezvoltă reprezentările și noțiunile despre elementul studiat, sînt scoase în evidență greșelile tipice și individuale ale elevilor care, nefiind combătute la timp, se pot manifesta în cel mai neașteptat mod și moment. Anihilarea de la bun început a greșelilor latente de înțelegere dă naștere opiniilor și convingerilor corecte asupra elementului învățării. Așadar, tehnica *ATS* acționează ca un *reglator al comprehensiunii*, activizînd și implicînd direct elevii în procesul cunoașterii.

Aspectele praxiologice ale *ATS* în cadrul instruirii matematicii în clasele mari, fiind foarte interesante și multiple, sînt totuși destul de clare în lumina descrierii generale a tehnicii. Este oare accesibilă familiarizarea elevilor de vîrstă școlară mică cu această strategie de

învățare? Categoriec, da! Să nu abordăm însă cu rigiditate tehnica, ci să o adaptăm creativ la posibilitățile și necesitățile micului școlar. Rezultatele nu se vor lăsa așteptate.

Propunem, în cele ce urmează, cîteva aplicații ale tehnicii date în cadrul instruirii matematicii primare, începînd cu cel mai dificil segment – clasa întâi.

Exemplul 1. Clasa I, perioada pregătitoare

Proiectul Standardelor Educaționale pentru dezvoltarea matematică în clasele primare stipulează în domeniul cognitiv superior – integrarea competențelor – capacitatea de utilizare a unor modalități simple de organizare și clasificare a datelor (completarea și crearea de tabele, diagrame, scheme etc.). Activități în acest scop se preconizează începînd cu clasa întâi, chiar din perioada pregătitoare.

Completarea tabelelor nu este o sarcină ușoară pentru micul școlar. Ea necesită un nivel suficient de formare a reprezentărilor spațiale, o capacitate dezvoltată de integrare și generalizare a informației percepute. La facilitarea acestei activități poate contribui tehnica *ATS*.

Să analizăm, de exemplu, sarcina de a completa Tabelul 2 cu ajutorul informației pe care elevii o percep vizual pe Figura 1 (elevilor li se prezintă varianta color).

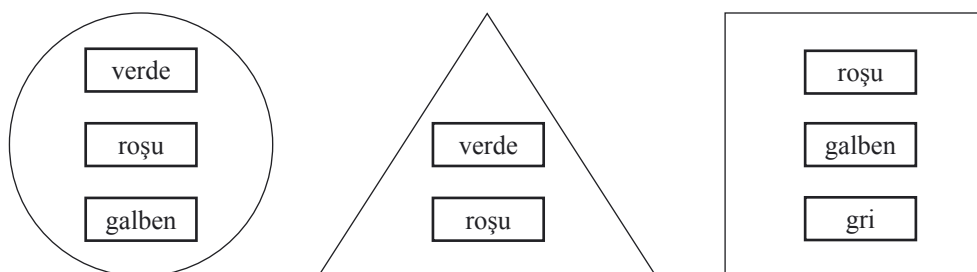

Figura 1

Tabelul 2

	roșu	gri	verde	galben
○	✓		✓	✓
△	✓		✓	
□	✓	✓		✓

Completarea tabelului va fi facilitată prin discuția asupra următoarelor subiecte:

- Ce figuri geometrice observi? (cerc, triunghi, pătrat, dreptunghi).
- Ce fel de figuri sînt într-un singur exemplar? (cerc, triunghi, pătrat). Găsește-le și indică-le în tabel.
- Ce fel de figuri avem mai multe pe desen? (dreptunghiuri). Unde se situează dreptunghiurile?

(în interiorul cercului, triunghiului, pătratului).

- Prin ce se deosebesc dreptunghiurile? (prin culoare: roșu, gri, verde, galben). Găsește în tabel cîte un dreptunghi de fiecare tip și arată-l.

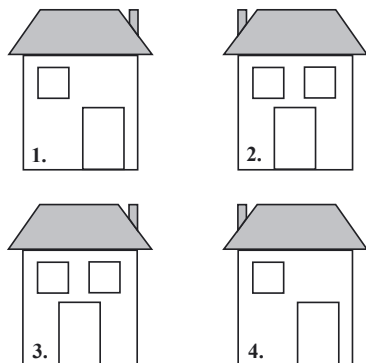
Această discuție se bazează pe Tabelul orientativ 1, adaptat la specificul de vîrstă al elevilor. Ea permite sesizarea situațiilor (în urma răspunsurilor la primele trei întrebări) și a trăsăturilor caracteristice (în urma răspunsurilor la întrebarea a patra) de manifestare a noțiunii de interior, care constituie, în cazul acestei sarcini, elementul analizei trăsăturilor semantice.

Va fi foarte utilă și operația inversă – completarea desenului după tabelul dat. De exemplu, se solicită să se deseneze în interiorul cercului, triunghiului și al pătratului dreptunghiuri colorate precum se indică în tabel.

Exemplul 2. Tema „Numere naturale de la 0 la 10” (Cl. I)

Sarcina: Completează Tabelul 3, indicînd numărul de ordine al căsuței în care regăsești trăsăturile stabilite.

Figura 2

- Ce părți componente are fiecare căsuță? (ușă, fereastră, acoperiș).
- Ce fel de căsuțe observi? Caracterizează fiecare fel de căsuță descriind ușa și ferestrele (două feluri: cu o fereastră sus, în stînga și o ușă jos, în dreapta; cu două ferestre sus și o ușă jos, la mijloc).
- Prin ce se deosebesc căsuțele de același tip? (prin acoperiș). Caracterizează fiecare fel de acoperiș (cu hodgeag în dreapta; cu hodgeag în stînga).
- Cum putem afla numărul de ordine al fiecărei căsuțe? (este scris pe ușă).

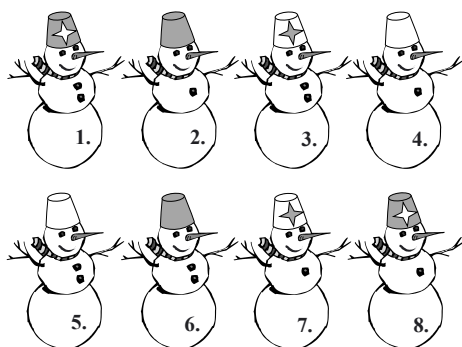
Tabelul 3

Răspunzînd la primele două întrebări, elevii vor detașa situațiile în care se prezintă elementul de analiză (căsuța), iar prin răspunsul la întrebarea a treia se precizează trăsăturile caracteristice ce se manifestă în fiecare situație.

Menționăm că la realizarea respectivei sarcini elevii manipulează cu noțiunea de număr natural sub cele două aspecte corelate: cardinal și ordinal, activizîndu-li-se capacitatea de a descrie spațiul fizic și cel geometric.

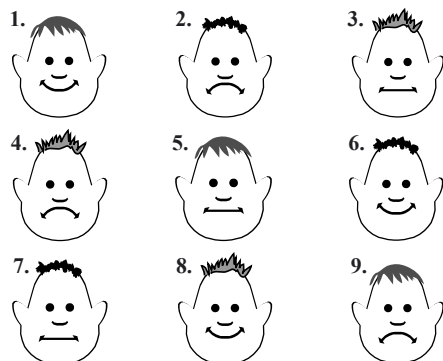
Propunem cîteva exemple de sarcini analogice.

Figura 3

Tabelul 4

Figura 4

Tabelul 5

Exemplul 3. Tema „Corpuri și figuri geometrice” (Cl. a II-a)

Dacă apăsăm pe nisipul umed o față a corpului geometric, ce figură obținem?

Tabelul 6

			
	+	-	-
	+	-	+
	-	+	-
	-	+	+
	+	+	-

Exemplul 4. Recapitularea cunoștințelor despre cele patru operații aritmetice, (Cl. a III-a)

Tabelul 7

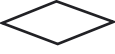

Operația aritmetică $a*b$	Proprietăți				
	$a*b=b*a$	$(a*b)*c=a*(b*c)$	$a \geq b$	$a*0=a$	$0*a=0$
Adunarea	+	+	-	+	-
Scăderea	-	-	+	+	-
Înmulțirea	+	+	-	-	+
Împărțirea	-	-	+	-	+

Analiza trăsăturilor semantice poate fi desfășurată analogic celei descrise în exemplul precedent. Remarcăm că ar putea fi cercetate și alte proprietăți caracteristice operațiilor aritmetice.

Exemplul 5. Tema „Paralelogramul”(Cl. a IV-a)

La etapa *evocare* poate fi completată doar prima coloană a tabelului 8 și, prin presupunere, coloana a doua. La etapa *reflecție* vor fi detașate proprietățile caracteristice ale paralelogramelor: a fi patrulater (genul proxim); a avea laturile opuse paralele două câte două (diferența de specie). În urma completării tabelului se vor revizui înscrierile făcute anterior în casetele coloanei a doua, argumentând și precizând noțiunea de paralelogram. Astfel vor fi atinse obiective extrem de importante și deloc ușor de realizat: înțelegerea definiției paralelogramului; înțelegerea relațiilor dintre patrulaterale speciale.

Tabelul 8

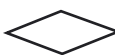

Figura geometrică	Este paralelogram?	Argumentează:	
		Este patrulater?	Are laturile opuse paralele două câte două?
	+	+	+
	-	-	+
	+	+	+
	-	+	-
	+	+	+
	+	+	+

Analogic, *analiza trăsăturilor semantice* poate fi concepută la orice lecție consacrată cercetării patruleterelor speciale în clasa a IV-a.

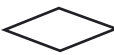

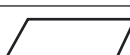

Tabelul 9 (Tema „Dreptunghiul”)

Figura geometrică	Este dreptunghi?	Argumentează:	
		Este paralelogram?	Are un unghi drept?
	+	+	+
	-	+	-
	+	+	+
	+	+	+
	-	-	+
	+	+	+
	+	+	+

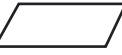

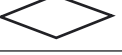
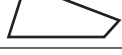

Tabelul 10 (Tema „Pătratul”)

Figura geometrică	Este pătrat?	Argumentează:	
		Este dreptunghi?	Are două laturi consecutive de lungimi egale?
	+	+	+
	-	+	-
	-	-	+
	-	-	+
	+	+	+

Tabelul 11 (Tema „Rombul”)

Figura geometrică	Este romb?	Argumentează:	
		Este paralelogram?	Are două laturi consecutive de lungimi egale?
	+	+	+
	-	+	-
	-	+	-
	-	-	+
	+	+	+
	+	+	+

Tabelul 12 (Tema „Trapezul”)

Figura geometrică	Este trapez?	Argumentează:	
		Este patrulater?	Are numai o pereche de laturi paralele?
	+	+	+
	-	+	-
	-	+	-
	-	+	-
	-	+	-
	-	-	+
	+	+	+

Tehnica *ATS* admite diverse combinații cu alte strategii de dezvoltare a gândirii critice. Detașarea situațiilor și a trăsăturilor semantice prin care se manifestă noțiunea ce urmează a fi analizată poate fi efectuată în tehnica *brainstorming*-ului, *gîndește-perechi-prezintă*, cu aplicarea *clustering*-ului etc. Aceleași tehnici pot fi folosite și la completarea tabelului, atât la etapa *evocare* cât și în cadrul revizuirii, la etapa *reflecție*.

La eficientizarea activității poate contribui tehnica *graficul conceptual*, care permite organizarea informației obținute în urma analizei semantice, mai ales cînd se compară cîteva noțiuni corelate. Îmbinarea *ATS* + *graficul conceptual* este, de exemplu, oportună în cadrul studierii patrulaterelor speciale în clasa a IV-a.

De asemenea, o combinație utilă este și *ATS* + *diagrama Venn*, deoarece aceasta din urmă permite compararea trăsăturilor semantice a două noțiuni înrudite.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. Temple, Ch.; Steele, J. L.; Meredith, K. S., *Strategii de dezvoltare a gândirii critice* // *Ghidul II: Supliment al revistei „Didactica Pro ...”, nr. 2, 2002.*
2. Ursu, L., *Patrulatere. Ghidul elevului. Clasa a IV-a*, Editura Lyceum, Chișinău, 2000.

Sorin CRISTEA

Universitatea din București

Conceptul de *educație pentru democrație* poate fi definit și analizat din două perspective: 1) a *conținutului specific* care constituie un tip de răspuns pedagogic la problematica lumii contemporane, *răspuns pedagogic* dezvoltat prin “noile educații”; 2) a *finalităților pedagogice* angajate la scara sistemului și a procesului de învățământ în condiții istorice determinate.

1) În calitatea de conținut specific, “educația pentru democrație” reprezintă una dintre “noile educații”, lansate de UNESCO, din deceniul 1970-1980. Definirea sa, la nivel de *concept pedagogic operațional*, presupune raportarea la: a) *conținuturile generale ale educației (morale-intelectuale-tehnologice-estetice-psihofizice)*, care au un caracter stabil în măsura reflectării unor *valori pedagogice* de maximă esențialitate și generalitate (*bine, adevăr, util, frumos, sănătate*); b) *conținuturile particulare ale educației*, exprimate prin “noile educații” (*educație: ecologică; demografică; sanitară modernă; casnică modernă; nutrițională; pentru schimbare și dezvoltare; pentru tehnologie și progres; pentru cooperare; pentru comunicare și mass-media; interculturală; pluriculturală etc.*) – vezi George Văideanu, *Educația la frontiera dintre milenii*, Editura Politică, București, 1988; UNESCO – 50 – *EDUCAȚIE*, EDP. RA., București, 1996).

Educația pentru democrație

Educația pentru democrație reprezintă, astfel, activitatea de *formare-dezvoltare* a personalității realizată în mediul social (*nonformal*) dar și în cel școlar (*formal*), prin valorile morale și intelectuale proprii conducerii politice de tip democratic, dezvoltate în condiții specifice societății moderne și postmoderne, în strânsă interacțiune cu alte conținuturi particulare incluse în unele discipline de învățământ (cultură civică, istorie, filozofie, pedagogie, sociologie, politologie, economie, management) și în unele dintre “noile educații” (vezi educația: *pentru schimbare și dezvoltare; pentru tehnologie și progres; pentru cooperare; pentru comunicare și mass-media; interculturală; pluriculturală etc.*).

Conținuturile specifice educației pentru democrație sînt semnificative în plan social și individual. În plan *social*, *educația pentru democrație* urmărește *formarea-dezvoltarea* personalității în funcție de cerințele unui tip de conducere care distribuie “puterea poporului”, implicînd participarea și responsabilizarea *politică*, directă și indirectă (reprezentativă), în spiritul “unei *cetățenii active*” (vezi Anthony Arblaster, *Democrația*, Editura DU Styl, București, 1998). În plan *individual*, *educația pentru democrație* urmărește *formarea-dezvoltarea* personalității *civice* deschise, caracterizată printr-un set de *atitudini și stiluri democratice* profund interiorizate, ceea ce asigură realizarea unui comportament *pedagogic* adecvat în orice context social.

În raport de evoluțiile societății (post)moderne, *educația pentru democrație* pregătește trecerea de la valorile *politice abstracte*, funcționale doar în planul *ideilor generale*, spre cele proprii unei democrații *sociale*, care vizează “*condițiile de existență ale omului real*” (vezi Georges Burdeau, *La démocratie*, Editions du Seuil, Paris, 1966, pag.63-84, subl.ns., pag.67). Un exemplu concret îl constituie *drepturile omului*, promovate și validate juridic prin numeroase

declarații și convenții internaționale (vezi *Libertatea în educație. Culegere de texte din Declarații și Convenții Internaționale*, Institutul de Științe ale Educației/Grupul Român al Forumului European pentru Libertate în Educație, București, 1993; *Dicționarul Drepturilor omului*, SIRDO, București, 1997).

Perspectiva societății postindustriale, informatizate conferă o nouă dimensiune “educației pentru democrație”, în funcție de una din cele zece megatendințe sau “tendințe majore care ne vor afecta viața și afacerile”. *Formarea-dezvoltarea personalității* va implica astfel pregătirea sa socială complexă într-un context cultural care favorizează realizarea saltului “de la democrația reprezentativă la democrația participativă” (vezi John Naisbitt, *Zece noi direcții care ne transformă viața*, Editura Politică, București, 1989, vezi pag. 234-273).

Practica “educației pentru democrație” angajează pedagogic o multitudine de valori sociale (responsabilitate, competitivitate-cooperare), comunitare (civism, conștiință națională-internațională) și individuale (toleranță, onestitate), care asigură baza conținuturilor specifice unor activități de tip formal (lecții în cadrul unor discipline, ore de dirigiență) și nonformal (dezbateri, cercuri tematice/disciplinare, interdisciplinare, pluridisciplinare, consultații/colective, individuale). Sint semnificative unele note dominante referitoare la: a) afirmarea valorilor politice pozitive (spiritul civic activ, competitivitatea, responsabilitatea socială) și combaterea celor negative (intoleranță, violență, extremism); b) respectarea individualității în raport de toate resursele acesteia (cognitive, afective, motivaționale, caracteriale; aptitudinale, atitudinale); c) promovarea democrației ca strategie de dezvoltare socială eficientă.

În consecință, putem avansa un model pedagogic al democrației aplicabil la nivel macrostructural și microstructural. La nivel macrostructural, educația pentru democrație impune proiectarea unei structuri a sistemului în perspectiva egalizării șanselor de reușită (nu numai de acces) a tuturor elevilor în învățământul general-obligatoriu, prelungit pînă la vârsta de 16 ani. La nivel microstructural, educația pentru democrație impune individualizarea procesului de învățământ în vederea valorificării depline a fiecărei personalități.

2) În calitatea de finalitate pedagogică, “educația pentru democrație” concentrează dimensiunea socială și psihologică a unui ideal promovat de-a lungul istoriei ca reper valoric unitar, necesar pentru dezvoltarea învățământului. Idealul democratic reflectă “nevoia unui

singur etalon pentru măsurarea valorii oricărui mod de viață social dat”. Validarea sa rezultă din contribuția adusă la “realizarea unei forme de viață socială în care interesele se întrepătrund reciproc și în care progresul sau readaptarea este un considerent important” (vezi John Dewey, *Fundamente pentru o știință a educației*, EDP, RA., 1992, vezi pag. 56-72).

Exemplele oferite de John Dewey confirmă durabilitatea idealului pedagogic democratic promovat în diferite contexte istorice, în funcție de anumite modele culturale afirmate la scară socială. Evidențiem astfel: a) “idealul static, imuabil” construit în termenii filozofiei platoniciene, ideal rațional “care provine, în ultimă instanță, din modelele furnizate de instituții, obiceiuri și legi”; b) idealul individualist, construit în termenii filozofiei iluministe (secolul XVIII), a conformității cu natura, filozofie care este doar aparent antisocială, angajînd de fapt, “aspirația spre o societate lărgită și mai liberă”; c) idealul național și social al secolului XIX, construit în termenii filozofiei hegeliene care marchează “însușirea rațiunii obiectivate în stat”.

În condițiile secolului XX (în mod special în cea de-a doua jumătate a secolului XX), idealul democratic concentrează valorile specifice unei societăți deschise bazată pe competitivitate ca (re)sursă de (auto)formare-(auto)dezvoltare continuă a personalității (vezi K.R.Popper, *Societatea deschisă și dușmanii ei. Vol.I, Vraja lui Platon*, Editura Humanitas, București, 1993). În consecință, idealul democratic acoperă, în mare parte, dimensiunea psihologică și socială a personalității deschise, inovatoare, adaptabilă la schimbare într-o lume a competiției permanente.

Scopurile rezultate vizează democratizarea întregului sistem de învățământ prin: a) egalizarea șanselor de reușită la toate nivelurile și treptele școlare; b) stimularea competitivității în condiții manageriale transparente, explicite în cadrul corelației: resurse – activitate – rezultate; c) selectarea și promovarea valorilor pe criterii pedagogice și sociale relevante.

Realizarea saltului “de la democrația reprezentativă la democrația directă” (expresie a variantei postmoderne a “educației pentru democrație”), impune promovarea unor obiective generale și specifice care vizează formarea-dezvoltarea capacității: a) de participare la procese decizionale; b) de inițiativă socială; c) de adoptare și adaptare a stilurilor democratice în orice context; d) de implicare în diferite transformări instituționale; e) de a fi “noul lider, unul care facilitează, nu unul care dă ordine” (vezi John Naisbitt, op.cit.).